

COMMUNICATIE

Tijdschrift voor Massamedia en Cultuur

POINT OF VIEW IN FILM • DEUTSCHE-BRÜSSELER-ZEITUNG •
BELGISCHE DAGBLADPERS 1971-1980 • COMMUNICATIECONGRES •
POPULAIRE CULTUUR IN BOWLING GREEN • KRONIEK VAN DE
MEDIWERELD • TIJDSCHRIFTEN • BOEKBESPREKINGEN •

CENTRUM VOOR COMMUNICATIEWETENSCHAPPEN
E. VAN EVENSTRAAT 2A
3000 LEUVEN

JAARGANG 12
NR 4
WINTER 1982 - 1983

COMMUNICATIE

Driemaandelijks tijdschrift
voor massamedia
en cultuur.
Een uitgave van het
Centrum voor Communica-
tiewetenschappen,
E. van Evenstraat 2 A
B-3000 Leuven.
Verschijnt 4 x per jaar.

12de jaargang nr. 4
WINTER 1982-1983

Hoofdredacteur: W. Van der biesen
Redactiesecretariaat: A. Hendriks
Administratie: M. Mommens, M. De Troy
Lay-out: G. De Meyer

Redactie: G. De Meyer, M.J. De Roubaix, G. Faucon-
nier, A. Hendriks, W. Hesling, W. Van der bie-
sen, L. Van Poecke.

Abonnementen: De abonnementsprijs bedraagt 300 fr.
voor een jaargang (4 nummers). De prijs voor losse num-
mers is 100 fr. Betaling kan geschieden op nr.431-
0370171-86 van K.U.Leuven, CeCoWe, Leuven. Vanuit
het buitenland gelieve men 300BF te betalen via een
internationaal postmandaat of Eurocheque op naam
van K.U.Leuven, CeCoWe, E. van Evenstraat 2 A, B-3000
Leuven. Abonnementen worden automatisch verlengd,
tenzij men een maand vóór het einde van de jaargang
opzegt.

Alle briefwisseling i.v.m. redactie, administratie, boeken
ter recensie, advertenties enz., gelieve men te richten
aan COMMUNICATIE, Centrum voor Communicatiewe-
tenschappen, E. van Evenstraat 2 A, B-3000 Leuven, tel.
016-22.10.70.

Advertentietarief wordt op aanvraag toegezonden.

Getekende artikels verbinden alleen de schrijvers.

Inhoud Jg. 12, nr. 4

- 1 **Point of view in film** - Lieve Mulier
- 9 **Kanttekeningen bij een historisch interessan-
te reprint** - Guido Ros
- 12 **De oplage-evolutie van de Belgische dagblad-
pers 1971-1980** - Dirk Voorhoof
- 25 **Het tiende Vlaams congres voor communica-
tiewetenschap in een notedop** - Marc Soumil-
lon, Patrick Van Der Aa
- 27 **Het "department of popular culture" aan de
Bowling Green State University (Ohio, USA)** -
Gust De Meyer
- 29 **Feiten en meningen uit de mediawereld** - Rik
Adriaens, Wim Van der biesen
- 32 **Uit de tijdschriften**
- 37 **Uit de literatuur**

Verantwoordelijke uitgever:
G. Fauconnier, Kleine Geeststraat 40, 1960 Ster-
rebeek.

point of view in film

lieve mulier

Point of view (point de vue) of letterlijk vertaald, gezichtspunt, is een term met een breed betekenispectrum in de filmtheoretische literatuur. De term ontleent zijn betekenis aan de verschillende gebieden waarin hij gebruikt wordt. Het is niet de bedoeling om tot een eensluidende interpretatie van «point of view» te komen, maar wel om een ordening aan te brengen in de verschillende contexten waarin de term gebruikt wordt en om voornamelijk in te gaan op de relatie tussen «gezichtspunt» (pov) en vertelinstantie in een filmverhaal. Aan de hand van enkele voorbeelden bespreken we vervolgens het narratieve pov in filmfragmenten uit «The Maltese Falcon» van John Huston (1941).

Een gezichtspunt, standpunt, blikpunt of oogpunt kan worden ingenomen ten opzichte van allerlei zaken. Samen met S. Chatman kennen we drie algemeen gebruikelijke betekenissen toe aan pov: het perceptuele standpunt (letterlijke betekenis), het ideologische of conceptuele standpunt (figuurlijke betekenis) en het belanghebbend of interesse-standpunt(1). In dit stuk beperken we ons tot de bespreking van het gezichtspunt in een verhaal en in een filmverhaal in het bijzonder.

I

Om een «standpunt» aan te duiden in een geschreven verhaal wordt pov meestal gebruikt als synoniem voor vertelstandpunt. Zo betitelt Friedman zijn

bekend artikel over de verschillende verteltypes in een roman met «Point of view in fiction»(2). B. Uspensky anderzijds, onderzoekt de rol van pov in de constructie van een artistieke tekst en beschouwt hem als de belangrijkste factor hierin, waardoor hij kan spreken van ideologische, spatiotemporele, psychologische en frastische point of view-lagen in een verhaal(3).

Voor de beschrijving van pov in de film worden we geconfronteerd met een gelijkaardige situatie als voor de beschrijving ervan in een romantekst. Film-Reader 4, bijvoorbeeld(4), brengt een twaalftal artikels bijeen onder de hoofding «Point of View». De verzameling geeft een goed beeld van de verschillende betekenissen waarin pov in de film gebruikt wordt. Soms staat pov voor de beschrijving van het perceptuele standpunt in één filmshot (angle of vision), soms wordt pov gebruikt in de betekenis van vertelstandpunt afleidbaar uit een opeenvolging van shots in een hele film (consciousness). Verder kan een filmshot ook beschouwd worden vanuit het pov van een verteller-getuige, of van een toeschouwer of van één of meerdere personages in het verhaal (subjectieve camera) waarmee de verteller zich dan identificeert. Het pov van een impliciete auteur of «lezer» (spectator-in-the-text)(5) is ook mogelijk.

Enkele constanten zijn reeds zichtbaar i.v.m. de afbakening van het semantisch veld van pov. Er is steeds iemand of iets die een gezichtspunt inneemt (verteller of kijker...), er wordt steeds een gezichtspunt

ingenomen ten opzichte van iemand of iets anders (subject, object, situatie, idee...), en het soort gezichtspunt kan verschillen (ruimtelijk, psychologisch...). Uit dit alles blijkt de versatiliteit van de betekenis mogelijkheden voor pov waarin ordening ontbreekt wanneer we ze toepassen op een verhaal.

II

Om de onduidelijkheid te klaren tussen gezichtspunt en vertelstandpunt(6) is het nuttig eerst de vraag te stellen naar het vertellen van een verhaal zelf. Gelijkelijk welk communicatiemedium kan een verhaal vertellen. Zowel een roman als een ballet of een muziekstuk(opera) kunnen een narratieve boodschap inhouden. Vanuit verschillende zijden, formalistisch, structuralistisch, semiotisch, narratologisch of pragmatisch, zoekt men naar een adequate methode om het vertellen van een verhaal te beschrijven(7). De structuur van een verhaalttekst en de manier waarop hij aan de ontvanger doorgegeven wordt, kan worden beschreven. Men tracht bijvoorbeeld de verschillende instanties te bepalen die een rol spelen bij het vormen van een «tekst» en hun functies vast te leggen. Hoe kunnen we nu een narratief gegeven omschrijven? Vanuit structuralistische zijde wordt meestal een onderscheid geponeerd tussen het verhaal zelf (story, geschiedenis) en de manier waarop het verhaal verteld wordt (discourse, discours)(8). Vanuit de linguïstiek bijvoorbeeld, definieert Benveniste de term

«discours» als nuancering op de parole-pool van De Saussure en reserveert hem voor de specifieke aanwijzingen die een spreker in het énoncé aanbrengt om op deze manier zijn positie duidelijk te maken. Onder «histoire» begrijpt Benveniste dan een taaluiting waarbij een voorstelling van feiten wordt gegeven op een bepaald moment, zonder tussenkomst van de spreker in de vertelling (9). Anderen, zoals Todorov en Genette, maken eveneens een onderscheid tussen de vertellende activiteit in een verhaal en wat verteld wordt of tussen het hoe en het wat, ook al formuleren ze dit enigszins anders, aangepast aan hun eigen optiek of theorie (10).

Discourse

Met S. Chatman stellen we vast dat elk narratief gegeven uit een expressielaag en een inhoudslaag bestaat (11). Zowel de expressielaag als de inhoudslaag heeft een vorm en een substantie. De vorm van het eerste is de structuur van de narratieve overdracht waartoe de daad van het vertellen zelf (narration), de vertellende instantie (narrative voice), en de voorstelling van het vertelde (o.a. pov) behoren (i.e. discourse). De substantie van de expressielaag is de manifestatie van de expressie in een bepaald vormgevend medium (verbaal of visueel). In het volgende houden we ons enkel bezig met discourse (schema) (12).

Een verhaal bestaat uit een samenhangende serie van gezegden onafhankelijk van het medium waarin het uitgedrukt wordt. De gezegden kunnen de illusie wekken dat ze niet verteld worden of, met andere woorden, de verteldaad wordt verborgen en elke verwijzing er naar ontbreekt (unmediated statement). Het is ook mogelijk dat de gezegden juist zeer precies of soms ook vaag aangeven dat ze verteld worden (mediated statement). In dit geval kan men dan ook meestal een verteller aanduiden (13).

Het communicatieproces, of: hoe wordt een verhaal verteld?

Hierbij spelen verschillende instanties een rol: de reële auteur of de uitvinder van het verhaal en het reële publiek, de uiteindelijke ontvanger ervan. Bij de bespreking van de verhaalstructuur zelf echter worden deze instanties buiten beschouwing gelaten en stelt men de impliciete auteur (implied author) en de impliciete lezer (implied reader) voor als be-

	Expression	Content
Substance	Media insofar as they can communicate stories. (Some media are semiotic systems in their own right).	Representations of objects and actions in real and imagined worlds that can be imitated in a narrative medium, as filtered through the codes of the author's society.
Form	Narrative discourse (the structure of narrative transmission) consisting of elements shared by narratives in any medium whatsoever.	Narrative story components: events, existents, and their connections.

horend tot, of immanent aan de verhaalstructuur (14). De verteller (narrator), de persoon tot wie gesproken wordt (narratee) en het verhaal zelf (the narrated) vinden we terug in het schema van Chatman (15).

De verteller en de vertellersstem.

Elk verhaal wordt verteld. Zoals reeds eerder werd opgemerkt kan de vertellende activiteit in een verhaal zoveel mogelijk verborgen blijven zodat de lezer of ontvanger ervan de illusie heeft direct in het verhaal aanwezig te zijn zonder de leiding van een spreker te merken. Dat dit bij film overwegend het geval is en dat bovendien die illusie zeer sterk kan zijn, tonen we verder nog aan (deel III). De verteller kan ook zijn aanwezigheid in het verhaal kenbaar maken via tekens in de tekst. Het gebruik van modale bijwoorden of deictische termen kan bijvoorbeeld verwijzen naar de vertelakt, zonder de verteller daarom noodzakelijk als zelfbewust persoon in het verhaal aanwezig te stellen. In het laatste geval spreken we van vertellersstem (16).

Voorstelling van het vertelde

Elk verhaal bevat informatie waarvoor de verteller rechtstreeks of onrechtstreeks verantwoordelijkheid draagt. Hij is immers de instantie waardoor de gebeurtenissen en de personages overgebracht worden naar een publiek. Deze informatie kan de verteller zelf meedelen wanneer hij deelneemt aan het verhaal als een personage (homodiegetische verteller) en hij kan dit ook doen door een personage of door de tekst (heterodiege-

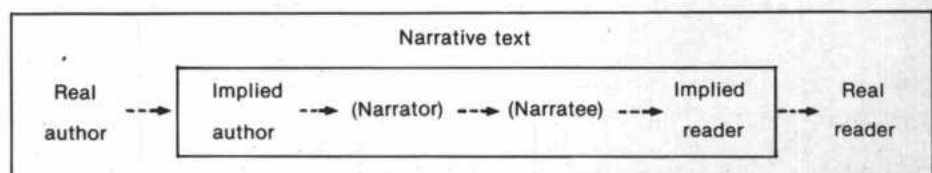
tische verteller). Dit is bijvoorbeeld het geval als de verhaalgegevens uit de context afleidbaar zijn (17).

Het is vervolgens ook mogelijk dat de verteller zijn verhaal voorstelt vanuit een bepaald gezichtspunt (pov) en hiermee belanden we bij het uitgangspunt van dit deel: de relatie tussen het gezichtspunt en het vertelstandpunt. Het handelt hier om het gezichtspunt van de verteller t.o.v. één of meerdere personages in een verhaal (narratieve pov), een beperking van het betekenisveld van pov.

Dat in deze context een onderscheid gemaakt moet worden tussen vertelinstantie en gezichtspunt heeft G. Genette aangetoond in zijn stuk, «Discours du récit» (18). Hij formuleert het als volgt: «(...) la plupart des travaux théoriques sur ce sujet (...) souffrent à mon sens d'une fâcheuse confusion entre ce que j'appelle ici mode et voix, c'est-à-dire entre la question quel est le personnage dont le point de vue oriente la perspective narrative? et cette question tout autre: qui est le narrateur?». Hij verkiest de term focalisatie om het perspectief aan te duiden. Het belang van dit onderscheid tussen verteller en focalisator werd aangetoond door M. Bal (19). Geven we een kort voorbeeld:

«Maar ze heeft werkelijk prachtige handen; ik staarde naar die handen die zo knap en gecoördineerd werkten:» (20). De ik-verteller is hier tegelijkertijd focalisator van de handen van zijn vrouwelijke collega. Hij slaat haar gade vanuit zijn pov.

Stellen we nu even dat dit stukje verteld zou zijn vanuit het standpunt van een

buitenstaander dan zou deze geïdentificeerd hebben met de ik-persoon. Het zou dan ook mogelijk zijn dat hij die handen niet zo knap vindt, maar dit verzwijgt. Om de vertellerstem te onderscheiden van het narratieve gezichtspunt stelt Genette de volgende driedeling voor, uitgaande van de vraag: wie focaliseert in een verhaal? (20).

1. niet-gefocaliseerde verhalen (unrestricted pov)
2. interne focalisatie (internal pov)
3. externe focalisatie (objective, behavioristic, external pov)

In het eerste geval wordt het verhaal verteld vanuit om het even welk blikpunt. De verteller kan zowel het innerlijke als het uiterlijke van de personages kennen en beschrijven of interpreteren. In het tweede geval identificeert de verteller zich met een personage en kan hij alleen weergeven wat dit personage ziet en denkt. Bijgevolg kan hij de andere personages alleen beschrijven of beoordelen, maar niet innerlijk kennen. In het derde geval kan de verteller enkel de personages beschrijven en kent hij hun gedachten of gevoelens niet. Deze indeling kan men voorzien van vele kanttekeningen en ze moet dan ook eerder beschouwd worden als een richtlijn voor de beschrijving van het vertelperspectief. Een niet-gefocaliseerde pov bijvoorbeeld, waar per definitie alle invalshoeken mogelijk zijn, kan op een bepaald moment een interne pov zijn (22). Vaststellen welk perspectief overweegt in een verhaal kan evenwel belangrijke gevolgen hebben voor de interpretatie.

We vatten het voorgaande kort samen. Elk verhaal wordt verteld, onafgezien van het medium waarin dit gebeurt. (Tijdsdiscrepantie is hiervoor meestal een uitsluitend bewijs, vermits de feiten of gebeurtenissen pas kunnen verteld worden na of tijdens het voltrekken). Het vertellen wordt toegewezen aan een instantie die al of niet, meer of minder, aanwijsbaar is als de 'uitdrukker' van het verhaal. Het perspectief wordt bepaald door de identiteit van de waarnemende persoon en de manier waarop de waarneming gebeurt.

III

Voor de beschrijving van pov in film beperken we ons tot de bespreking van het perspectief van de verteller t.o.v. zijn personages en laten we de gezichtspunten

tussen de andere verhaalscomponenten terzijde (23). Anders dan in de geschreven taal werken in de film verschillende communicatiemediën samen om een verhaal mee te delen aan een toeschouwerspubliek. In plaats van de gedrukte tekst zijn beeld en geluid de belangrijkste informatiedragers. Montage, découpage, camerahandeling, mise en scène, muziek of stemgeluiden maken het vertellen van een filmverhaal uit. Aantonen dat film «verteld» wordt is een moeilijke opdracht niet alleen omdat film de vertelfunctie zoveel mogelijk verbergt en zo de schijn wekt dat de gebeurtenissen onmiddellijk plaatsgrijpen voor het oog van de toeschouwers, maar ook omdat de beelden zelf directer refereren naar de werkelijkheid dan de gedrukte woorden op papier (24). Wegens de grote gelijkheid tussen de beelden en de werkelijkheid, krijgt de kijker de indruk onmiddellijk bij het getoonde gebeuren betrokken te zijn en ondergaat het gelijktijdig met de personages op het doek. Het vertelmoment schijnt aldus samen te vallen met het vertelde en de beelden lijken geen beelden meer.

Vertellen in de film.

Het feit reeds dat beelden elkaar opvolgen in tijd en mensen afbeelden die zelf een handeling uitbeelden, toont aan dat een reeks filmshots een verhaal kunnen inhouden (25).

Het verhaal (story) vindt zijn uitdrukking in het medium film. Het antwoord op de

vraag hoe een film kan vertellen vinden we beschreven door J.M. Peters in «Pictorial signs and the language of film» (26). Hierin toont hij aan dat men in film twee lagen kan onderscheiden (27) de laag van het vertelde of het voorgesteld object en de laag van de camera-blik en -handeling. Zoals hij verder toelicht, staan deze twee lagen relatief onafhankelijk tegenover elkaar. Hieruit leidt hij twee manieren van vertellen af, de laatste slechts als «vertellend» benoemend. Bij de eerste vertelwijze fungeert de camera alleen als middel om het uitgebeelde (i.e. het gebeuren) af te beelden. M.a.w. de camera is hier een transmissiemiddel van de uitbeelding. Bij de tweede vertelwijze kan de camera bijvoorbeeld door zijn beweging t.o.v. de objecten voor de lens, positionering, snelheid van opname enz., het voor te stellen gebeuren laten zien vanuit een bepaald perspectief. Op deze manier trekt de camera de aandacht van de kijker op zichzelf, op een bepaalde kijkwijze van het gebeuren. In dit geval bepaalt J.M. Peters de camera als intermediair tussen het af te beelden gebeuren en de kijker, of anders gezegd, de camera treedt op als bemiddelaar tussen het verhaal en de kijker. We kunnen de camera dan ook omschrijven als de vertellers«stem»: een instantie die voelbaar is en de kijkersblik leidt (28). Vervolgens toont Peters aan dat een specifieke kijkwijze van de camera t.o.v. de objecten voor de lens, zich kan hech-

a

ten aan de voorwerpen zelf, zodat ze een bepaalde kwaliteit krijgen of een 'aانبlick' vertonen die ze vóór de kijkwijze van de camera niet hadden. In dit geval vertelt de camera niet meer. Dit is bijvoorbeeld zo in figuur a, uit de film, *The Maltese Facon*, waar het lage en opblikkende camerastandpunt zich gehecht heeft aan het personage in beeld (Gutman), zodat deze verschijnt als een dominerende persoonlijkheid (29).

Hoewel de camera de belangrijkste draager is van de vertelfunctie in de film, omdat zij de uiteindelijke afbeelder is van het voorgestelde gebeuren, kunnen ook de verhaalstructuur en de mise en scène «vertellen» (30). Buitenbeeldse muziek en commentaarstemmen kunnen aan het beeld eveneens een andere betekenis geven. Hun functie blijft in de meeste films echter beperkt tot begeleiding of ondersteuning van de actie op het scherm (31). Dit geldt vooral voor de muziek.

De camera beeldt dus het verhaal af op het scherm. Haar handeling kan hierbij zoveel mogelijk verborgen blijven óf trekt juist de aandacht, zodat haar vertelfunctie duidelijk wordt.

Narratieve pov in film

Hoe verschilt het gezichtspunt van de vertelinstantie in de film, of liever hoe verhouden ze zich t.o.v. elkaar? Elk filmbeeld is genomen vanuit een bepaald gezichtspunt. De camera heeft noodzakelijkerwijze een bepaalde gezichtshoek gekozen om een object voor de lens te filmen (ver of dichtbij, hoog of laag...). Een bepaald perspectief is dus inherent aan het beeld en wordt door de toeschouwer in zijn verbeelding ingenomen. Het gekozen standpunt blijft dan 'doorzichtig' voor de kijker zolang het niet opvalt door zijn uitzonderlijkheid. Op dat moment trekt het pov, ingenomen door de camera, de aandacht op zich en zoals hierboven aangetoond, draagt het dan een vertellende functie.

Wanneer we het vertellen door de mise en scène of de muziek even terzijde laten en ons concentreren op de vertelfunctie van de camerahandeling, dan blijkt het samenvallen van vertelinstantie en focalisator in film een voor de hand liggende zaak. De verteller, aanwezig door de opvallende kijkwijze van de camera, focaliseert tevens het gebeuren.

Nochtans is het voor film, net zoals voor de literatuur, belangrijk een onderscheid te maken tussen de instantie die vertelt

en de instantie die kijkt. De vaststelling van een overwegend perspectief in een film kan de interpretatie beïnvloeden of wijzigen. Focalisatie is mogelijk in film, wanneer de camera niet meer opvalt als intermediair en als vertel«instantie» afwezig is. Een illustratie hiervan is de identificatie van de camera met een personage in het verhaal dat een ander personage gadeslaat (32).

Genettes drie onderscheiden vormen van narratieve perspectiviteit zijn ook toepasbaar op de film. Niet-gefocaliseerde verhalen houden in principe in dat allerlei standpunten door de verteller ingenomen kunnen worden, wat duidelijk tot de filmische mogelijkheden behoort. De mogelijkheid van interne focalisering daarentegen wordt zeer zelden gedurende een hele film volgehouden. Het gebruik van de subjectieve camera blijft meestal beperkt tot enkele fragmenten. B. Kawin toont verder aan dat film echter nog andere mogelijkheden bewaart die subjectiviteit kunnen uitdrukken (33). Film kan tenslotte ook gemakkelijk zijn gezichtspunt beperken tot de weergave van enkel uiterlijke feiten.

IV

We illustreren het onderscheid tussen vertellen en focaliseren aan de hand van enkele korte fragmenten uit de reeds vermelde film van J. Huston. De geschiedenis van deze detective-film draait rond een Maltese valk van buitengewone waarde, een middeleeuws siervoorwerp dat verschillende mensen willen bezitten, o.a. Gutman (Sidney Greenstreet) samen met zijn medewerkers en handlangers Cairo (Peter Lorre) en Wilmer (Elisha Cooke). Birgid O'Shaughnessy (Mary Astor) is de valk op het spoor en roept de hulp in van Sam Spade (Humphrey Bogart), een privé-detective. Spade geraakt in de hele affaire betrokken en verliest hierdoor ook zijn vriend en compagnon. Ondertussen is er een liefdesrelatie gegroeid tussen Birgid en Sam, maar hij vertrouwt haar niet. De volgende fragmenten spelen zich af op het einde van de film, de ontknopingscène, wanneer allen verzameld zijn op het appartement van Spade.

Bekijken we even de opeenvolgende shots b, c, d, e, en f. De eerste shot toont het einde van de vechtpartij tussen Spade en Wilmer (buiten bewustzijn geslagen) met rechts Gutman in beeld. In c, d en e raapt Birgid de revolver op die Wil-

b

c

d

e

f

RECENTE PUBLIKATIES

GUST DE MEYER (red.): **MUZIEK EN (NON)COMMUNICATIE,**

HET GEVAL VAN DE MINIMALE/REPETITIEVE MUZIEK,

LEUVEN, CeCoWe, 1982

MET BIJDRAGEN VAN: J.M. BROEKMAN, W. MERTENS, H. SABBE,

G.W. RAES, G. DE MEYER

175 FR

DIRK DE GROOF: **MEDIALAND 2000**

EEN EMPIRISCHE EN TYPOLOGISCHE BESCHRIJVING VAN DE NIEUWE MEDIA

LEUVEN, CeCoWe, 1982

350 FR

JAN SERVAES: **DE NIEUWSMAKERS,**

INFORMATIE IN DE MEDIA

Antwerpen/Amsterdam, DE NEDERLANDSCHE BOEKHANDEL, 1983

350 FR

AL DEZE PUBLIKATIES KUNNEN BESTELD WORDEN BIJ HET
CENTRUM VOOR COMMUNICATIEWETENSCHAPPEN, E. VAN EVEN-
STRAAT 2A, 3000 LEUVEN
TEL. 016/22.10.70

mer tijdens de vechtpartij verloor en richt hem vermoedelijk op Spade. De laatste draait zich om in shot f en kijkt in de richting van de revolver.

Figuren c, d en e maken één camerabeweging uit, waarbij de camera Birgids beweging volgt. Door een opvallende découpage van Spades rug naar Birgids figuur, maakt de camera zich als bemiddelaar kenbaar. Hij heeft als het ware opgemerkt dat Birgid iets ziet. Met andere woorden, de camera focaliseert en vertelt tegelijkertijd. Zij slaat Birgids beweging van op een afstand gade en kent haar gedachten niet, of doet althans alsof zij ze niet kent. In het verloop van de ontknopingsscene wordt Birgids blikpunt nooit door de camera ingenomen en blijft ze meestal uit het blikveld van de camera. Dit zondert haar af van het gezelschap. Haar geïsoleerde positie wordt tevens benadrukt door de mise en scène: Birgid zit apart op een sofa die opgesteld staat met de rugzijde naar de camera, tegenover de eveneens gezeten Gutman, omringd door zijn handlangers. Haar terrein wordt enkel door Sam betreden en slechts benaderd door Gutman. Wanneer ze de revolver opraapt kijkt Birgid in Spades richting (e), en richt de revolver op hem. Dit is een dubbelzinnige houding (mede daar de camera op afstand blijft en bijvoorbeeld niet Birgids visie weergeeft). Enerzijds richt ze de revolver op Spade om hem blijkbaar te bedreigen en anderzijds houdt ze de revolver gereed om hem aan Spade te overhandigen. De begeleidende muziek bij deze shots versterkt bovendien nog de spanning van het ogenblik. Het snelle ritme met hoge tonen tijdens de knokpartij contrasteert na een korte stilte (d), met de bastonen in e en f.

In deze shots treedt de camera informatief op als verteller en focalisator van Birgids handeling.

De shots van g tot r, volgen kort na het bovenstaande voorbeeld. In het begin van deze serie beelden rijdt de camera langzaam in de richting van de neerliggende Wilmer (g). Door de beweging naar Wilmer toe maakt de camera zich opmerkzaam als vertellende instantie (Het camerastandpunt is evenwel te laag om als semi-subjectief blikpunt vanuit Gutman beschouwd te worden). In de shots h, i, j volgt de camera, nu echter onopmerkzaam, Wilmers poging om recht op te zitten tot het personage in close-up en ietwat ineengedoken, naar

links staart. De kijkwijze van de camera naar Wilmer wordt niet meer geaccentueerd zoals in g. In figuur j gaat alle aandacht van de kijker naar het subject in beeld, Wilmer, wiens aanvankelijk verbaasde blik centraal staat. In de terminologie van Peters zouden we kunnen stellen dat Wilmer hier behept is met de kijkwijze van de camera, vooral ook omdat deze close shots van Wilmer (zie ook 1, n, p) werkelijk in tegenstelling staan tot het overwegend gebruik van long shots in deze eindscene. De uitdrukking op Wilmers gezicht en vooral zijn opengesperde ogen, «vertellen» zijn innerlijke gevoelens van angst en bedreiging. De toeschouwer voelt zich hierdoor met hem emotioneel betrokken.

Shot k geeft Wilmers perceptueel standpunt weer. Hij is focalisator van Gutmans aangezicht. De camera identificeert zich op dit moment met Wilmer waardoor de vertellende instantie hier verdoezeld wordt. Dit geldt evenzeer voor de close shots van Caïro, Spade en Birgid. Allen worden waargenomen vanuit Wilmers gezichtspunt. Dat het hier om een emotioneel en subjectief gezichtspunt gaat, bewijst bijvoorbeeld shot o. In de filmrealiteit bevindt Spade zich namelijk aan het andere eind van de kamer (ongeveer 5 tot 6 m afstand). Bijgevolg is het letterlijk onmogelijk dat Wilmer Spade op deze manier ziet zodat het eigenlijk de camera is die Spade waarneemt. Ondanks dit afstandsverschil, blijft Wilmer nochtans de focalisator van Spade omdat Spades close-up een subjectief beeld is vanuit Wilmer. Wilmers blik is immers een innerlijk gevoelsgeladen blik die Spade ziet als een zeer dichte bedreiging. Dat Wilmer focalisator is van de shots, k, m, o en q kan bovendien nog gestaafd worden door de zeer korte duur van de opnames (elke close shot duurt 1 sec.) die a.h.w. suggereert dat Wilmer deze flitsen in zijn geest ziet, en door de draaiende beweging van Wilmers aangezicht, telkens in de richting van één van zijn bedreigers.

De close shots van Wilmer zelf mogen we niet interpreteren als de blikken van Gutman, Caïro, Spade of Birgid (l, n, p). Het zijn blikken van de vertellende camera die zoals hierboven werd aangetoond, op deze momenten niet de aandacht trekt op haar pov, maar wel toont hoe Wilmer zich voelt en hoe hij zijn blik achtereenvolgens wendt in de richting van één van zijn belagers. Op deze manier krijgt de toeschouwer ook de kans om

g

h

i

j

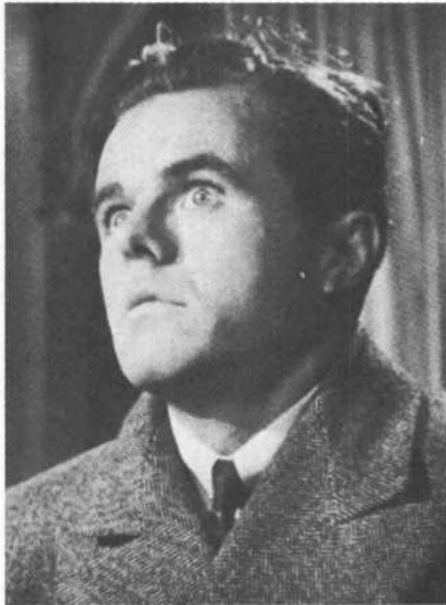
k

l

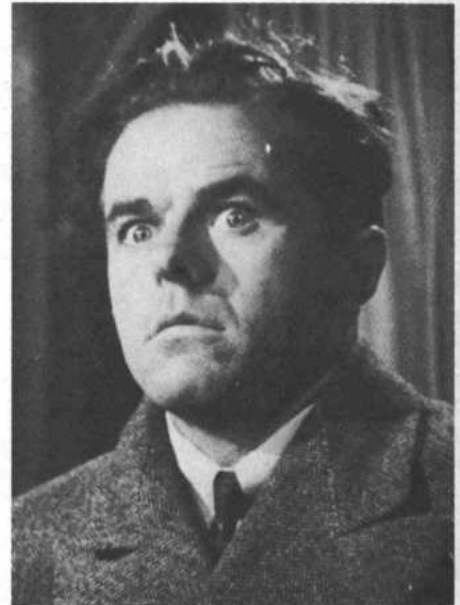
m

n

o

p

zich te identificeren met Wilmer. Nochtans wordt deze empathie van de kijker voor Wilmer gerelativeerd door de begeleidende muziek waardoor het effect van deze korte scène neigt naar ironie. De korte tremelo voor shots h, i en j en het daaropvolgende thema-muziek van de film, ingezet met heldere trompettonen, evoceren niet specifiek een situatie van angst of bedreiging. In de laatste shot r, verlaat de camera het innerlijke focalisatiepunt van Wilmer en plaatst zich achter hem (semi-subjectieve shot). We kijken opnieuw 'met' (i.p.v. 'in') Wilmer mee naar de anderen. In de besproken shots overweegt het gezichtspunt van Wilmer op het aanwezig

stellen van de instantie die vertelt. Op deze momenten maakt de verteldaad plaats voor de focalisatie. Dit wil echter niet zeggen dat er ook hier niet «verteld» wordt. Maar net zoals de geschreven taal enkel via woorden kan beschrijven dat iemand focaliseert, kan de filmtaal enkel via beelden vertellen dat iemand kijkt, afgezien van de voice-over techniek natuurlijk. In dit stuk hebben we gepoogd pov te determineren in de context van een verhaal. Hierbij hebben we voornamelijk aandacht besteed aan het narratieve perspectief en hebben we het onderscheid tussen vertelinstantie en focalisatie willen onderstrepen.

Noten

(1) S. CHATMAN, *Story and Discourse*, London 1982, p. 151-152.

Chatman licht het belanghebbend standpunt verder toe in *What novels can do that films can't (and vice versa)*, in *Critical Inquiry*, Aut. 1980, p. 121-140, p. 134.

(2) N. FRIEDMAN, *Point of View in Fiction: The development of a critical concept*, in *PMLA*, LXX 1955, p. 1160-1184.

G. Genette geeft kritiek op Friedmans indeling van de verteltypes in zijn *Discours du récit*, in *Figures III*, 1972, p. 205, omdat bijvoorbeeld het zesde type, dramatic mode, verteller en gezichtspunt verwart.

(3) Een bespreking van B. USPENSKY, *A Poetics of Composition*, 1973, kan men vinden in P.K. Prill, *Point of view in literature and film*, 1979, p. 154-207.

q

r

(4) *Film Reader 4*, Northwestern University, 1979, p. 103-236.

(5) N. BROWNE, *The spectator in the text: The rhetoric of Stagecoach*, in *Film Quarterly*, 1976, nr. 30.

N. BROWNE, *Narrative point of view: The rhetoric of Au Hazard, Balthazar*, in *Film Quarterly*, 1976, 31.

(6) Onder vertelstandpunt verstaan we in de rest van de tekst de figuurlijke betekenis van het woord. Het vertelstandpunt impliceert in het vervolg de aanwezigheid van een vertellende instantie, van een anonieme persoon die vertelt of die de beelden toont.

(7) A. SPARMACHER, *Narrativik und Semiotik*, Band 11, 1981, p. 5-11, schetst een kort historisch overzicht van de verschillende stromingen. Informatie hierover is eveneens te vinden bij, M. ADRIAENS, *Structuralisme, Poëtik en Narrativiteit*, Acco, 1978.

(8) Zie (1) p. 19 e.v. en (2) Genette, p. 70 e.v. Zie ook C. METZ, *Histoire/Discours*, in *Seminar Semiotiek van de film*, Sunschrift 159, p. 77 e.v.

(9) Vermelding hiervan in E. DE KUYPER/E. POPPE, *Discours, Enoncé en Enonciation*, in SUN 159, p. 85 e.v. (zie (8)).

(10) T. TODOROV, *Les catégories du récit littéraire*, in *Communications 8, L'analyse structurale du récit*, 1966.

(11) Zie (1), p. 22-24.

(12) Zie (1), p. 31.

(13) Zie (1), p. 146.

(14) Zie voor impliciete auteur, W. BOOTH, *The Rhetoric of Fiction*, Chicago, 1961 en voor impliciete lezer, W. ISER, *The Implied Reader*, Baltimore, 1974.

(15) Zie (1), p. 151.

(16) G. PRINCE, *Narratology. The form and function of narrative*, Berlin, '82 maakt dit onderscheid zeer duidelijk.

(17) De geciteerde termen tussen haakjes zijn van G. Genette, zie (2), p. 92-100. Voor het onderscheid tussen rechtstreekse of afgeleide informatie, zie (16), p. 36-47.

(18) GENETTE, (2), p. 203-224.

(19) M. BAL, *De theorie van vertellen en ver-*

halen, Muiderberg, 1980, p. 124 e.v. Ook in M. BAL, *Narratologie; Essais sur la signification narrative, dans quatre romans modernes*, Paris, 1977.

(20) Citaat uit Maarten 't Hart, *Microklimaat*, in *Alle verhalen*, Amsterdam, '82, p. 211.

(21) GENETTE, zie (2), p. 203.

(22) GENETTE, zie (2), p. 206 en *Prince*, (16), p. 50 e.v. en J.M. PETERS, *Van woord naar beeld*, Muiderberg, 1980, p. 118 e.v. voor toepassing van pov in de film.

(23) Voor de toepassing van pov in film bij Chatman, zie (1), p. 158-161.

(24) Zie hiervoor J.M. PETERS, *Kijken naar beelden*, Cecowe, 1977.

(25) De gebruikte terminologie is afkomstig van J.M. Peters, *Semiotiek van het beeld*, Cecowe, 1978.

(26) J.M. PETERS, *Pictorial signs and the language of film*, Amsterdam, 1981, p. 42 e.v.

(27) Zie (26), p. 16-17. Peters onderscheidt nog een derde laag, 'substance', in film. Dit zijn de lichtvlekken op het scherm, («picture-carrier»).

(28) B.F. KAWIN in *Mindscreen*, Princeton University Press, 1978 gebruikt ter aanduiding van een vertellersinstantie in de film de benaming, «fictitious presenter» of «anonymous image-maker».

(29) Over kijkwijze en aanblik, zie (26) en (24).

De afbeeldingen zijn genomen uit R.J. ANOBILE (ed.), *John Huston's. The Maltese Falcon*, New York, 1974.

(30) Zie hiervoor (26).

(31) Zie hiervoor (26)

(32) Volledige afwezigheid van vertellersblik, zegt Peters, is pas mogelijk wanneer de toeschouwer zich volledig inleeft in de camerabeweging, die hij dan lichamelijk ervaart. ((inductie) zie hiervoor, (24), p. 65). In deze tekst bedoelen we echter met afwezigheid van vertelinstantie dat de «voorsteller» van de beelden niet meer aanwezig is als quasi-zelfbewuste instantie.

(33) Zie (28).

(Advertentie)

Daniël VLOEBERGHS

INTERNE COMMUNICATIE

Een kijk op de functies
van communicatie in
organisatieverband

Een publikatie van het Centrum voor Communicatiewetenschappen
152 blz., 225 fr.

Te bestellen bij het CeCoWe.
E. Van Evenstraat 2A — 3000 Leuven — Tel.: (016) 22.10.70

kanttekeningen bij een historisch interessante reprint

Adalbert von Bornstedts "Deutsche-Brüsseler-Zeitung" van 1847-48

guido ros

De *Deutsche-Brüsseler-Zeitung*, die van begin januari 1847 tot eind februari 1848 door de Pruisische emigrant Adalbert von Bornstedt werd uitgegeven, is een belangrijke bron voor de geschiedenis van de Duitse en internationale arbeidersbeweging en van de Duitse emigrantenpers. Samen met het Parijse emigrantenblad *Vorwärts* (1844) behoorde de Brusselse krant tot de weinige Duitse kranten die in de tijd vóór de revoluties van 1848 zonder censuur konden verschijnen. Net als de *Vorwärts* was de *DBZ* een tijdlang een propagandaorgaan voor de Duitse communisten rond Karl Marx. Daarenboven is zij de hoofdbron voor de activiteit van twee internationalistische organisaties die in die tijd te Brussel bestonden, nl. de *Deutscher Arbeiterverein*, die onder impuls van Marx in 1847 werd opgericht en de *Association Démocratique*, die uit hetzelfde jaar dateerde.

Onlangs verscheen bij de Brusselse uitgeverij Culture et Civilisation een herdruk van dit belangrijke emigrantenblad (1). Het gaat hierbij om een uitgave van hoge bibliofiele waarde, die het resultaat is van een intense internationale samenwerking, een project dat werd gesteund door het Institut Universitaire de Hautes Etudes Internationales te Genève, het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis te Amsterdam en het Karl-Marx-Haus te Trier.

De uitgevers zijn erin geslaagd, de *DBZ*, die tot de pershistorische rariteiten behoort (2), op één nummer na volledig te

reconstrueren. Gepubliceerd worden ook vier karikaturen die als bijlage bij de *DBZ* verschenen. Een ervan is van de hand van Friedrich Engels en behandelt de opening van de Staten-Generaal in Pruisen in februari 1847, een gebeurtenis die in de toenmalige politieke wereld een ruime weerklank had gevonden, omdat de Duitse liberalen in het bijeenroepen van de Pruisische Staten-Generaal het begin zagen van een overgang van absolutisme naar constitutionalisme in dat op dat ogenblik bijna nog feodaal geregeerde land.

Interessant is ook het afdrucken - spijtig genoeg in omgekeerde chronologische volgorde - van de beide prospectussen van de *DBZ*. Ze stammen uit privé-collecties en geven een goed beeld van het redactionele programma dat de uitgever voor ogen had. Adalbert von Bornstedts journalistieke credo kwam, samengevat, hierop neer: vrijheid en gerechtigheid voor iedereen, godsdienst-, pers- en burgerlijke vrijheid, door wetten geregeld en gesteund op vrijzinnige constituties die alle leden van de maatschappij vertegenwoordigen, wederzijdse onafhankelijkheid van Kerk en staat, aandacht voor het probleem van de "organisatie van de arbeid" (3), emancipatie van de joden en van al diegenen die op gewelddadige manier werden onderdrukt. In zijn prospectus maakte von Bornstedt duidelijk dat zijn krant weliswaar progressief zou zijn, maar dat hij zich zou hoeden voor overdreven radicalisme. (4)

Net als dit een paar jaren eerder bij de

Vorwärts het geval was geweest, ontwikkelde de *DBZ* zich echter heel anders dan haar stichter zich had voorgesteld. Reeds tijdens het eerste trimester vond een eerste radicalisering plaats, die vooral tot uiting kwam in een toenemende anti-Pruisische houding, in het bijzonder in de kwestie van het al dan niet verlenen van een grondwet in Pruisen.

Eind februari 1847 leverde Wilhelm Wolff, een Silezische emigrant die te Brussel tot de kring van Marx-intimi behoorde, de eerste bijdrage die vanuit communistisch standpunt was geschreven. Wolff viel in de *DBZ* niet alleen de feodale krachten aan, maar ook de bourgeoisie, het privé-bezit en de concurrentie. Objectieven als persvrijheid, openbaarheid van de gerechtelijke procedure of vrijheid van vereniging - de toenmalige liberale verzuchtingen - werden door hem niet afgeschilderd als doel op zich zelf, maar als hefboom voor de heerschappij van de bourgeoisie, die op haar beurt slechts een tussenstadium zou zijn op de weg naar de heerschappij van het proletariaat.

Eind juli of begin augustus 1847 verklaarde Adalbert von Bornstedt zich bereid zijn blad in ruimere mate voor de "marxisten" open te stellen. Dit betekende echter nog niet dat hij eraan dacht Marx en zijn groep volledig de vrije hand te geven. Pas eind 1847 werd de *DBZ* het orgaan van de "Bond der Communisten", de internationale geheime organisatie die in datzelfde jaar onder impuls van Marx en Engels was ontstaan. (5) In

nisten tot midden september 1847 nog geen dominerende invloed op de redactie van het blad hadden en dat Marx tot op dat ogenblik op generlei wijze bij de redactie betrokken was. Ze zijn ook van mening dat tot begin december 1847, afgezien van Marx, de communisten nauwelijks invloed op de *DBZ* hadden. Wel stellen zij dat in december 1847, na het tweede congres van de Bond der Communisten (6), een regelrechte "Redaktionsübernahme" (7) moet hebben plaatsgehad, waarbij von Bornstedts invloed sterk werd beperkt of zelfs geheel uitgeschakeld. Persoonlijk sluiten wij ons bij deze hypothese niet aan. Een grondige analyse van de artikels die tussen midden december 1847 en eind februari in de *DBZ* verschenen, toont aan (8) dat ook in de laatste maanden van het bestaan van het blad meer artikels verschenen die niet vanuit het standpunt van de klassenstrijd waren geschreven dan bijdragen waarbij dit wel het geval was. Zelfs de stukken waarin von Bornstedt zelf zich alle moeite gaf om vanop dezelfde golflengte als Marx en Engels uit te zenden, getuigen van een heterogeniteit in de gedachtengang die typisch was voor de gehele tendens van zijn blad, ook nadat de communisten de krant zagezegd hadden veroverd.

Ook de betrekkingen tussen von Bornstedt en Moses Hess (9), schijnen de hypothese dat de Brusselse communisten op een bepaald ogenblik de redactie van de *DBZ* volledig hebben beheerst, eerder tegen te spreken dan te bevestigen. Hoewel Hess in de *DBZ* een reeks artikels over "Die Folgen einer Revolution des Proletariats" had gepubliceerd waarover Marx en Engels allesbehalve enthousiast waren (10), vroeg von Bornstedt hem nog op 30 december 1847 een bijdrage voor zijn blad te schrijven. (11) Dat Hess ook nog eind februari 1848 toegang tot de *DBZ* had, blijkt uit een als manuscript bewaard artikel van Hess over de Februarirevolutie te Parijs, dat voor het niet meer verschenen nummer 18 van 2 maart 1848 bestemd was. (12) Hess schreef dit stuk op een ogenblik dat het tussen hem en Marx/Engels tot een definitieve breuk was gekomen. (13) Indien laatstgenoemden in de redactie van de *DBZ* werkelijk de lakens hadden uitgedeeld, lijkt het ons uitgesloten dat Hess eind februari 1848 nog de illusie zou hebben gehad dat hij in het blad een artikel gepubliceerd kon krijgen. Samengevat kan dan ook worden ge-

steld dat de *DBZ* een krant is geweest die weliswaar sinds eind december 1847 als orgaan van de Bond der Communisten werd gebruikt, dat Marx tussen september 1847 en februari 1848 een belangrijke invloed op het blad heeft gehad en dat de *DBZ* in de loop van haar bestaan steeds meer tot een spreekbuis van revolutionair-democratische en communistische ideeën werd, maar dat Marx en Engels het blad volledig in handen hebben gehad. De *DBZ* bleef tot het einde "ein rein demokratisches Blatt, das seine Spalten allen Vertretern der bürgerlichen Demokratie öffnete" (14). Dit neemt niet weg dat het Duitse emigrantenblad een historisch uiterst belangrijk verschijnsel is geweest, een feit dat door de recente heruitgave en de ermee samengaande uitstekende wetenschappelijke studie alleen maar wordt bevestigd.

Noten

(1) *Deutsche-Brüsseler-Zeitung*. 1. Januar 1847 - 27. Februar 1848. Faksimile mit Einführung und Anmerkungen von Bert Andréas - Jacques Grandjanc - Hans Pelger. Bruxelles, Editions Culture et Civilisation, 1981, BF 8.000,-

(2) Bij ons weten bestaan van het blad slechts 3 collecties. Een ervan berust in het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis te Amsterdam en omvat op enkele nummers na de eerste jaargang. Het gaat hierbij om een exemplaar uit Marx' nalatenschap dat tot in de jaren 30 eigendom was van het SPD-archief te Berlijn. In de Koninklijke Bibliotheek te Brussel bevinden zich - op één na - de nummers die verschenen zijn tussen begin december 1847 en eind februari 1848. Een derde (eveneens onvolledige?) collectie berust thans in het Instituut voor Marxisme-Leninisme te Moskou.

(3) Het begrip "organisation du travail" was gelanceerd door de Franse socialist Louis Blanc in 1839. Blanc was van mening dat alleen de oprichting van z.g. "ateliers sociaux", die als productiecoöperaties met uniforme lonen gedacht waren, het concurrentieprincipe dat aan de kapitalistische produktieverhoudingen inherent is, kon overwinnen. Vgl. J. BRUHAT: "Der französische Sozialismus", in J. DROZ (ed.): *Geschichte des Sozialismus*, II: *Der utopische Sozialismus bis 1848*, Frankfurt/M-Berlijn-Wenen 1974, pp. 178-179.

(4) *L.c.*, p. 1.

(5) De "Bund der Communisten" was gegroeid uit de "Bund der Gerechten", een internationalistisch geheim genootschap van (vooral) handwerklui, die onder het devies "Alle Menschen sind Brüder" de gemeenschap van goederen propageerden. Tot begin 1847 waren Marx en Engels geen lid van de "Bund der Gerechten": ze gingen niet akkoord met het conspiratieve karakter van het genootschap en ergerden zich aan de ideologische verwarring die binnen de Bond heerste. Eind januari 1847 verklaarden ze zich echter bereid toe te treden, nadat de Bondsleiding

hun de verzekering had gegeven dat ze zich van de juistheid van Marx' en Engels' denkbeelden had overtuigd. Tijdens een congres begin juni 1847 stelde de Bond een ontwerp van nieuwe statuten op, waaruit bleek dat de naam was gewijzigd in Bond der Communisten en waarin voor het eerst de leus "Proletarier aller Länder vereinigt Euch" werd gebruikt. Vgl. B. ANDREAS: *Gründungsdokumente des Bundes der Kommunisten (Juni bis September 1847)*, Hamburg 1969, pp. 7-24.

(6) Dit congres had plaats van 1 tot 8 december 1847 te Londen. Marx en Engels namen eraan deel, respectievelijk als vertegenwoordiger van de Brusselse en van de Parijse sectie van de Bond. Tijdens de programmadiscussies kregen zij de gelegenheid hun opvattingen uiteen te zetten, wat resulteerde in de opdracht een *Manifest der Kommunistischen Partei* uit te werken. Vgl. K. MARX/F. ENGELS: *Werke*, XVIII, Berlijn 1962, p. 95; XIX, Berlijn 1962, p. 98.

(7) *L.c.*, p. 49.

(8) Vgl. G. ROS: *De pers van de Duitse radicale en communistische emigranten te Parijs en te Brussel 1844-1848. Van Deutsch-Französische Jahrbücher tot Deutsche-Brüsseler-Zeitung*, Gent 1980, pp. 801-823.

(9) Moses Hess was een vertegenwoordiger van het z.g. "filosofisch" socialisme, een richting in het toenmalige Duitse socialisme die geloofde dat de sociale kwestie door filosofische speculatie kon worden opgelost. Het "filosofische" socialisme ging ervan uit dat de belangrijkste premisse voor de verandering van de kapitalistische maatschappij in een communistische was dat de mens zich van zijn "ware" (altruïstische) natuur bewust zou worden. Een gevolg hiervan was dat de "filosofische" socialisten elke politieke activiteit afwezen en kritiek uitoefenden op het liberalisme, dat volgens hen slechts een middel was dat de bourgeoisie voor haar "egoïstische" doeleinden gebruikte. In tegenstelling tot Marx beschouwde het "filosofische" socialisme het liberalisme niet als een noodzakelijk stadium in de economische ontwikkeling. Voor de oplossing van de sociale problemen richtte het zich eerder tot de ontwikkelde burgerij dan tot het proletariaat. Wegens het veelvuldige voorkomen van het woord "waar" in de geschriften van de "filosofische" socialisten, werden ze door Marx en Engels spottend "ware" socialisten genoemd. Vgl. BRUHAT: *l.c.*, pp. 243-246.

(10) Op 23 november 1847 deelde Engels vanuit Parijs aan Marx mee dat Hess' serie in de Franse hoofdstad bij de leden van de Bond der Communisten "eine Teufelskonfusion" (MARX/ENGELS: *Werke*, XXVII, Berlijn 1963, p. 104) had veroorzaakt. Tevens verklaarde hij dat hij niet begreep waarom Marx Hess geen publikatieverbod had opgelegd.

(11) Vgl. M. HESS: *Briefwechsel*, 's-Gravenhage 1959, p. 175.

(12) Vgl. E. SILBERNER: *The Works of Moses Hess. An Inventory of His Signed and Anonymous Publications, Manuscripts and Correspondance*, Leiden 1966, p. 87.

(13) Vgl. E. SILBERNER: *Moses Hess. Geschichte seines Lebens*, Leiden 1966, p. 175.

(14) N. RJASANOFF: "Friedrich Engels: Die Bewegungen von 1847", in *Der Kampf*, VI (1913), p. 207.

Deze bijdrage wil op een schematische wijze enkele van de gegevens en resultaten bundelen die werden bekomen in het kader van de aanvulling bij en naar aanleiding van de up-dating van het basiswerk van wijlen Prof. T. Luyckx "Ontwikkeling van de Belgische pers sedert wereldoorlog II" - (Gent 1974) -.

Daarbij werd o.a. gepoogd om vanuit de verschillende invalshoeken die ook Prof. T. Luyckx hanteert, een inzicht te krijgen in de oplage-evolutie van de Belgische dagbladers voor het voorbije decennium 1971-1980.

de oplage-evolutie van de belgische dagbladers 1971-1980

dirk voorhoof

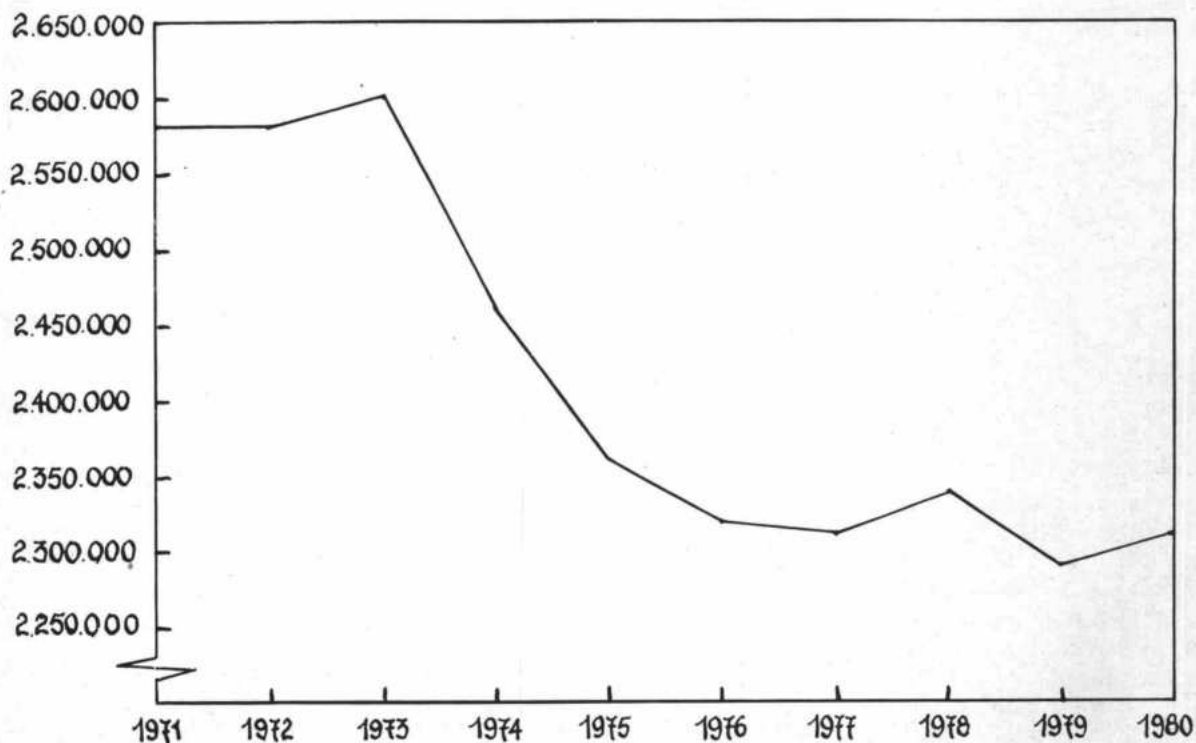
De oplage-evolutie van de Belgische dagbladers 1971-1980. Nationaal

Wat voorafging:

Na een dalende tendens die zich had ingezet in de jaren vijftig, en zich doorzette

tot 1968, werd sedert 1969 een voorzichtige stijging van de nationale oplage vastgesteld.

DE OPLAGE-EVOLUTIE VAN DE BELGISCHE DAGBLADPERS. (1971-1980)

Deze voorzichtige stijging zet zich door tot 1973, jaar waarin de oplage een hoogtepunt bereikt: 2.600.237 exemplaren. Het jaar daarop is er een grote terugval, nl. een verlies van ca. 140.000 exemplaren (-5,35%).

De oplagedaling duurt voort in de jaren 1975-1976 om een dieptepunt te bereiken in 1977: 2.311.861 ex., of een verlies op 4 jaar tijd van ongeveer 290.000 (-11,1%). Sindsdien handhaaft de nationale oplage zich rond dit niveau en vertoont in 1980 zelfs de neiging om opnieuw toe te nemen.

Over de hele periode betekent dit een oplagevermindering van 2.585.970 (1971) naar 2.309.035 (1980): dit is een verlies van 10,7%.

Deze evolutie blijkt ook uit ander analogo onderzoek, waarbij een evenredige afname werd vastgesteld van het leesbereik voor dezelfde periode. Zo wezen CIM-studies van 1972, 1974, 1977 en 1980 naar de evolutie van de massa CIM-lezers, uit, dat voor bedoelde periode het aantal lezers met 901.000 verminderde, i.e. 13,6%.

Beide resultaten ondersteunen elkaar in voldoende mate, zodat vast staat dat in de periode 1971-1980 de totale oplage van de Belgische dagbladers met ruim 10% is afgenomen.

De oplage-evolutie van de verschillende kranten(groepen) 1971-1980

Uit het onderzoek naar de oplage-evolutie van de verschillende kranten en krantengroepen, kunnen volgende algemene conclusies worden gehaald: (zie tabel hiernaast)

Aan de kant van de stijgers zien 6 dagbladen hun oplage toenemen, samen met een totaal van 67887 exemplaren.

- Vooral het aandeel van *Het Belang van Limburg* en de groep *Vers l'Avenir*, die voor meer dan 70% voor deze stijging verantwoordelijk zijn, valt te onderlijnen.

- In verhouding tot hun totale oplage is de oplagestijging van *La Nouvelle Gazette/La Province*, *Het Laatste Nieuws/De Nieuwe Gazet* en de *Standaard*groep, eerder miniem.

- 5 van de 6 stijgers laten hun oplage door CIM controleren, hetgeen de betrouwbaarheid van deze gegevens versterkt (cf. infra).

- 4 van de 6 stijgers zijn nederlands-talige kranten.

1°) Kranten(groepen) met een oplagestijging

a. - absoluut

1) Het Belang van Limburg	+ 25 394	CIM
2) Vers l'Avenir (4 titels)	+ 22 358	CIM
3) Het Laatste Nieuws - De Nieuwe Gazet	+ 8 720	CIM
4) De Standaard (3 titels)	+ 4 706	CIM
5) De Financieel-Economische Tijd	+ 4 600	CIM
6) La Nouvelle Gazette - La Province	+ 2 109	CIM

b. - procentueel

1) De Financieel-Economische Tijd	+ 42,2 %	
2) Het Belang van Limburg	+ 36,7 %	CIM
3) Vers l'Avenir (4 titels)	+ 21,6 %	CIM
4) La Nouvelle Gazette - La Province	+ 2,9 %	CIM
5) Het Laatste Nieuws - De Nieuwe Gazet	+ 2,8 %	CIM
6) De Standaard (3 titels)	+ 1,4 %	CIM

2°) Kranten(groepen) met een oplagedaling

a. - absoluut

1) De Morgen/Vooruit (17)	- 56 632	CIM
2) Le Soir	- 51 476	CIM
3) La Meuse - La Lanterne	- 41 701	CIM
4) Le Journal et Indépendance	- 35 000	CIM
La Libre Belgique	- 35 000	
La Dernière Heure	- 35 000	
7) Le Peuple	- 25 000	
8) La Cité	- 21 500	
9) Le Rappel (3 titels)	- 21 000	
10) Het Volk	- 11 736	CIM
11) La Wallonie	- 10 000	
12) Gazet van Antwerpen	- 9 977	CIM
13) Grenz - Echo	- 1 500	
14) Le Jour		

b. - procentueel

1) De Morgen/Vooruit	- 51,2 %	CIM
2) Le Journal et Indépendance	- 50 %	
3) Le Peuple	- 41,7 %	
4) Le Rappel (3 titels)	- 30,5 %	
5) La cité	- 29 %	
6) La Meuse - La Lanterne	- 22,2 %	CIM
7) La Libre Belgique	- 21,9 %	
La Dernière Heure	- 21,9 %	
9) La Wallonie	- 20 %	
10) Le Soir	- 19 %	CIM
11) Grenz Echo	- 10 %	
12) Het Volk	- 5,4 %	CIM
13) Gazet van Antwerpen	- 4,8 %	CIM
14) Le Jour	- 4,5 %	

De lijst van de verliezers is veel uitgebreider, en de oplageverliezen zijn groter: 13 dalers, samen met een oplageverlies van 355 022 exemplaren.

- Opvallend is, ten eerste het grote verlies van *De Morgen/Vooruit* vergeleken met de oplage van *Volksgazet* en *Vooruit*; en ten tweede het negatieve bilan

van de 3 kranten van de groep *Rosset*: *Le Soir*, *la Meuse* en *La Lanterne* verliezen samen 93 177 ex.

- Een aantal kranten kent waarschijnlijk grotere oplageverliezen dan de opgegeven oplagecijfers laten vermoeden (dit werd o.a. vastgesteld voor *Le Peuple* en *Le Jour*).
- Met uitzondering van *De Morgen/Vooruit* zijn het vooral franstalige kranten die grote oplageverliezen kennen, en dit verdeeld over alle opinierichtingen.

De oplage-evolutie m.b.t. de taalverhoudingen 1971-1980

Het belangrijkste gegeven was hier dat in het voorbije decennium de nederlandstalige pers de franstalige heeft ingelopen en voorbijgestreefd. Sedert 1958 ziet de evolutie eruit als in de grafiek hieronder.

De franstalige pers kent zware verliezen in de periode 1958-1968, maar herstelt zich enigszins in de periode 1969-1971. Aan nederlandstalige kant is er een voortdurende stijging tot 1973. Meteen moet ook genuanceerd worden voor wat het verloop van de oplage-evolutie nationaal betreft: de dalende tendens die zich voordeed tot 1968, is vooral toe te schrijven aan de oplagedaling bij de franstalige pers.

Voor wat de periode 1971-1980 betreft:

- 1° - De oplage van de franstalige pers daalt onafgebroken, waarbij vooral de periode 1974-1977 zeer zware verliezen vertoont.
- 2° - Aan nederlandstalige kant is er een lichte stijging tot 1973, en een sterke terugval in de jaren 1974, 1975, 1976. Sedert 1977 is er opnieuw een stijgende tendens waar te nemen.
- 3° - 1974 is het jaar waarin voor het eerst de oplage van de nederlandstalige pers hoger is dan deze van de franstalige pers. Vooral sedert 1977 lopen beide steeds verder uit elkaar. Waar in 1971 de verhouding 48,5 / 50,9 was in het voordeel van de franstalige pers, is dit in 1980 53 / 46,4 in het voordeel van de nederlandstalige pers.

4° - Eindbalans 1971-1980:

- a. De nederlandstalige dagbladpers kent een OPLAGEDALING van 30 050 ex. of -2,40%.
- b. De franstalige dagbladpers kent een OPLAGEDALING van 245 385 ex. of -18,64%.

De oplage-evolutie m.b.t. de opinierichtingen in de Belgische dagbladpers 1971-1980

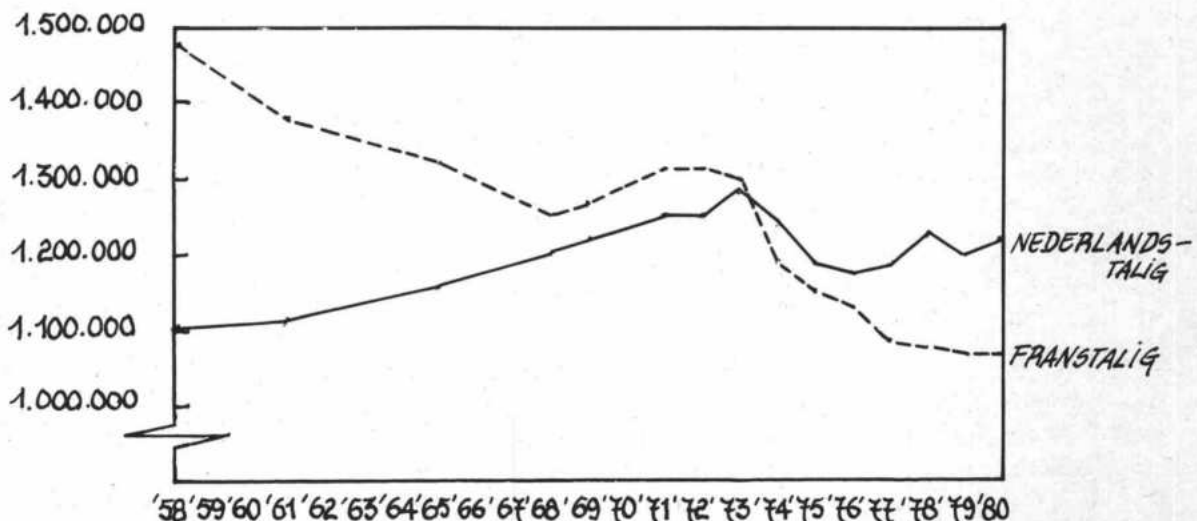
- *Nationaal*

Hier dient vooral gewezen op het feit dat de krantenoplagen van de verschillende opinierichtingen alle zijn gedaald in de periode 1971-1980 (zie tabel hieronder).

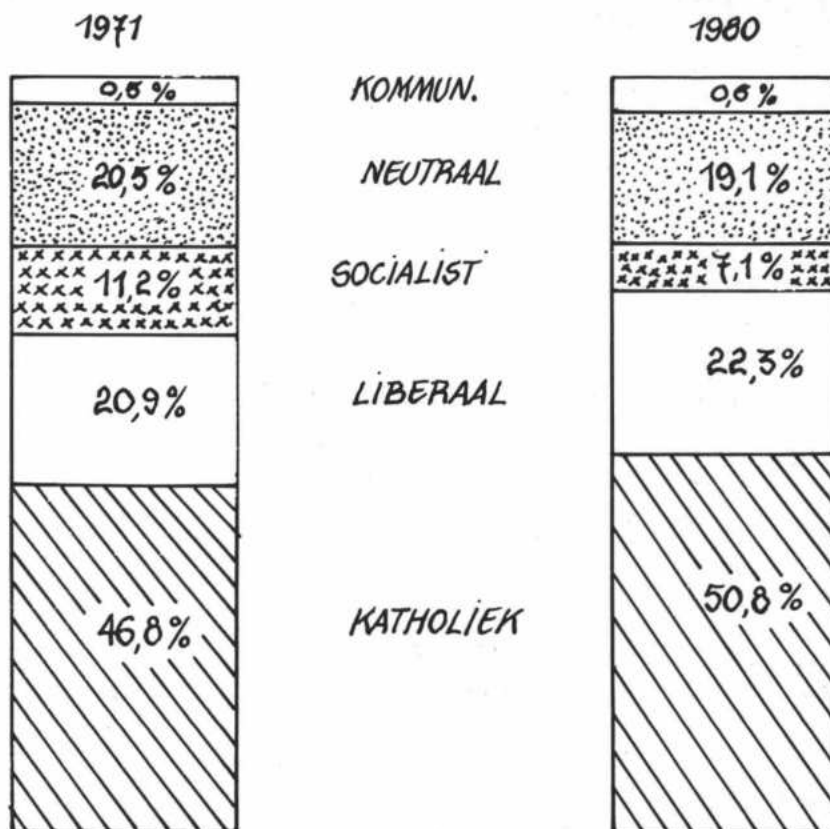
Deze evolutie heeft o.a. tot gevolg dat zich verhoudingsgewijs enkele verschuivingen hebben voorgedaan (zie grafiek volgende blz.).

AFNAME	KATH. PERS	LIBER. PERS	SOCIAL. PERS	NEUTR. PERS
- absoluut	- 37 255	- 24 171	- 126 632	- 89 577
- procentueel	- 3,08 %	- 4,48 %	- 43,57 %	- 16,86 %

DE OPLAGE-EVOLUTIE VAN DE FRANSTALIGE EN DE NEDERLANDSTALIGE DAGBLADPERS (1958-1971-1980).

HET OPLAGE - AANDEEL VAN DE VERSCHILLENDE OPINIERICHTIGEN IN 1971-1980.

Opmerkelijk is hier:

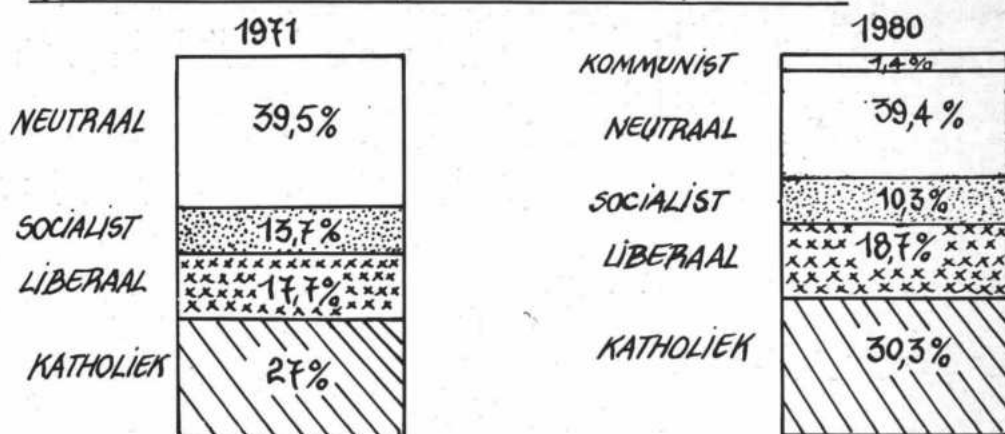
- 1° - De katholieke pers neemt steeds een groter aandeel in van de nationale oplage (1971-1980: + 4 %), inzoverre zelfs dat sedert 1979 meer dan 50 % van de totale oplage uit deze opinierichting wordt betrokken.
- 2° - Het oplage-aandeel van de liberale pers stijgt voortdurend, zij het in mindere mate als dat van de katholieke pers (1971-1980: + 1,46 %); in 1980 bedraagt het aandeel 22,32 %.
- 3° - De socialistische pers zag haar aandeel in de nationale oplage met meer dan 4 % afnemen: in 1980 nog slechts 7,1 %.
- 4° - Ook een daling voor de "neutrale" pers die net onder de 20 % zakt: een vermindering van 1,41 %.

- De nederlandstalige pers en de opinierichtingen (zie grafiek hiernaast)

HET OPLAGE-AANDEEL VAN DE VERSCHILLENDE OPINIERICHTINGEN VAN DE NEDERLANDSTALIGE DAGBLADPERS IN 1971 EN 1980.

HET OPLAGE-AANDEEL VAN DE VERSCHILLENDE OPINIERICHTINGEN IN DE FRANSTALIGE DAGBLADPERS IN 1971 EN 1980.

- Meer dan 2/3 van de nederlandstalige dagbladoplage behoort toe aan de katholieke pers, en dit aandeel stijgt voortdurend.
- De liberale pers behoudt stabiel 1/4 van de nederlandstalige oplage.
- De socialistische pers is nog goed voor amper 4 % van de totale oplage in het nederlandstalig landsgedeelte.
- De "neutrale" pers verdubbelde op 10 jaar tijd haar aandeel.

Algemeen betekent dit dat de nederlandstalige dagbladders in 1980 qua oplage voor meer dan 95 % vertegenwoordigd wordt door de opinierichtingen van het centrum-conservatieve blok (CVP-PVV).

2 van de 14 afzonderlijke titels, of 1 van de 8 krantengroepen of 4,36 % van de oplage behoort toe aan de sociaal-progressieve richting in de Vlaamse dagbladders: nooit voordien heeft de socialistische opiniepers een dergelijk dieptepunt gekend, en het einde van de tunnel is nog niet in zicht.

- De franstalige pers en de opinierichtingen (zie grafiek hierboven)

- Het aandeel van de katholieke pers stijgt: in 1980 ruim 30 % van de franstalige oplage.
- De liberale pers behoudt stabiel bijna 1/4 van de totale oplage.
- De socialistische pers vertegenwoordigt nog maar 1/10 van de oplage in het franstalig landsgedeelte.
- Het aandeel van de neutrale pers schommelt rond de 40 %, waarmee ze

nog steeds de grootste groep is in Wallonië.

- Ook de kommunistische pers heeft hier een marktaandeel verworven: 1,4 %.

De grootste verschuivingen zijn te situeren bij de katholieke pers, wiens aandeel is toegenomen, en bij de socialistische pers, wiens aandeel in dezelfde mate is afgenomen.

Uit het bovenstaande blijkt dat de verschillen tussen nederlandstalige en franstalige dagbladders zich ook situeren op het vlak van de opinierichtingen (zie tabel hieronder).

1° - Voor wat de nederlandstalige pers betreft STIJGEN zowel de katholieke als de liberale krantenoplages; de liberale stijgen het sterkst.

Omgekeerd: in de franstalige pers DALEN de oplages van zowel de katholieke als de liberale pers; de liberale dalen het sterkst.

Relatief is de dalende tendens van de franstalige kranten groter dan de stijgende tendens voor de nederlandstalige pers.

2° - De socialistische pers daalt zowel in het franstalig als in het neder-

landstalig landsgedeelte, maar de DALING is sterker in de nederlandstalige socialistische dagbladders.

Het aandeel van de socialistische pers in Wallonië is het dubbele van dit in Vlaanderen.

- 4° - Meer dan 2/3 van de nederlandstalige oplage behoort toe aan de katholieke pers; voor de franstalige pers is dat minder dan 1/3.

De verhouding oplage - kiezers 1971-1980

De evolutie werd nagegaan van de verhouding tussen verkiezingsuitslagen en de oplage van de dagbladders met betrekking tot de divergerende opinierichtingen.

In de periode 1971-1980 hadden in België 4 parlementsverkiezingen plaats: op 7 nov. 1971, 10 maart 1974, 17 april 1977 en 17 dec. 1978.

Ook de verkiezingen voor het Europees Parlement van 10 juni werden mee in het overzicht betrokken.

Ook hier werd deze evolutie in een ruimer kader gesitueerd, met verwijzing naar de verkiezingen van 1 juni 1958 en 31 maart 1968, met de korresponderende dagbladoplages.

PROCENTUELE DALING/STIJGING VAN DE OPLAGE 1971-1980

	KATHOL.	LIBER.	SOCIAL.	NEUTR.
Nl. Pers	+ 1,01	+ 2,85	- 51,17	+ 86,92
Fr. Pers	- 11,97	- 14,10	- 38,89	- 19,04
Nationaal	- 3,08	- 4,48	- 43,57	- 16,86

Tabel nationaal:

% stemmen % oplage	1958	1968	1971	1974	1977	1978	1979
CVP/PSC	46,5	31,7	30,0	32,3	35,9	36,2	37,7
<i>Kath. pers</i>	40,0	46,8	46,8	48,1	48,6	48,8	50,5
PVV/PRL	11,9	20,9	16,3	15,1	15,6	16,3	16,3
<i>Liber. pers</i>	22,6	22,0	20,9	20,9	21,4	21,8	22,3
SP/PS	37,0	28,1	27,2	26,6	27,0	25,3	23,4
<i>Social. pers</i>	16,0	12,2	11,2	9,3	9,3	9,2	7,1
KPB/PCB	1,9	3,4	3,0	3,2	2,7	3,2	2,7
<i>Comm. pers</i>	1,2	---	---	0,4	0,6	0,6	0,6
VU	1,9	9,8	11,1	10,2	9,7	7,0	6,0
---	---	---	---	---	---	---	---
FDF/RW	---	6,0	11,3	10,9	7,0	7,1	7,6
---	---	---	---	---	---	---	---
Diverse	0,7	0,1	0,8	1,4	1,6	4,6	4,1
---	---	---	---	---	---	---	---
Neutr. pers	20,2	19,0	20,5	20,7	20,0	19,6	19,1

Opvallend blijft de wanverhouding tussen het aantal stemmen uitgebracht op bepaalde politieke partijen, en de oplages van de qua opinierichting overeenkomstige dagbladen.

1° - CVP/PSC kiezers - katholieke dagbladen
"meer lezers dan kiezers"

In 1958 is het aandeel van de CVP/PSC kiezers 6,5 % groter dan het aandeel van

de katholieke dagbladoplage. In 1968 is er reeds ca. 15 % meer oplage dan kiezers: op 10 jaar tijd is de situatie fel veranderd.

In de periode 1971-1980 blijkt de CVP/PSC lichtjes te stijgen, en blijft het oplage-aandeel van de katholieke kranten toenemen, zij het in iets mindere mate. Zo behaalt de CVP/PSC in 1979 37,7 % van de stemmen, de katholieke pers vertegenwoordigt dan meer dan de helft van de oplage van de Belgische dagbladpers: verschil 13 %.

= = Nederlandstalige dagbladpers - nederlandstalig kiescollege:					
% stemmen % oplage	1971	1974	1977	1978	1979
CVP	37,2	39,9	43,8	43,3	48,1
<i>Kath. pers</i>	65,9	66,0	65,2	65,2	68,3
PVV	17,0	16,7	14,2	16,9	15,3
<i>Liber. pers</i>	24,4	24,1	24,5	24,8	25,8
SP	23,7	21,9	21,8	20,5	20,9
<i>Social. pers</i>	8,8	8,8	8,9	8,7	4,6
KP	1,7	1,9	1,4	2,0	1,2
---	---	---	---	---	---
VU	18,9	17,3	16,7	11,5	9,7
---	---	---	---	---	---
Diverse	1,1	1,9	1,9	5,3	2,5
---	---	---	---	---	---
Neutr. pers	0,9	1,0	1,2	1,2	1,3

2° - PVV/PRL kiezers - liberale dagbladen
"meer lezers dan kiezers"

Ook hier een groot verschil tussen 1958 en 1968: in 1958 bedraagt het stemmen-aandeel nauwelijks de helft van het oplage-aandeel, in 1968 benaderen beide percentages elkaar.

In de periode 1971-1980 is een opvallende constante te zien: gedurende de ganse periode ligt het stemmen-aandeel ca. 6 % lager dan het oplage-aandeel; beide blijven nagenoeg stabiel.

3° - SP/PS kiezers - socialistische dagbladen
"meer kiezers dan lezers"

Waar voor de twee vorige opinierichtingen in de periode 1971-1980 het aantal kiezers (veel) lager ligt dan het aantal lezers, stelt men hier een omgekeerde verhouding vast: sedert 1968 zijn er ca. 15 % meer kiezers dan lezers. Dit betekent ongeveer 3 keer meer kiezers.

4° - KPB/PCB kiezers - kommunistische pers
"meer kiezers dan lezers"

Het aantal kommunistische kiezers schommelt rond de 3 %, het oplage-aandeel van Le Drapeau Rouge is nauwelijks 0,6 %.

5° - Opmerkelijk is het afwezig blijven van een eigen dagblad voor de zgn. taalpartijen: zowel VU als FDF en RW beschikken niet over een eigen spreekbuis in de dagbladpers, hoewel zij samen toch een aanzienlijk deel van het kiezerscorps vertegenwoordigen, c.q. vertegenwoordigden (22,4 % in 1971, 13,6 % in 1979).

Tevens dient gewezen op het toenemend aandeel van de kleinere politieke partijen waaraan evenmin een dagblad of dagbladgroep correspondeert.

6° - Vermelden we tenslotte het fenomeen van de zgn. neutrale pers die zich handhaaft rond de 20 % van de nationale dagbladoplage.

Algemeen dient onderstreept:

Primo, in de periode 1971-1980 hebben zich geen grote verschuivingen voorgedaan met betrekking tot de verhouding oplage-kiezers (vgl. grote verschillen 1958-1968)

Secundo, de katholieke en liberale opinierichting hebben minder kiezers dan lezers; de socialistische zuil trekt veel minder en steeds minder lezers aan dan kiezers.

Aangezien er zowel op het vlak van de oplage-evolutie (cf. supra) als op het vlak van het kiesgedrag duidelijke verschillen bestaan tussen Vlaanderen en Wallonië, werd ook hier voor beide landsgedeelten de situatie afzonderlijk beschouwd (zie tabel vorige blz. onderaan).

1° - De *katholieke* dagbladers bezit meer dan 65 % van de oplage, terwijl de CVP maximaal 48,1 % van de stemmen behaalt. Waar in 1971 het verschil 28,7 % bedraagt, is dit in 1979 verminderd tot 20,2 %.

2° - Voor de *liberale* strekking ligt het aantal lezers 8 à 10 % hoger dan het aantal kiezers.

3° - Voor de *socialistische* strekking wordt een tegengestelde verhouding vastgesteld: minder dan 10 % van de lezers, meer dan 20 % van de kiezers. Sedert 1979 zelfs 4 maal meer kiezers (zie tabel hiernaast).

1° - Voor de *katholieke* opinierichting bedraagt het verschil kiezers - oplage 7,7 % in 1971, en slechts 4,3 % in 1978.

Het verschil wordt weer groter in 1979 door de verkiezingsnederlaag van de PSC.

2° - Voor de *liberale* groep bedraagt het verschil maximaal 5 %, in 1979 overtreft het stemmenaandeel zelfs het oplage-aandeel.

3° - Waar het stemmenaandeel van de PS gemiddeld rond de 30 % schommelt, is het oplage-aandeel van de *socialistische* pers nauwelijks 10 %.

4° - De PCB verwerft ca. 5 % van het stemmenaandeel, terwijl de *kommunistische* pers slechts 1,4 % vertegenwoordigt van de franstalige oplage.

= = *Franstalige dagbladers - franstalig kiescollege:*

% stemmen % oplage	1971	1974	1977	1978	1979
PSC	19,3	21,4	23,7	25,1	21,1
<i>Kath. pers</i>	27,0	28,8	29,7	29,4	29,9
PRL	16,2	12,4	17,3	14,8	18,9
<i>Liber. pers</i>	17,7	17,7	18,3	18,3	18,6
PS	32,1	34,0	35,2	33,0	27,4
<i>Social. pers</i>	13,7	9,9	9,9	10,1	10,1
PCB	4,9	5,0	4,6	5,0	5,1
<i>Comm. pers</i>	---	0,8	1,4	1,4	1,4
FDF-RW	26,5	26,1	17,3	17,6	19,7
---	---	---	---	---	---
Diverse	0,7	0,8	1,6	4,2	7,2
---	---	---	---	---	---
Neutr. pers	39,5	41,5	40,7	40,7	40,0

Zoals er reeds vroeger werd op gewezen, is het meest opvallende fenomeen het bestaan van de zgn. neutrale pers die 40 % van de franstalige oplage vertegenwoordigt. Deze is er dan o.a. ook de oorzaak van dat de katholieke en de liberale strekking een kleiner "lezersoverschot" vertonen, en dat de socialistische strekking een nog groter "kiezersoverschot" heeft.

Algemeen:

a) Zowel in Vlaanderen als in Wallonië zijn er veel meer SP-PS kiezers, dan lezers van socialistische (of progressieve) kranten.

b) Het aandeel van de katholieke dagbladers is veel groter dan het stemmenaandeel van de CVP-PSC, en dit zowel in Vlaanderen als in Wallonië. In Vlaanderen is het verschil groter.

c) Het aandeel van de liberale dagbladers is iets groter dan het stemmenaandeel van de PVV-PRL. Dit is vooral in Vlaanderen het geval. In het franstalig landsgedeelte lopen de percentages naar elkaar toe, en overtreft sedert 1979 het stemmenaandeel zelfs het oplage-aandeel.

d) De schommelingen in verband met het stemmenaandeel zijn veel groter dan de verschuivingen in verband met de oplages: of verandering in kiesgedrag betekent nog geen verandering in de keuze van het dagblad.

De oplagecontrole van de Belgische dagbladers 1971-1980

De door CIM gecontroleerde oplage neemt een steeds groter aandeel in van de totale oplage (zie grafiek volgende blz.).

In 1971 werd 68,1 % van de nationale oplage door CIM gecontroleerd, in 1980 is dat 98,5 %.

Vastgesteld werd dat deze evolutie het gevolg is van:

a- het verdwijnen van enkele titels met niet-gecontroleerde oplage
b- de oplagevermindering van vooral niet-gecontroleerde dagbladen.

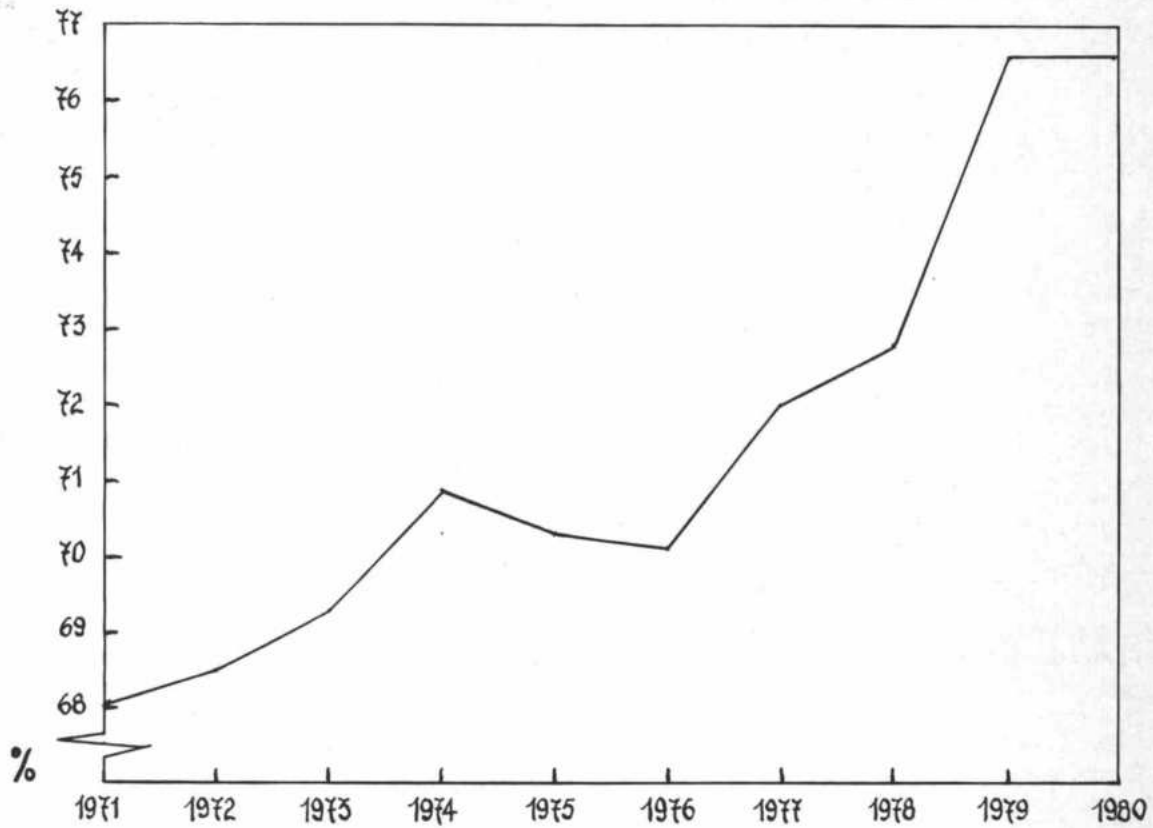
Het aantal door CIM gecontroleerde kranten bleef onveranderd.

Ook met betrekking tot de CIM-controle blijft zich een duidelijk verschil voordoen tussen nederlandstalige en franstalige pers (zie staafdiagram volgende blz.).

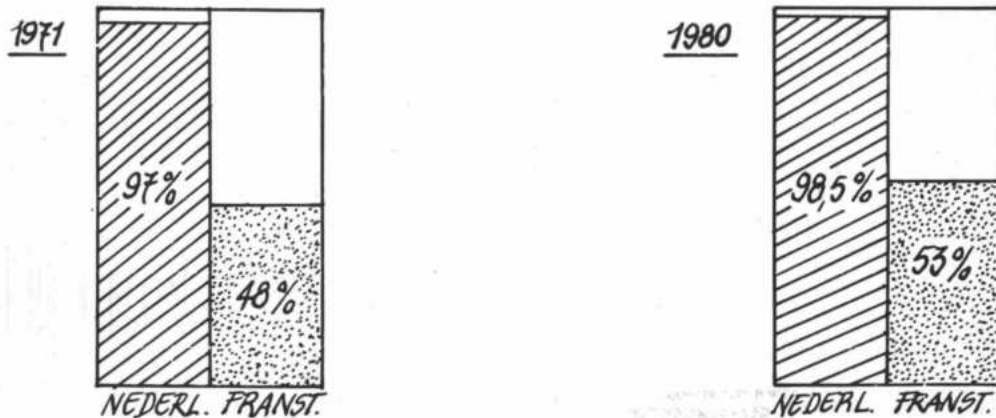
- De cijfergegevens in verband met de nederlandstalige pers zijn bijna uitsluitend gebaseerd op de CIM-controles: in 1980 is dat 98,5 %.

- Voor wat de franstalige pers betreft, is met betrekking tot de cijfergegevens enige voorzichtigheid geboden, omdat daar minder CIM-gegevens beschikbaar zijn, en men dus voor een groot deel afhankelijk blijft van de opgaves van de uitgevers. Nochtans is ook hier het aandeel van de CIM-controle toegenomen, en bedraagt in 1980 ca. 53 %.

EVOLUTIE VAN DE DOOR C.I.M. GEKONTROLEERDE OPLAGE M.B.T. DE TOTALE OPLAGE VAN DE BELGISCHE DAGBLADPERS. 1971-1980.

DE DOOR C.I.M. GEKONTROLEERDE OPLAGE M.B.T. DE TOTALE OPLAGE VAN DE FRANSTALIGE EN DE NEDERLANDSTALIGE DAGBLADPERS IN 1971 EN 1980.

De evolutie van het aantal dagbladtitels 1971-1980

Met betrekking tot de oplage-evolutie werd ook de evolutie nagegaan van het aantal dagbladtitels.

Sedert Wereldoorlog II daalt dit aantal onafgebroken, en deze daling heeft zich ook doorgezet in de periode 1971-1980. De afname die zich heeft voorgedaan in 1971-1980 is evenwel sterker dan deze van de 2 vorige decennia (zie grafiek hieronder).

In cijfers uitgedrukt betekent dit:

AFNAME	absoluut	procentueel
51-60	- 2	- 3,9 %
61-70	- 3	- 6 %
71-80	- 7	- 15,3 %

Waar de Belgische pers in 1945 nog 58 afzonderlijke titels telde, is dit aantal in 1980 geslonken tot 39.

Daarbij werd ook vastgesteld dat in de periode 1971-1980 de tendens zich doorzet die sedert 1950 zichtbaar is gewor-

den: nl. het achterwege blijven van nieuwe, oorspronkelijke kranteninitiatieven. Tevens dient opgemerkt dat de daling van het aantal titels bij de franstalige pers groter is dan bij de nederlandstalige pers (zie blokgrafiek volgende blz.).

AFNAME	absoluut	procentueel
nederlandstalig	- 2	- 12,5 %
franstalig	- 5	- 17,2 %

Met haar 24 titels bezit de franstalige pers evenwel nog altijd 10 titels meer dan de nederlandstalige pers.

Deze gegevens gekoppeld aan de oplage-evolutie, laten toe de *gemiddelde oplage* per krant voor beide landsgedeelten te vergelijken.

1971 - nederl.pers : 78 399

- franst. pers : 45 399

1980 - nederl. pers: 87 453

- franst. pers : 44 633

Hieruit blijkt dat de gemiddelde oplage per krant bij de nederlandstalige pers

veel hoger ligt dan bij de franstalige pers.

Bovendien is de gemiddelde oplage van de nederlandstalige pers *gestegen* (reden: aantal titels is gedaald), terwijl deze van de franstalige pers nog is gedaald (ondanks het feit dat het aantal titels met 5 eenheden is verminderd).

Met betrekking tot het aantal titels werd ook vastgesteld dat zowel de katholieke (- 4), de liberale (- 2) als de socialistische (- 2) opinierichting meerdere dagbladtitels verloren.

Van de 39 kranten, behoren er 19 toe aan de katholieke pers.

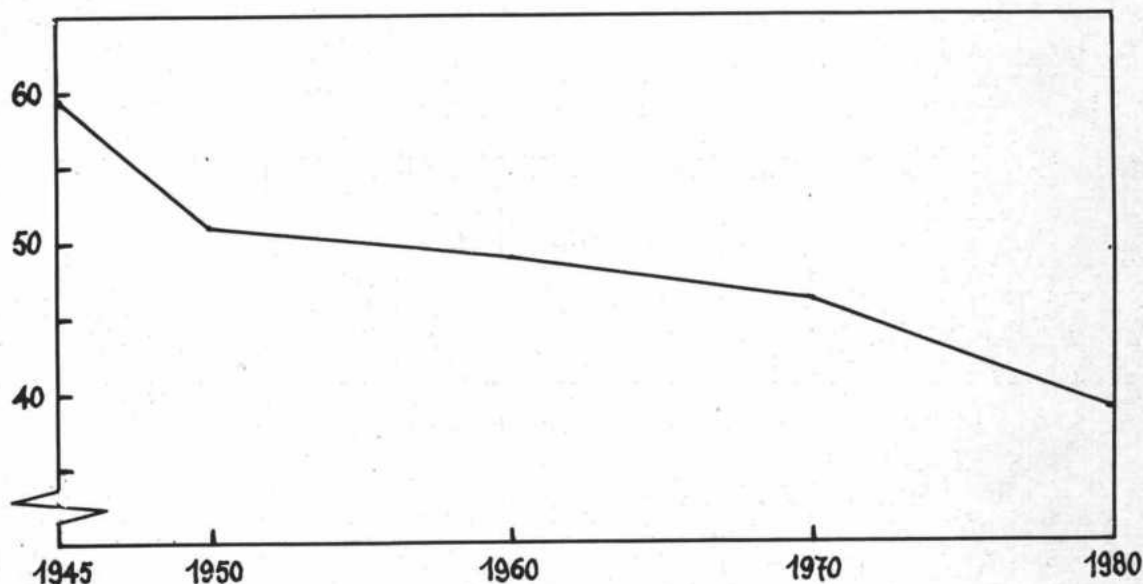
Tenslotte werd ook vastgesteld dat in de periode 1971-1980, het aantal *uitgeversmaatschappijen* verminderde (- 3, totaal 24), alsook het aantal *drukkerijen* (- 4, totaal 18).

Ook werd met betrekking tot de oplage-evolutie de verhouding ten opzichte van het *bevolkingsaantal* nagegaan.

Waar in 1958 één krantenexemplaar werd uitgegeven per 3,07 inwoners, is dat in 1971 één op 3,73 en in 1980 is deze verhouding geëvolueerd naar één op 4,27.

Ook hier werd een beduidend verschil tussen nederlandstalige en franstalige pers waargenomen: in Vlaanderen is dat één krant per 4,86 inwoners, in Wallonië één krant per 3,58 inwoners.

EVOLUTIE VAN HET AANTAL DAGBLADTITELS W.O. II - 1980

Oplage- en prijsevolutie 1971-1980

In een laatste deel werd de evolutie van de dagbladoplage afgezet tegen de prijsevolutie van het dagblad, waarbij de vraag centraal stond of er tussen beide een correlatie kon vastgesteld worden. En zo ja, kon daaruit afgeleid worden dat bvb. een stijging van de dagbladprijs een weerslag heeft op de vraag, en dus op de afzet en de oplage van de dagbladen? (zie grafiek hieronder).

Enerzijds werd daarbij vastgesteld dat de vraag naar dagbladen bij opeenvolgende prijsstijgingen *onelastisch* is, anderzijds dient gewezen op het feit dat a- de nationale oplage vooral in de periode 1974-1976 sterk afneemt
b- de dagbladpers sterk de hoogte in schiet op het einde van 1973, 1974 en 1975

De grootste en meest algemene oplagedaling doet zich juist voor in de jaren

waarin de dagbladprijs sprongsgewijze toeneemt.

Vanaf 1976 tot begin 1979 doen zich geen nieuwe prijsstijgingen voor, de terugval van de oplage wordt kleiner en in 1978 is er opnieuw een lichte toename. Dit zou er op wijzen dat in de periode 1973-1977 een mogelijk verband bestaat tussen prijs- en oplage-evolutie: de prijs-toename *eind 1973* van 5 fr. naar 6 fr., en de daaropvolgende stijgingen naar 8 fr. en naar 10 fr. (i.e. een toename met 100 %!) laat daaropvolgend een sterk oplageverlies zien op 4 jaar tijd met ruim 11%.

De veronderstelling dat deze prijsevolutie een weerslag heeft gehad op de oplage van de dagbladpers, zou daarbij steun kunnen vinden in het feit dat deze stijgingen van de dagbladprijs en de daaropvolgende oplagedalingen zich situeren in de periode waarin ook de globale koopkracht van de gezinnen wordt aangetast (zie grafiek volgende blz. bovenaan).

Terwijl de groei van het beschikbaar inkomen der gezinnen daalt in 1973, 1974

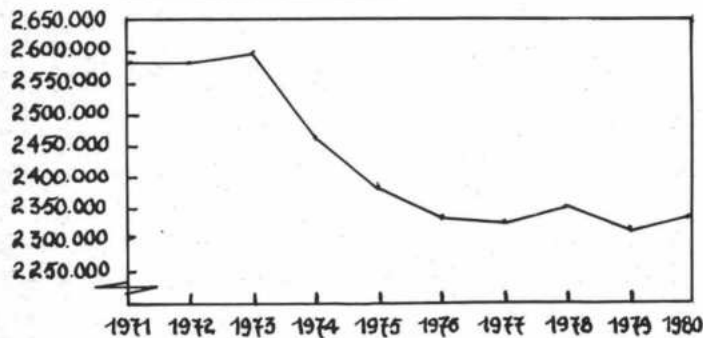
en 1975, doen zich tegelijk de opeenvolgende prijsstijgingen voor, en de daaropvolgende oplagedaling.

Deze plotse afname van de vraag naar dagbladen, valt ook samen met een algemene terugval van de private consumptie in 1974 en 1975 (zie grafiek volgende blz. onderaan).

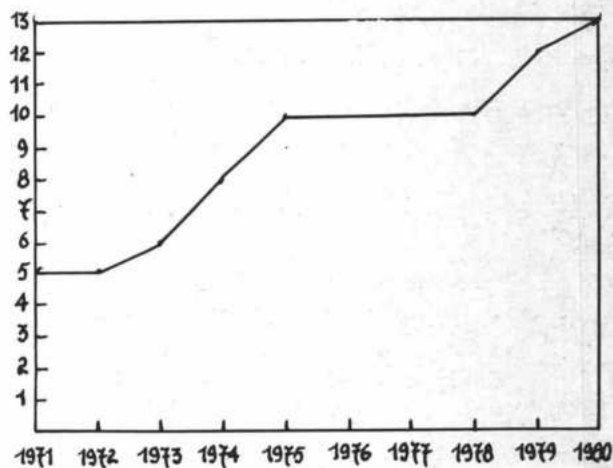
Voor de daaropvolgende jaren kon geen duidelijke correlatie worden gelegd, omdat vooral vanaf 1977 zich zeer grote verschillen voordoen met betrekking tot de oplage-evolutie tussen nederlandstalige en franstalige pers, tussen verschillende krantengroepen en zelfs tussen verschillende kranten.

Gelet op het voorgaande kan worden gewezen op het samengaan tussen de *bruuske en omvangrijke daling* van de nationale *dagbladoplage* in de jaren 1974-1976, de opeenvolgende *prijsstijgingen* in de jaren 1973-1975, en de *economische recessie* die vooral in de jaren 1973-1975 het beschikbaar inkomen verminderde.

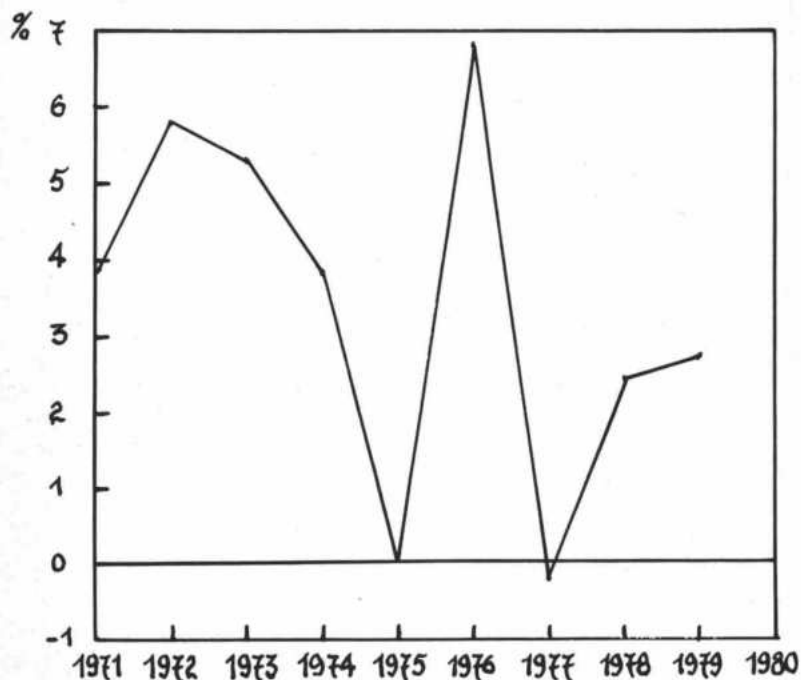
DE OPLAGE-EVOLUTIE VAN DE BELGISCHE DAGBLADPERS (1971-1980)

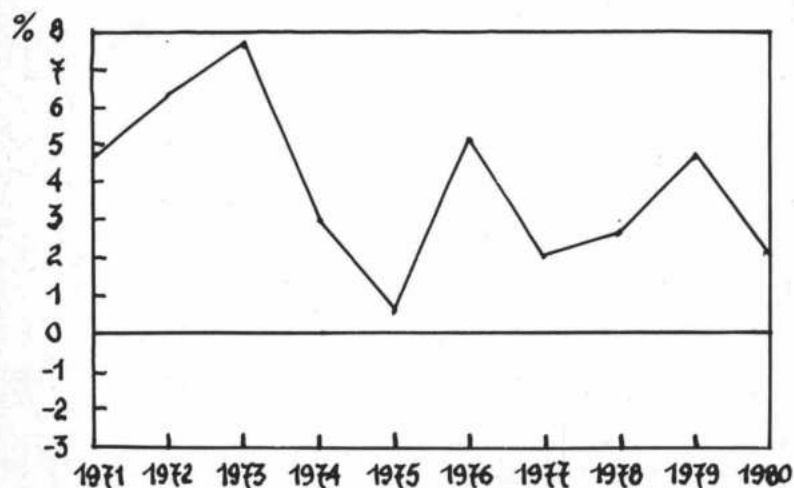
DE PRIJSEVOLUTIE VAN DE BELGISCHE KRANT (1971-1980)

GROEIpercentage VAN HET REËEL BESCHIKBAAR INKOMEN DER GEZINNEN PER HOOFD VAN DE BEVOLKING. (1971-1980)

GROEIpercentage VAN DE PRIVATE CONSUMPTIE INCONSTANTE PRIJZEN (1971-1980)

Besluit

In de periode 1971-1980 is de totale oplage van de Belgische pers met ruim 10 % afgenomen.

Vooraf de jaren 1974-1976 vertonen grote oplageverliezen.

Opvallende verschillen doen zich voor tussen *nederlandstalige* en *franstalige* pers:

- a. terwijl *sedert 1977* de *nederlandstalige* dagbladpers zich herstelt, blijft de oplage aan *franstalige* kant verder dalen.
- b. Over de ganse periode is dit *oplageverlies* van de *franstalige* pers beduidend groter dan dit van de *nederlandstalige* pers.
- c. Bij de *franstalige* pers daalde het aantal *dagbladtitels* sterker dan bij de *nederlandstalige* pers.
- d. De *gemiddelde oplage* per krant bedraagt aan *nederlandstalige* kant bijna het dubbele van de *gemiddelde oplage* per *franstalige* krant.

In dit kader zij de toekomstperspectieven voor de *franstalige* dagbladpers niet bijzonder rooskleurig: de talrijke kleine en middelgrote bladen kunnen zich geen (grote) oplageverliezen meer veroorloven, zodat - rekening houdende met de vaste kosten van het dagbladbedrijf en de teruglopende inkomsten uit verkoop en reclame - in de komende jaren voor een aanhoudende crisis in deze sector moet worden gevreesd, met ofwel het verdwijnen van enkele titels tot gevolg, ofwel een nog sterker om zich heen grijpende concentratiebeweging.

Uit het onderzoek naar de oplage-evolutie van de verschillende kranten en krantengroepen, is vooral de bijzondere positie van *Het Belang van Limburg* en de groep *Vers L'Avenir* te benadrukken: beide wisten, tegen de algemene tendens in, hun oplage aanzienlijk te verhogen.

Met betrekking tot de oplage-evolutie opgesplitst naar de opinierichtingen, is vooral de negatieve balans van de *socialistische* pers opvallend, en dit zowel voor de *franstalige* als de *nederlandstalige* pers. Een stijgende impact van de *katholieke* pers werd vastgesteld, met in 1980 ruim 50 % van de nationale oplage; in Vlaanderen vertegenwoordigt de *katholieke* pers bijna 70 % van de oplage. In verband met de verhouding *oplagelezers*, werd geconstateerd dat deze in vergelijking met vorige periodes, geen grote schommelingen heeft ondergaan: de *katholieke* en *liberale* opinierichtin-

	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981
1. DS°	333.499	333.601	340.148	331.345	318.403	312.820	312.062	315.701	329.894	338.205	
2. GVA °	206.529	208.053	210.823	202.678	191.214	186.197	188.432	193.315	195.422	196.552	
3. HV°	217.340	217.224	222.508	216.588	205.350	197.518	201.633	203.433	205.778	205.604	
4. BVL°	69.206	73.601	76.284	74.170	72.801	75.357	81.132	86.514	91.182	94.600	
Tot. Katholiek	826.574	832.479	849.763	824.781	787.768	771.892	783.259	808.963	822.286	834.961	
1. HLN°	306.246	305.025	307.989	301.584	287.609	286.588	294.444	307.948	310.660	314.966	
Tot. Liberaal	306.246	305.025	307.989	301.584	287.609	286.588	294.444	307.948	310.660	314.966	
1. VG	78.034(1)	78.034	78.034	78.034	78.034	78.034	78.034	78.034	-----	-----	
2. V	32.639(2)	32.639	32.639	32.000	32.000	29.160	29.250	29.250(7)	-----	-----	
3. DM-V°	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	55.253	54.041	
Tot. Socialistisch	110.673	110.673	110.673	110.034	110.034	107.194	107.284	107.284	55.253	54.041	
1. FET	10.900	11.500	12.600	12.900	14.200	14.800	14.800	15.200	15.500	15.500	
2. DL	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	4.875(9)	
Tot. Neutraal	10.900	11.500	12.600	12.900	14.200	14.800	14.800	15.200	15.500	20.375	
Tot. Nederlandst.	1.254.393	1.259.677	1.281.025	1.249.299	1.199.611	1.180.474	1.199.787	1.239.395	1.203.699	1.224.343	
1. LLB	160.000	160.000	160.000	140.000	140.000	150.000	125.000	125.000	125.000	125.000	
2. VLA°	103.627	107.836	113.327	111.848	108.435	109.577	116.938	121.778	123.918	125.985	
3. LR	70.500	70.500	69.000	69.000	69.000	60.000	60.000	49.000	49.000	49.000	
4. LC	34.500	29.560	24.500	24.500	24.500	24.500	24.500	24.500	24.500	24.500	
Tot. Katholiek	368.627	367.896	366.827	345.370	341.935	344.077	326.438	320.278	322.418	324.485	
1. LDH	160.000	160.000	160.000	140.000	140.000	140.000	125.000	125.000	125.000	125.000	
2. LNG°	73.320	72.034	75.552	72.271	69.753	71.132	76.191	77.075	75.251	75.429	
Tot. Liberaal	233.320	232.834	235.552	212.271	209.793	211.132	201.191	202.075	200.251	200.429	
1. LW	50.000	50.000	40.000	39.000	39.000	39.000	39.000	39.000	39.000	40.000	
2. J.I.	60.000	60.000	60.000	40.000	40.000	40.000	35.000	35.000	35.000	35.000	
3. LP	70.000	70.000	70.000	40.000	40.000	40.000	35.000	35.000	35.000	35.000	
Tot. Socialistisch	180.000	180.000	170.000	119.000	119.000	119.000	109.000	109.000	109.000	110.000	
1. LS°	270.547	270.709	270.259	259.936	243.642	234.371	233.412	232.886	223.148	219.071	
2. L'AL°	180.033	186.496	185.324	176.705	166.657	160.958	160.283	156.511	150.155	146.332	
3. LJ	22.000	22.000	22.000	21.000	21.000	21.000	21.000	21.000	21.000	21.000	
4. LEB	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	25.000(5)	22.500(6)	22.500	27.500(8)	30.000	
5. LA	9.750	9.750	9.750	9.750	9.750	9.750	9.750	9.750	9.750	4.875	
Tot. Neutraal	520.330	518.955	517.333	497.391	471.049	451.079	446.945	443.047	431.553	421.278	
1. LDR	-----	-----	-----	10.000(3)	10.000	10.000	15.000	15.000	15.000	15.000	
Tot. Communistisch	-----	-----	-----	10.000	10.000	10.000	15.000	15.000	15.000	15.000	
Niet kataloogerb.	14.300	14.300	14.300	14.300(4)	-----	-----	-----	-----	-----	-----	
Tot. Franstalig	1.316.577	1.314.185	1.304.212	1.198.302	1.151.777	1.135.288	1.098.574	1.089.400	1.078.222	1.071.192	
Tot. Duitstalig	15.000	15.000	15.000	15.000	13.500	13.500	13.500	13.500	13.500	13.500	
TOTAAL NATIONAAL	2.585.970	2.588.862	2.600.237	2.461.101	2.364.888	2.329.262	2.311.861	2.342.295	2.295.421	2.309.035	

Bron : ° = Officieel Bulletin van het CIM nr. 1-1972 - nr. 24-1981
De Pers nr. 72-1972 - nr. 109-1981

- (1) De Pers 1972, p. 89 vermeldt als oplage : 'CIM 04/11/71'
- (2) De Pers 1972, p. 125 " " " : '1971 CIM'
- (3) Le Drapeau Rouge : eerste nummer op 1/1/1974
- (4) Le Matin, La Flandre Libérale en La Métropole houden op te verschijnen op 30/06/1974
- (5) Door de uitgever werd medegedeeld : 20 à 30 000
- (6) " " " " " : 20 à 25 000
- (7) Volksgazet en Vooruit houden op te verschijnen resp. juli en november 1978
- (8) Door de uitgever werd medegedeeld : 25 à 30 000
- (9) Vanaf 02/10/1979 verschijnt Lloyd Anversois in 2 edities : een franstalige en een nederlandstalige (De Lloyd). De oplageverhouding is 50/50 volgens de uitgever

gen vertegenwoordigen via de dagbladers meer lezers dan kiezers; bij de socialistische zuil is dit net omgekeerd: 3 maal meer kiezers.

Met betrekking tot de betrouwbaarheid van de gegevens dient het feit onderstreept dat het aandeel van *de door CUM gecontroleerde oplage* toeneemt.

Tussen nederlandstalige en franstalige pers bestaat op dit vlak nog steeds een enorm groot verschil.

Tenslotte kon aan de hand van de *prijsevolutie* van de dagbladen worden vastgesteld dat de bruuske, omvangrijke en algemene oplagedaling na 1973, volgt op enkele forse prijsstijgingen van de dagbladprijs, tegelijk met een algemene vermindering van het beschikbaar inkomen van de gezinnen, zelf als gevolg van de *economische recessie*.

Bron:

(*) Officieel Bulletin van het CIM, nr. 1-1972 - nr. 24-1981; De Pers, nr. 72-1972 - nr. 109-1981.

(1) De Pers, 1972, p. 89, vermeldt als oplage: 'CIM 04/11/71'.

(2) De Pers, 1972, p. 125 vermeldt als oplage: '1971 CIM'.

(3) Le Drapeau Rouge: eerste nummer op 1/1/1974.

(4) Le Matin, La Flandre Libérale en la Métropole houden op te verschijnen op 30/06/1974.

(5) Door de uitgever werd medegedeeld: 20 à 30.000.

(6) Door de uitgever werd medegedeeld: 20 à 25.000.

(7) Volksgazet en Vooruit houden op te verschijnen, resp. juli en november 1978.

(8) Door de uitgever werd medegedeeld: 25 à 30.000.

(9) Vanaf 02/10/1979 verschijnt Lloyd Anverso in 2 edities: een franstalige en een nederlandstalige (De Lloyd). De oplageverhouding is 50/50 volgens de uitgever.

Verklaringen bij schema van oplage-evolutie (zie tabel volgende blz.):

DS = De Standaard (+ Het Nieuwsblad + De Gentenaar)

GVA = Gazet van Antwerpen + Gazet van Mechelen

HV = Het Volk

BVL = Het Belang van Limburg

HLN = Het Laatste Nieuws (+ De Nieuwe Gazet)

VG = Volksgazet

V = Vooruit

DM-V = De Morgen/Vooruit

FET = De Financieel Economische Tijd

DL = De Lloyd

LLB = La Libre Belgique

VLA = Vers L'Avenir (+ L'Avenir du Luxembourg + Le Courrier + Le Courrier de l'Escaut)

LR = Le Rappel (+ L'Echo du Centre + Le Journal de Mons)

LC = La Cité

LDH = La Dernière Heure (+ L'Avenir du Tournaisis)

LNG = La Nouvelle Gazette (+ La Province)

LW = La Wallonje

J.I. = Le Journal et Indépendance

LP = Le Peuple

LS = Le Soir

LML = La Meuse + La Lanterne

LJ = Le Jour

LEB = L'Echo de la Bourse

LA = Lloyd Anverso

LDR = Le Drapeau Rouge

«Niet catalogeerbaar» = Le Matin, La Flandre Libérale en la Métropole slaat op het feit dat deze 3 kranten tot verschillende opinierichtingen behoren, maar hun afzonderlijke oplage niet werd medegedeeld; het opgegeven oplagecijfer geldt telkens voor de 3 kranten samen.

ToT. Duitstalig: 1 vertegenwoordiger = Grenz-Echo.

Een gebeurtenis in de Vlaamse uitgeverwereld!

STANDAARD HISTORISCHE ATLAS

samengesteld door R. Geivers

Gegevens

45 synthese kaarten, ca. 180 deelkaarten en 100 tijdtafels
7 basiskleuren: grijs: territoriaal, bruin: politiek, blauw: sociaal, rood: economisch, paars: religieus, groen: wetenschappelijk en geel: kunstgeschiedenis
ca. 150 kleurenuances voor de ruimtelijke expansievelden
ca. 100 diverse symbolen, die ook in de geografische kaarten, of de sociaal-economische publikaties herkenbaar zijn.
Termenregister met meer dan 1000 historische trefwoorden.

Didactisch geheel nieuw

Kleurrijk en prettig werkmateriaal, duidelijk en zeer concreet, geen afzonderlijke ruimtelijke schetsen, maar groeiprocessen op een kaartvlak, wetenschappelijk gefundeerd, in een groter verband herkenbaar, diversiteit en coherente samenhang van het werkmateriaal.

STANDAARD BOEKHANDEL
Naamsestraat 57, 3000 Leuven

het tiende vlaams congres voor communicatiewetenschap in een notedop

**marc soumillion
patrick van der aa**

Op 9 december 1982 kwamen professoren, assistenten, studenten en practici uit de communicatiewereld bijeen om zich te buigen over de gemeenschapsproblematiek in de massamedia, op een congres dat georganiseerd werd door de drie universitaire communicatiewetenschappelijke instellingen van het Vlaamse land.

Na een korte openingsrede door R.U.G.-rector Cottenie en een toelichting omtrent het congressthema vanwege voorzitter J. Briers, die daarin ondermeer aanstipte dat het verschil tussen reductieve en additieve objectiviteit erin bestaat dat men enerzijds alleen aandacht schenkt aan de wensen van het eigen publiek en dat men anderzijds alle visies aan bod laat komen, kregen enkele buitenlandse personaliteiten het woord om te praten over de vertekening van de realiteit in

het nieuws en over de gemeenschapsproblematiek in hun media.

Het eerste onderwerp werd aangesneden door de Schotse professor J. Eldridge van de Glasgow University. Tegenover de algemeen verspreide opvatting dat het televisienieuws onpartijdig, natuurlijk en neutraal is, en uitsluitend feiten weerspiegelt, ontvouwde hij hoe de werkwijzen van de media (TV) leiden tot vertekening van het nieuws. De meest voorkomende manieren waarop dit al dan niet bewust gebeurt zijn volgens hem: de combinatie van klank en beeld, de drang naar 'viewability', de 'hidden interventions' van de makers voornamelijk bij montage, de 'agenda setting' die tot uiting komt bij het voorlezen van de 'headlines', de woordkeuze, het voorstellen van een correspondent als een expert en het inpassen van feiten in een

bepaald frame voor een verhaal. Deze manieren werden veelvuldig geïllustreerd, niet in het minst met voorbeelden uit de Falkland-crisis. Belangrijk was ook zijn vaststelling dat onpartijdigheid al te vaak wordt gedefinieerd als het tegen elkaar opzetten van conflictuele tendensen.

De Zwitserse professor U. Saxer van de Universität Zürich behandelde in zijn referaat achtereenvolgens de journalistieke objectiviteit als democratisch informatiepostulaat, het massamediasysteem in Zwitserland en hoe men in zijn land de objectiviteitseis tracht na te leven en tenslotte de prestaties van het Zwitserse systeem met betrekking tot diezelfde objectiviteit. Zoals in de meeste democratische landen wordt ook in Zwitserland m.b.t. de omroeporganisaties de onuitvoerbare objectiviteitseis

gesteld. Objectiviteit kan slechts benaderd worden door het publiek de kans te bieden zich een betrouwbaar beeld te vormen van de werkelijkheid op basis van correcte informatie. Twee essentiële voorwaarden hiertoe zijn de volledigheid en de onpartijdigheid van de informatie. Drie instanties kunnen een rem vormen voor de objectiviteit: het publiek met zijn intolerantie, de politici door ondemocratisch te handelen en de journalisten door bewuste manipulatie of door onbekwaamheid.

In een land als Zwitserland met één culturele meerderheid en drie minderheden en een sterk geregionaliseerde mediastructuur is het opvallend dat de minderheden voldoende aan bod komen in de verschillende media. Er is bijgevolg voldoende additieve objectiviteit aanwezig in de Zwitserse media. De Zwitserse televisie is erin geslaagd met eerder bescheiden middelen een geografisch evenwichtige nieuwsspreiding te garanderen.

Omdat de politici en het publiek de impact van de televisie overschatten, wordt deze nauwgezet op de vingers geteekend en kan zij minder gespecialiseerd en minder agressief berichten dan de radio. Nochtans dient gezegd te worden dat de omroep in zijn geheel (S.R.G.) een linkse interpretatie van de omroeplicijnen huldigt en zich hierdoor bezwarende kritiek vanuit rechtse hoek op de hals haalt. Tot slot onderstreepte Saxer dat een beter uitgebouwde journalistenopleiding een grotere garantie zou bieden voor de objectiviteit.

Als laatste spreker van de voormiddag kwam de heer Comeau van de Canadian Broadcasting Corporation aan het woord. Vooreerst merkte deze op dat de problemen i.v.m. de berichtgeving in Canada bekeken moet worden in het licht van de culturele en sociale geschiedenis die de Franstalige en Engelstalige gemeenschap heeft geconditioneerd. De tegenstelling tussen een zwakkere Francofone en een sterkere Engelstalige gemeenschap beïnvloedt hun houding t.o.v. de media op alle niveaus. Deze kloof komt tot uiting en wordt nog vergroot door een 'amerikanisatie' van de mediabenedering langs Engelstalige zijde en een toenadering tot andere Franstalige gemeenschappen langs Fransstalige zijde.

Ook zijn er verschillen waar te nemen op het vlak van de berichtgeving en de interpretatie ervan al naargelang het moment

waarop deze verstrekt wordt: al dan niet crisissituatie. In de marge merkte Comeau nog op dat de informatie een macht is in de handen van de regeringen, waarbij hij ter overweging de vraag meegaf waar de macht van de pers gebleven is.

De namiddagzitting werd geopend met een toespraak van J. Billiet van de K.U. Leuven die het mediabeleid onder de loupe nam in het licht van de culturele autonomie en de gemeenschapsvorming. Hij stelde ondermeer voorop dat de 'eigenaardigheden' van onze samenleving aan de oppervlakte komen in de diverse discussies omtrent het mediabeleid, waarmede Billiets opvattingen goed aansluiten bij de stellingen van Comeau. Sinds in 1971 de staatsvorming werd doorgevoerd, ressorteert het omroepbeleid onder de bevoegdheden van de gemeenschappen. Ondanks deze regionalisering kan er echter moeilijk sprake zijn van een specifiek, autonoom omroepbeleid omdat de nationale politiek van evenredige vertegenwoordiging doorgetrokken werd naar de gemeenschappen toe. Verzuiling en participatie laten zich gevoelen op het vlak van de organisatie van samenleving en media en sijpelen ten dele door in de mediaboedenschappen. De media zijn naast het schoolnet belangrijk voor het in stand houden van de verzuiling en dragen bij tot de communautarisering van allerhande problemen. Op die manier creëren de media uiteindelijk Walen en Vlamingen.

Illustratief materiaal werd aangebracht door P. Verlinden die zijn kwantitatief onderzoek voorstelde naar de TV-nieuwsberichtgeving op de BRT over binnenlandse betogingen in het eerste televisiejournaal in de periode 1960-1974. Het overgrote deel van de in het nieuws gebrachte betogingen had betrekking op de organisatie van de staat en vond in Vlaanderen plaats. De grootte van de betogingen was niet steeds een criterium voor de aandacht vanwege de televisienieuwsdienst. Welke criteria dan wel een rol speelden en welke conclusies konden getrokken worden uit dit cijfermateriaal werd ons niet uit de doeken gedaan.

Dezelfde opmerking geldt bovendien ten aanzien van de onderzoeksresultaten die werden voorgesteld door A. Fordyn van de R.U.G. Hij kwam tot de bevinding dat met betrekking tot de culturele identiteit de mediawetgeving van de Franstalige

gemeenschap blijk geeft van een grotere nadruk op de culturele eigenheid, de ontwikkeling en de verspreiding van de eigen cultuur en samengaand daarmee van een tendens tot grotere decentralisatie en betrokkenheid van de onderscheiden regio's.

Met betrekking tot de objectiviteitsverplichting voor de beide instituten belast met de openbare radio- en televisiedienst, werd vastgesteld dat deze objectiviteitsnorm verschillend wordt gereguleerd, geïnterpreteerd en gecontroleerd bij BRT en RTBF.

Vervolgens had een geanimeerd debat plaats dat vroegtijdig werd afgebroken door 'moderator' J. Briers, die zich als congresvoorzitter strikt aan het tijdschema wenste te houden.

In dit debat, waarbij de aanwezigen te weinig aan hun trekken konden komen, werd uitgegaan van de vraag of onze media niet een nationale cohesie moeten bevorderen zoals dat in het buitenland het geval is. Er bestond een consensus bij de vier journalisten omtrent de idee dat het niet de taak is van de media een dergelijke toenaderingsbeweging op gang te brengen of te bevorderen daar hun essentiële functie erin bestaat een doorgeefluik voor informatie te zijn. Bovendien zou het bewerkstelligen van dergelijke evolutie ingaan tegen de wil van het publiek en de politieke tendens tot communautarisering. Deze stellingname van de practici werd bijgevallen door professor Saxer die erop wees dat wanneer groepen in de samenleving autonomie wensen, de media daar niets tegen kunnen doen en dat diegenen die een dergelijke taak voor de media weggelegd zien, de macht van de media overschatten.

Na het abrupte einde van dit debat formuleerde de congresvoorzitter enkele afrondende bedenkingen, waaronder — vrij onverwacht — zijn vraag naar één administrateur-generaal voor BRT-RTBF, een idee die nooit tevoren aan bod was gekomen.

Sluitstuk van het congres was een herdenking van wijlen Prof. dr. Th. Luyckx waarbij een Liber Memorialis ter zijner attentie werd aangeboden aan zijn echtgenote.

Het weze nog opgemerkt dat een aantal studenten een petitie ondertekenden ter ondersteuning van een meer kritisch georiënteerde journalistiek.

In september 1982 bracht G. De Meyer een studiebezoek aan één van Amerika's meest bekende studiecentra van populaire cultuur. Hij brengt hieronder verslag uit.

het "Department of Popular Culture" aan de Bowling Green State University (Ohio, USA)

gust de meyer

Bowling Green State University is de eerste en voorlopig enige initiatiefnemer in de U.S.A. voor de oprichting van een onafhankelijke onderzoeks- en onderwijs eenheid inzake populaire cultuur. Het 'department of popular culture', momenteel voorgezeten door Ray Brown, wordt er beschouwd als een baanbreker en een niet te kloppen leider. In Europa kwam de erkenning slechts langzaam en zeer geleidelijk.

Enkele algemene gegevens

Het studieprogramma in populaire cultuur profiteert van de hechte associatie die het departement heeft met het internationaal iets meer bekende "Centre for the Study of Popular Culture". Dit centrum huisvest het internationale hoofdkwartier van de "Popular Culture Association" en ook nog van de "American Culture Association".

Het geeft ook onderdak aan de redactiestaf van volgende wetenschappelijke tijdschriften: "Journal of Popular Culture", "Journal of Popular Film and Television" en de "Abstracts on Popular Cul-

ture". Merkwaardig genoeg wordt het tijdschrift "Popular Music and Society" niet door het departement van populaire cultuur, maar door dat van sociologie uitgegeven. Hoofdredacteur is R.S. Denisoff, die als docent aan het sociologie departement verbonden is, aldaar een paar basiswerken in zijn specialisatie heeft geschreven en er "Popular Music and Society" doceert op het moment dat twee blokken verder aan het populaire cultuurdepartement een gelijkaardige cursus wordt gedoceerd!

Het "Centre for the Study of Popular Culture" huisvest ook nog de "Bowling Green State University Press", die zich toelegt op de publikatie van boeken over populaire cultuur (1).

Het populair cultuur-departement super-viseert tenslotte de "Popular Culture Library" en de "Music Library". Beide zijn stevig uitgebouwd. De eerste bevat zo'n 500.000 items, bestaande uit wetenschappelijke literatuur en studiemateriaal (gaande van romans, oude filmaffiches tot underground comics); maar vooral de audiotheek kent waarschijnlijk haar weerga niet: er kunnen meer dan 100.000 fonogrammen met populaire mu-

ziek beluisterd worden. Vooral de verzameling van Amerikaanse populaire muziek van vóór de jaren zestig is waarschijnlijk nergens ter wereld zo volledig. Een detail: wat in Europa moeilijk te realiseren is, is in de muziekcatalogoog van in den beginne uitgewerkt, nl. de gelijk-schakeling van 'ernstige' en 'populaire' muziek: de referentiekaartjes van Bach en The Beatles zitten in dezelfde ficher!

Het studieprogramma in populaire cultuur

In Bowling Green wordt de studie van populaire cultuur door de staf als volgt operationeel gedefinieerd: "Populaire cultuur betreft de studie van alles wat door ons en voor ons in massa wordt geproduceerd. Zijn onderwerp is de wereld waarin we leven, relaxeren en ons amuseren. Door oog te hebben voor de televisieprogramma's en films die we bekijken, de auto's die we besturen, de huizen waarin we wonen, de grammofoonplaten waarnaar we luisteren en de magazines die we lezen, kunnen we een inzicht in onze maatschappij verwerven en in de manieren waarop ze functioneert.

Het onderzoek van populaire cultuur sluit ook het verleden in - het leven van alledag van onze ouders en grootouders", of ook nog als "het gedeelte van de cultuur, geabstraheerd van het geheel van intellectuele en imaginaire arbeid, dat elke generatie ontvangt, dat niet eng-elitair is of gericht op speciale publieksgroepen, en dat over het algemeen (maar niet noodzakelijk) verspreid wordt via de massamedia".

Om dit materieel studievoorwerp te lijf te gaan wordt geen enig zaligmakend analysestandpunt ingenomen. Men geeft de voorkeur aan een interdisciplinaire benadering. Bovendien wordt - naar het studieprogramma toe - het populaire cultuur-studiepakket gezien als een centrale "tronk" die evenwel moet aangevuld worden met cursussen uit andere departementen alnaargelang de behoeften en de carrière-oriëntatie van de student. Geprefereerde 'ondersteunende' cursussen zijn deze uit de studierichtingen journalisme, radio-televisie-film, (die alle zeer praktijkgericht zijn), muziek, sociologie, marketing, enz.

Een typisch studieprogramma gespreid over vier jaar ziet er als volgt uit (de cijfers tussen haakjes geven het aantal semesters aan):

Eerste jaar:

- English Composition (4-8)
- General Biology (5)
- Physical Education (3)
- Introduction to Philosophy (4)
- Introduction to Popular Culture (4)
- Popular Culture and Media (4)
- Environmental Biology (5)
- Foreign language courses (12)

Tweede jaar:

- World Geography (3)
- Literature and Film (4)
- Introduction to Geology (4)
- Principles of Sociology (4)
- Foreign language culture courses (8)
- General Psychology (4)
- Introduction to Art (4)
- Cultural Geography (4)
- Introduction to Popular Film (4)
- Social Stratification (4)
- Mathematics (5)

Derde jaar:

- Philosophy and Utopias (4)
- American Dream - American Nightmare (4)
- Popular Literatuur (4)
- Modern Art History (3)

- Sociology Popular Music (4)
- Principles of Speech (4)
- History of Popular Culture (4)
- Images of Women in American Culture (4)
- Popular Entertainments (4)
- Sociology: the Family (4)
- Folklore and Folklife (4)
- Introduction to Popular Music (4)

Vierde jaar:

- Sociology: Family and Sex Roles (4)
- Advanced Folklore: American Indians (4)
- Senior Seminar: the Fifties (4)
- Advanced Study: Popular Music (4)
- Problems in Popular Culture: Appalachia (4)
- Advanced Study: Popular Film (4)
- Advertising Creativity (4)
- Writing Film Criticism (4)
- Sexual Politics (4)
- Advanced Study: Popular Literature (4).

Undergraduate-cursussen die in het academiejaar 1982-83 worden aangeboden zijn: introduction to popular culture, popular culture and the mass media, introduction to folklore and folklife, images of women in popular culture, the automobile and American culture, introduction to popular film, introduction to popular music, television as popular culture, American movies of the 1930's, Women's folk culture, fiction of Ray Bradbury. Graduate-studenten wordt voor de periode 1982-1984 het volgende programma aangeboden: special studies in popular culture, seminar in popular culture, teaching popular culture, workshop on current topics in popular culture, popular culture theory and methodology, thesis research.

Het populaire cultuur-departement te Bowling Green biedt de studenten ook nog een master's programma aan dat gewoonlijk in twee jaar wordt afgewerkt. Dit "Master of Arts Program in Popular Culture Studies" kan in één van de drie volgende richtingen geaccentueerd worden: voorbereiding op een beoep, opleiding naar research of onderwijs op secundair niveau.

Voetnoten

(1) Earl BARGAINNIER, *The Gentle Art of Murder: The Detective Fiction of Agatha Christie*, 1980.

Marlene BARR, editor, *Future Females: A Critical Anthology*, 1981.

Ralph BRAUER, *Television: The Magic Eye*, 1982

Ray B. BROWNE, Editor, *Rituals and Ceremonies in Popular Culture*, 1980.

Ray B. BROWNE, Editor, *Objects of Devotion: Fetishes and Fetishism in Popular Culture*, 1982.

Alan GROWANS, *Learning to See: Historical Perspectives on Modern Popular/Commercial Arts*, 1981.

Edited by Edith MAYO, *American Material Culture*, 1982.

Patricia D. MAIDA & Nicholas B. SPORNICK, *Murder She Wrote: A Study of Agatha Christie's Fiction*, 1982.

Dick OSGOOD, "Wyxie Wonderland" *Diary of a Radio Station (WXYZ Detroit)*, 1981.

LeRoy L. PANEK, *The Special Branch: The British Spy Novel, 1890-1980*, 1981.

Diana REEP, *The Rescue and Romance: Popular Novels Before World War I*, 1982.

Lois P. ZAMORA, Editor, *The Apocalyptic Vision in America; Interdisciplinary Essays on Myth and Culture*, 1982.

Harold BERGER, *Science Fiction in the New Dark Age*, 1976.

C.W.E. BIGSBY, *Approaches to Popular Culture*, 1977.

C.W.E. BIGSBY, *Superculture: American Popular Culture & Europe*, 1975.

Donna and Ralph BRAUER, *The Horse, The Gun & The Piece of Property*, 1975.

Ray B. BROWNE, Marshall W. FISHWICK, *Icons of America*, 1977.

Ray B. BROWNE & Ronald J. AMBROSETTI, *Popular Culture & Curricula*, 1972.

John G. GAXELTI, *The Six-Gun MYSTIQUE*, 1970.

Thomas D. CLARESON, *SF: The Other Side of Realism*, 1971.

Susan KOPPELMAN CORNILLON, *Images of Women in Fiction: Feminine Perspective*, 1972.

John E. DIMEGLIO, *Vaudeville, U.S.A.*, 1973.

John FRITSCHER, *Popular Witchcraft. Straight from the Witch's Mouth*, 1972.

Henry GLASSIE, Edward D. IVES & John F. SZWED, *Folksongs and Their Makes*, 1970.

Mark GORDON and Jack NACHBAR, *Currents of Warm Life: Popular Culture in American Higher Education*, 1980.

Suzanne ELLERY GREEN, *Books for Pleasure: Popular Fiction 1914-1945*, 1974.

Daryl JONES, *The Dime Western Novel*, 1978.

Jack NACHBAR, Deborah WEISER, John WRIGHT, Editors, *The Popular Culture Reader*, 1980.

Russel B. NYE, *New Dimension in Popular Culture*, 1972.

Harold SCHECHTER, *The New Gods: Psyche and Symbol in Popular Art*, 1981.

Fred E.H. SCHROEDER, *5000 Years of Popular Culture Before Printing*, 1980.

Fred E.H. SCHROEDER, Editor, *Twentieth-Century Popular Culture in Museums and Libraries: Sixteen Essays on Theories, Techniques and Practices*, 1981.

Nicholas E. TAWA, *Sweet Songs for Gentle Americans: The Parlor Song in America, 1790-1860*, 1980.

GEISS, Chr. (ed.), *Popular Culture and the Mass Media*, 1982.

182

feiten en meningen uit de media- wereld

RIK ADRIAENS

EN

WIM VAN DER BIESEN

De partijraad van de PVV keurde op 22 november de 'STUDIENOTA INZAKE HET MEDIABELEID' goed.

De Partij voor Vrijheid en Vooruitgang eist dat dringend werk wordt gemaakt van het in de regeringsverklaring gestelde doorbreken van het BRT-monopolie. De discussie rond deze problematiek dient zonder dralen aangepakt te worden zowel op nationaal als gewestelijk vlak. Tevens pleit de PVV voor de snelle oprichting van een 'Hoge Raad voor het Mediabeleid'.

De PVV wil in de gestelde optiek van vrijheid en pluriformiteit een dubbel omroepbestel. Enerzijds een hervormde ETHER-OMROEP met een opsplitsing van de netten tussen BRT en de zendgemachtigde verenigingen; anderzijds een verregaande ontsluiting van de KABELOMROEP zodat ook onafhankelijke private groepen (waaraan ook de geschreven pers kan participeren) hun produkties aan de man kunnen brengen. Wat financiering aangaat dient de publieke omroep betaald te worden met gemeenschapsgelden. De private kabelomroep moet zelf in zijn inkomsten voorzien en kan daartoe naast abonnementsgelden, handelsreclame aanwenden.

Zowel BRT als zendgemachtigden zijn via hun raad van beheer vertegenwoordigd in het bestuur van de Vlaamse etheromroep. Een technische dienst levert personeel en materieel aan beide producenten. De zendgemachtigde verenigingen, die via de etheromroep en de drie bestaande radionetten totaalprogramma's kunnen maken, moeten volgens de PVV onafhankelijk zijn van BRT en politieke partijen. Ook de grote vrije radio's moeten via de middengolf kunnen uitzenden en kunnen (net als de 'kleintjes' overigens) reclame voeren.

Als eerste criterium voor erkenning, subsidiëring en toekenning van zendtijd wordt de sterkte in de Vlaamse Raad van de ideologische en filosofische strekking die de zendgemachtigde vereniging steunt, genomen. In een tweede fase wordt rekening gehouden met de kijkdichtheid.

Op het kabelnet moeten alle wettelijke belemmeringen weggewerkt worden om zoveel mogelijk groepen toe te laten tot alle vormen van mediacommunicatie. Tenslotte pleit de PVV voor de uitbouw van de nieuwe mediatechnieken (coax- en glasvezelkabel, videotekst ...) zodat België zijn achterstand ter zake zou kunnen goedmaken. Het gebruik en de uitbouw van deze nieuwe mogelijkheden mag in geen geval door de overheid beperkt worden. De geschreven pers moet van haar defensieve houding afstapen en deelnemen aan de exploitatie ervan.

Nadat PVV en SP hun inzichten m.b.t. het in Vlaanderen te voeren mediabeleid toelichtten en ook de CVP-jongeren daags voordien hun standpunten openbaar maakten, verzamelde de CVP op nationaal niveau media-experten, partijbonzen en andere geïnteresseerden om op een OPEN PARTIJDAG in de Singel te Antwerpen te debatteren over een noodzakelijk geworden coherent MEDIABELEID.

De dagorde van deze 4de december 1982 bestond uit twee uiteenzettingen die als gespreksbasis moesten dienen voor de zogenaamde sectievergaderingen.

De heer J. Flerackers behandelde in zijn uiteenzetting het toekomstig mediabeleid vanuit een christelijk-personalistische visie op de media, terwijl prof. dr. G. Fauconnier eerder vanuit het communicatiewetenschappelijk onderzoek een aantal algemene en concrete vragen formuleerde die beantwoord moeten worden, wil men komen tot een allesomvattend mediabeleid.

In de namiddag waren er een aantal sectievergaderingen voorzien waarin volgende discussiethema's aan bod kwamen:

- Technologische evolutie van de nieuwe media en maatschappelijke gevolgen. De derde media-revolutie.
- Toekomstige verhouding en evenwicht tussen geschreven en elektronische media.
- Toekomst en taak van de openbare omroep.
- Toekomst en taak van niet-openbare omroep en televisie.

In de plenumvergadering werd er vervolgens verslag uitgebracht over de besprekingen in de diverse secties, waarna CVP-voorzitter F. Swaelen enkele bakens wenste uit te zetten met het oog op het te voeren mediabeleid.

Opmerkelijk in zijn slottoespraak waren zijn kordate afwijzing van een nederlands-talige RTL-zender, die volgens hem 'een onaanvaardbare hypotheek' zou leggen op het mediabeleid van de onmiddellijke toekomst, zijn pleidooi voor de uitbreiding van financiële middelen voor de derden en zijn uitlatingen aan het adres van een aantal leden van de Raad van Beheer van de BRT die de zogenaamde 'zending' van de journalisten ondersteunen.

Swaelen hekelde bovendien een aantal 'gauchistische' kringetjes die volgens hem 'de mond vol hebben over verdraagzaamheid van de anderen, maar die zelf blijf geven van de grootste intolerantie'. Met deze slottoespraak werd de informa-

tieve ronde beëindigd en berust nu bij de partijraad de moeilijke opdracht vaak zeer uiteenlopende visies te lijmen tot een mediatelevisie dat aangepast is aan de noden van de toekomst.

Sinds 2 november 1982 heeft GROOT-BRITANNIË een vierde televisie-zender in de ether. Naast BBC 1, BBC 2 en ITV komt er nu een nieuw commercieel station CHANNEL FOUR. Gefinancierd door dezelfde veertien commerciële stations die ITV op de buis houden, heeft Channel Four niettemin een eigen profiel. Met dagelijkse nieuwsshow's van 1 uur, herhalingen van klassieke TV-series en programma's voor minderheden zoals Aziaten en zwarte inwoners, dient het een gulden middenweg te zijn tussen populaire en meer informatieve programma's en het bewijs te vormen van een geslaagd huwelijk tussen commerce en kwaliteit. Opmerkelijk aan Channel Four is het feit dat men zelf geen programma's maakt maar alles aankoopt, voor een groot deel bij onafhankelijke produktiemaatschappijen. Vóór de start waren er nogal levendige disputen omtrent de betaling van acteurs voor commercial-werk. Channel Four hoopt binnen de drie jaar 10 % van de Britse kijkers voor zich te winnen.

In het vooruitzicht van het nieuwe jaar onderging de BRT haar jaarlijkse FACELIFT. Wegens gebrek aan zaad in het bakje werden bij de televisie hoofdzakelijk de wallen weggewerkt in de Diensten Sport en Cultuur. Er is een apart sportprogramma op zaterdag en een totaal-show op het tweede net de maandagavond. Wat het departement Cultuur betreft, verschijnt er drie maal per week, aansluitend op het eerste journaal een actualiteitenrubriek «Kunstzaken» op het scherm, en legt men de late kijkers in bed met een gedicht of muziekfragment in «Coda». De andere Diensten boren minder nieuwe vaten aan.

Ook de radiouitzendingen ondergaan veranderingen: BRT 2 blijft in de ether tot 2 uur 's nachts om met de vrije radio's de strijd aan te binden. Vanaf 1 april start Studio Brussel, telkens van 7 tot 10u. 's ochtends en van 16 tot 19u 's avonds met specifieke uitzendingen voor de vlaamstalige Brusselaars en de pendelaars. De verschillende gewestelijke omroepen tenslot-

te hebben het stof buitengeveegd en proberen enkele nieuwe borstels.

De NEDERLANDSE PERS is zwaar ZIEK. Na de crisis in het begin van de jaren '70, die het verlies van verscheidene gerenommeerde kranten (waaronder De Tijd) met zich meebracht, zitten de dagbladen opnieuw in een dal zonder de bodem ervan te kunnen zien. Van de 23 dagbladbedrijven zouden er 20 zijn die in of vlakbij de rode cijfers zitten. Als grootste oorzaken vernoemt men: het sterk dalend advertentieaanbod (tot 20 % tijdens de laatste 2 jaar), inzonderheid in de personeelsadvertenties, en de — zij het lichte — daling van de oplagen. De overheid voert een perspolitiek van geven en nemen. Slechts schoorvoetend werd een prijsverhoging op advertenties en abonnementen gedoogd. De verliesgevendende dagbladen kunnen ook rekenen op rechtstreekse overheidssteun, uit de pot van de STER-reclame. Voorwaarden voor de landelijke dagbladen: geen 25 % van de oplage in een bepaald verspreidingsgebied bereiken, maximaal drie jaar en ten hoogste à rato van 75 % van het geleden verlies. Ondertussen koestert het kabinet Lubbers echter vage, doch door de kranten met bange ogen bekeken plannen om de zendtijd van TV-reclame uit te breiden en ook reclame toe te staan op lokale televisienetten. De weekbladpers gaat het ook niet voor de wind. De Haagse Post heeft een lening gevraagd van 400.000 gulden om de rente op haar vroegere leningen af te betalen. De heersende evolutie: slechte economie, dalende oplagecijfers en verminderde advertentie-inkomsten hebben voor het eerst in de geschiedenis van het Algemeen Nederlands Persbureau de crisis binnenshuis voelbaar gemaakt: ANP zal 16 arbeidsplaatsen moeten opheffen.

DALLAS blijft de gemoederen teisteren. Niet alleen in het wetenschappelijk domein van de persuasieve communicatie waar de voor- en tegenstanders van de imitatie-theorie honkvast op de eigen stellingen blijven zitten. In Duitsland bereikte Dallas het politieke forum. Met verkiezingen in het vooruitzicht opteerde SPD bondsdaglid Wallow voor een Dallas-verbod op de WEST-DUITSE TELEVISIE. Hij kreeg in zijn kruistocht ten bate van de Duitse moraal de steun van president Carstens. Commentaar van de politicus: «Dallas leert het publiek corrupt

en egoïstisch te zijn», «Het geeft een slecht voorbeeld aan de Duitsers en vooral aan de jongeren». Het meest plastisch waren zijn woorden: «Deze oneindige serie met haar steriele, mechanische, onderling verwisselbare figuren van plastic is als mentale kauwgom — heeft men er eenmaal op gezogen dan is alle smaak eraf.»

In Denemarken daarentegen blijkt men de smaak nog maar net te pakken te hebben. Daar ontstond tumult in de publieke opinie na het plotse afbreken van de serie waardoor iedere Deen met de levensvraag bleef zitten welk lijk er wel in het zwembad van de Ewings mocht gelegen hebben.

Met de beslissing van de Vlaamse deelregering 'onverwijld alle nodige maatregelen te nemen om te beletten dat RTL-Internationaal en RTL-Nederlands op de kabelnetten zou komen' werden de RTL-PLANNEN om Vlaanderen met Nederlandstalige commerciële televisie te overspoelen, de grond ingeboord. RTL houdt wel nog verschillende mediaplannen in petto en blijft de Vlaamse markt met argusogen volgen. De op 1 november benoemde hoofdredacteur van RTL-Vlaams Marc Van Impe werd inmiddels ontslagen. Als officiële reden werd opgegeven dat Van Impe 'te verregaande uitspraken' heeft gedaan in een interview aan het satirisch weekblad 'De Zwijger' en RTL zich bezwaarlijk achter diens krasse gezegden over vooraanstaande politici, de BRT en de journalisten in het algemeen kon scharen.

Bij de RAAD VAN NIET-OPENBARE RADIO'S kwamen zo'n 750 aanvragen tot erkenning binnen voor de uiterste datum van 15 november. Die 750 formulieren zullen de raad in elk geval maanden zoethouden. Vandaar dat minister Poma niet verwacht vóór half 1983 de eerste erkenningen te kunnen uitreiken. Pas na deze erkenning kan de minister van PTT na technische controle van de aanvragers de voorlopige zendmachtiging toekennen.

Voor de rest bleef het relatief kalm in de vrije ether. Van een door 'Le Soir' gelanceerd bericht als zou een grote Vlaamse vrije radio 'Radio Maeva' op de middengolf in heel het land gaan uitzenden, kwam niets in huis.

Blijkens een telefoonenquête van 'La Libre Belgique' in het Brusselse zou de RTBF met

29,8 % van de luisteraars de meest beluisterde zender blijven. Het RTBF-station Canal 21 haalt gemiddeld 10,2 %. Voor de vrije zenders is dat in volgorde Satellite (8,2 %), Contact (7,2 %), Kontakt (2,7 %), Radio Maelva (2,2 %) en Radio Seven (1,5 %). Het tweetalige FM-Bruxelles haalt precies 2 %. De RTBF bleek de verpletterende heerser in de ether te zijn tussen zes en negen uur 's morgens, wanneer de luisteraar nieuws en service-informatie nodig heeft. Naarmate de dag vordert stijgt het aandeel van de vrije zenders in de luisterdichtheid. De onderzoekers zien het succes van vrije radiostations in Brussel vooral in lokaal nieuws en lokale reclame.

1982 was wel een bijzonder zwart jaar in de FILMWERELD. Op 4 november overleed JACQUES TATI, één van de weinig echte groten uit de Franse filmwereld. Hij was de schepper van de unieke monsieur Hulot, een meesterlijk-komisch personage uit zijn films 'Les vacances de monsieur Hulot', 'Mon Oncle', 'Playtime' en 'Trafic'. Tati stond bekend als een nauwgezet filmkunstenaar die zich erg bekommerde om de toekomst van de film en jonge cineasten het vak wilde leren. Dit idealisme bracht zijn produktiemaatschappij tot het bankroet zodat hij zijn filmplannen nooit financieel hard kon maken.

Een ander onvergetelijk komiek MARTY FELDMAN stierf op 49-jarige leeftijd in Mexico (waar hij aan een film 'Yellowbeard' werkte). In zijn jeugd werkte de Brit als circusgast, toneelspeler, jazz-musicus en auteur van komische stukken. Met de successerie 'Marty' trad hij voor goed naar voor als komiek en werd een merknaam voor dolle Britse humor. In de Amerikaanse filmwereld maakte Feldman zijn debuut in Mel Brooks' «Young Frankenstein». De jongste jaren werkte hij vooral in Amerika als schrijver, regisseur en acteur. Het feit dat hij uitzonderlijk scheel keek, zijn clownesk gedrag en zijn vermogen brutaal te zijn zonder ergernis te wekken, maakten dat critici de excentrieke komiek wel eens met Buster Keaton, Chaplin en W.C. Fields vergeleken.

Nieuws uit de VIDEOMARKT komt hoofdzakelijk uit Frankrijk. De geplande fusie tussen de Franse elektronica-reus THOMSON en het West-Duitse GRUNDIG is vooral de Japanse elektronica-bonzen in het verkeer-

de keelgat geschoten. Daarbij besliste de Franse regering de invoer van Japanse produkten in te toemen. De invoer van Japanse videorecorders moet voortaan via het kleine douanekantoor van Poitiers gebeuren. Die inkling zorgt voor zoveel tijdverlies dat bijna geen apparatuur meer verkocht wordt op de Franse markt. Japan protesteerde tegen deze protectionistische maatregel en kreeg alvast de Europese Commissie achter zich. De Franse overheid blijft echter het been stijf houden.

Terwijl in Groot-Brittannië het HUNT-RAPPORT over de verkabeling verscheen dat een open commerciële uitbouw voorstaat, in Nederland kabelexperimenten startten en de CDU-regering in West-Duitsland de geplande nationale bekabeling als dé werkgelegenheidsschepper bij uitstek poneerde, bleef het ook in ons land niet stil. De kabelmaatschappijen gingen met de filmbusiness aan tafel zitten om de delicate auteursrechtenkwestie te bespreken. Ook de BBC blijkt eisen te stellen. Samen met de geplande BTW-verhoging en de vraag naar een programma-akkoord over de prijs van het kabelabonnement, kunnen deze feiten wel tot een prijsverhoging van zo'n 30 % leiden.

Hoewel de wet zulks verbiedt bracht de Oostendse kabelmaatschappij TVO de Sovjetrussische televisiezender Moskou 1, uitgezonden via de satelliet GORIZONT, in de huiskamer. Het experiment werd gestopt. Begin januari startte de Mechelse kabelmaatschappij met een experiment met abonneetelevisie gericht op specifieke doelgroepen. Zij zijn van plan door te gaan tot de wetgever ingrijpt.

Volgens het BRT-kijkonderzoek is de interesse van de Vlaamse TV-kijkers voor de BRT-programma's begin 1982 gestegen ten nadele van — vooral — Nederland. Tijdens het eerste kwartaal van 1982 besteedden de Vlamingen 62,6 % van hun kijktijd aan de BRT, 21 % aan de beide Nederlandse zenders, 3,80 % aan RTBF, 3,6 % aan RTL, eveneens 3,6 % aan de Franse zenders en 4,60 % aan de drie Duitse zenders. DE GEMIDDELDE KIJKDICHTHEID voor de BRT bedroeg tijdens dezelfde periode: 32,6 % voor het eerste net en 4,5 % voor het tweede net. In Nederland bedraagt de kijkdicht-

heid van de beide Nederlandse zenders slechts 13 %, nl. 10 % voor Nederland 1 en 16 % voor Nederland 2. Dit verschil tussen de Vlaamse en de Nederlandse kijkers is wel erg opvallend als men er rekening mee houdt dat het buitenlands TV-aanbod in Nederland heel wat kleiner is (minder bekabeld) en dat men er tevens over twee evenwaardige netten beschikt.

Begin november 1982 eiste de Algemene Vereniging van Beroepsjournalisten in België (AVBB) in vrij krachtige termen dat de reeds lang in het vooruitzicht gestelde NATIONALE MEDIARAAD zou worden samengesteld en onmiddellijk zou worden bijeengeroepen om eindelijk «een samenhangend mediabeleid uit te werken». Nationaal, noch op het vlak van de gemeenschappen is er, aldus de A.V.B.B. «sprake van enig mediabeleid, zelfs geen begin van opties». Men verwijst o.a. naar de complexe en dubbelzinnige toestand op het stuk van radio en televisie, en naar de erg onduidelijke situatie van het Belgisch Instituut voor Documentatie en Voorlichting (INBEL), dat volgens bepaalde geruchten een soort Rijksvoorlichtingsdienst zou worden en mogelijk ook zou versmelten met het verlieslatende nieuwsagentschap Belga. Intussen werd de woordvoerder van de regering, Lou De Clercq, benoemd tot directeur-generaal van Inbel.

Uit het luisteronderzoek van de BRT blijkt dat er steeds meer Vlamingen naar de RADIO LUISTEREN. Het Vlaamse luistervolume was, in februari 1982, als volgt verdeeld: 65,5 % voor de drie BRT-netten, 11,2 % voor allerlei buitenlandse zenders (waaronder ook RTBF) en 23,3 % voor «andere door BRT niet geïdentificeerde zenders», waaronder vooral de niet-openbare (= vrije) radiozenders. Hoewel het algemeen luistervolume toeneemt, wordt steeds minder op BRT-zenders afgestemd. In 1980 kreeg de BRT nog 82,50 % van het Vlaamse luistervolume, in 1981 was dit gedaald tot 74,30 % om in 1982 nauwelijks 65,50 % te bedragen. De grote oorzaak van deze drastische achteruitgang ligt heel waarschijnlijk bij de bloei van de vrije radio's.

uit de tijdschriften

JOURNAL OF COMMUNICATION

Uitgegeven door:

Annenberg School Press,
University of Pennsylvania,
3620 Walnut Street, Philadelphia, PA 19104
ISSN 0021-9916

Vol. 32, nr. 3, 1982.

Intercom, 3

Marcellus S. SNOW, *Telecommunications and Media Policy in West Germany: Recent Developments*, 10

Barry R. LITMAN, *Decision-Making in the Film Industry: The Influence of the TV Market*, 33

IPDC in Mexico: U.S.-UNESCO Turning Point?, 53

Kaarle NORDENSTRENG, *U.S. Policy and the Third World: A Critique*, 54

Clifford H. BLOCK, *Promising Step at Acapulco: A U.S. View*, 60

Colleen ROACH, *Mexican and U.S. News Coverage of the IPDC at Acapulco*, 71

Marriage and the Family, 86

Richard A. EASTERLIN, *The Changing Circumstances of Child-Rearing*, 86

Janet Beavin BAVELAS and Lynn SEGAL, *Family Systems Theory: Background and Implications*, 99

John M. GOTTMAN, *Emotional Responsiveness in Marital Conversations*, 108

Dorothy Lenk KRUEGER and Patricia SMITH, *Decision-Making Patterns of Couples: A Sequential Analysis*, 121

Arthur P. BOCHNER, DOROTHY L. KRUEGER, and Terrence L. CHMIELEWSKI, *Interpersonal Perceptions and Marital Adjustment*, 135

Frederick STEIER, M. Duncan STANTON, and Thomas C. TODD, *Patterns of Turn-Taking and Alliance Formation in Family Communication*, 148

Tom BARANOWSKI, Philip R. NADER, Kay DUNN, and Nathalie A. VANDERPOOL, *Family Self-Help: Promoting Changes in Health Behavior*, 161

Bruce W. BROWN, *Family Intimacy in Magazine Advertising, 1920-1977*, 173

Sari THOMAS and Brian P. COLLAHAN, *Allocating Happiness: TV Families and Social Class*, 184

Nancy L. BUERKER-ROTHFUSS, Bradley S. GREENBERG, Charles K. ATKIN, and Kimberly NEUENDORF, *Learning about the Family from Television*, 191

Vol. 32, nr. 4, autumn 1982.

Intercom, 3.

Dolf ZILLMANN and Jennings BRYANT, *Pornography, Sexual Callousness, and the Trivialization of Rape*, 10.

T.P. BARWISE, A.S.C. EHRENBERG, and G.J. GOODHARDT, *Glued to the Box?: Patterns of TV Repeat-Viewing*, 22.

Mark R. LEVY, *The Lazarfeld-Stanton Program Analyzer: An Historical Note*, 30.

W.J. HOWELL, Jr., *Bilingual Broadcasting and the Survival of Authentic Culture in Wales and Ireland*, 39.

The «New Technology»: Who Sells It? Who Needs It? Who Rules It?, 55.

Charles FOMBRUN and W. Graham ASTLEY, *The Telecommunications Community: An Institutional Overview*, 56.

Forrest P. CHISMAN, *Beyond Deregulation: Communications Policy and Economic Growth*, 69.

Dan SCHILLER, *Business Users and the Telecommunications Network*, 84.

Kas KALBA, *Telephone Vendors in the New Telecommunications Marketplace*, 97.

Kenneth ROBINSON, *Public Information and «Electronic Publishing» Services*, 103.

Willard D. ROWLAND, Jr., *The Process of Reification: Recent Trends in Communications Legislation and Policy-Making*, 114.

Christopher H. STERLING, *The FCC and Changing Technological Standards*, 137.

Henry GELLER, *FCC Media Ownership Rules: The Case for Regulation*, 148.

Harry M. SHOOSHAN III and Catherine Reiss SLOAN, *FCC Media Ownership Rules: The Case for Repeal*, 157.

Don r. LE DUC, *Deregulation and the Dream of Diversity*, 164.

THE QUARTERLY JOURNAL OF SPEECH

Uitgegeven door:

Speech Communication Association,
5105 Backlick Road, Annandale, VA 22003
ISSN 0033-5630.

Vol. 68, nr. 2, May 1982.

G.P. MOHRMANN, *An Essay on Fantasy Theme Criticism*, 109

Ernest G. BORMANN, *A Fantasy Theme Analysis of the Television Coverage of the Hostage Release and the Reagan Inaugural*, 133

Kathleen Hall JAMIESON and Karlyn Kohrs CAMPBELL, *Rhetorical Hybrids: Fusions of Generic Elements*, 146

Alan BRINTON, *William James and the Epistemic View of Rhetoric*, 158.

Wayne A. BEACH and David G. DUNNING, *Pre-Indexing and Conversational Organization*, 170

Theodore Otto WINDT, Jr., Hoyt H. Hudson: *Spokesman for the Cornell School of Rhetoric*, 186

Vol. 68, nr. 3, August 1982.

J. Robert COX, *The Die is Cast: Topical and Ontological Dimensions of the Locus of the Irreparable*, 227

Robert L. IVIE, *The Metaphor of Force in Pro-war Discourse: The Case of 1812*, 240

Halford Ross RYAN, *Kategoria and Apologia: On Their Rhetorical Criticism as a Speech Set*, 254

William E. JURMA, *Moderate Movement Leadership and the Vietnam Moratorium Committee*, 262

Dorothy Lenk KRUEGER, *Marital Decision Making: A Language-Action Analysis*, 273

Colloquy, 288

Ernest G. BORMANN, I. *Fantasy and Rhetorical Vision: Ten Years Later*, 288

G.P. MOHRMANN, II. *Fantasy Theme Criticism: A Peroration*, 306

GAZETTE

International journal for mass communication studies.

Uitgegeven door:

Instituut voor Perswetenschap, Amsterdam
bij:

Martinus Nijhof, Postbus 322,
NL - 3300 AH Dordrecht
ISSN 0016-5492

Vol. 28, nr. 3, 1981.

John A. LENT, *Mass communications of the Netherlands Antilles: what a difference a decade makes*, 141

John A. LENT, *Mass media in the Virgin Islands: a contemporary view*, 157

Douglas J. KOCHER, *Measuring mass media accuracy*, 171

Vol. 29, nr. 1/2, 1982.

Christine L. OGAN, *Development journalism/communication: the status of the concept*, 3

Shelton A. GUNARATNE, *Reporting the Third World in the 1970s: a longitudinal content analysis of two Australian dailies*, 15

Onuora E. NWUNELI and Effiong UDOH, *International news coverage in Nigerian newspapers*, 31

Ebele N. UME-NWAGBO, *Foreign news flow in Africa: a content analytical study on a regional basis*, 41

S. SAPRU, *A national agency's partnership with a transnational news agency (an Indian experience)*, 57
Wilmont HAACKE, *Weekly newspapers as opinion-formers*, 65
Sunwoo NAM, *The Washington Post story*, 79
James E. MURPHY, *Alaska native communications media: an overview*, 91

COMMUNICATIONS

Internationale Zeitschrift für Kommunikationsforschung.

Uitgegeven door:

Deutsche Gesellschaft für Kommunikationsforschung en Internationale Vereinigung für Kommunikationswissenschaft.

bij:

Verlag Hans Richarz, Postfach 1165,
D-5205 St. Augustin 1
ISSN 0341-2059.

Jg. 7, Heft 2/3, 1981.

Mark HICKSON, III, *Alienation and Communication: A Theoretical Perspective*, 123

Leo LOVEDAY, Satomi CHIBA, *At the Crossroads: The Folk Ideology of Femininity in the Japanese Comic*, 135

Olle FINDAHL, *The Effect of Visual Illustrations upon Perception and Retention of News Programmes*, 151

Rainer GEIBLER, *Wandel durch Massenmedien. Die Verstärker-Doktrin neu durchdacht*, 169

Joachim H. KNOLL, *Sozialethische Standards in Jugendzeitschriften*, 187

Helga REIMANN, *Der Einfluss der Massenmedien auf die Frauen in Entwicklungsregionen*, 215

Abraham MOLES, *Chaîne de Télévision et Influence du Public. Typologie des Feed Back*, 227

Gerardo RAGONE, *Fashion, "Craze", and Collective Behavior*, 249

Hans-J. HOFFMANN, *Kommunikation mit Kleidung*, 269

Ingvar HOLM, *Theatre Audience. Group Suggestions and the Individual Specimen*, 291

Aleksander KUMOR, *The Fundamentals of Technical Reproduction*, 301

Jg. 8, Heft, 1/2, 1982.

Holger RUST, *Technologie und Kommunikation im Jahre 2000: Elemente eines Szenarios für die Bundesrepublik*, 3

Cees J. HAMELINK, *Eurocommunication 2000: The Communications Environment in the Netherlands*, 55

U. SAXER und M. STEINMANN, *Massenkommunikation in der Schweiz: Szenario 2000*, 71

K. BOERNER und M. STEINMANN, *Schweizerische Kommerzielle Kommunikation im Jahr 2000*, 87

Florian H. FLECK und Louis BOSSHART, *Gesellschaftspolitische Aspekte des Telefon-Bildschirmtextes in der Schweiz*, 99

Francis BALLE, *An 2000: la France et ses me-*

dia, 115
Peter SONNEWEND-WESSENBERG, *Ökologische Information*, 145

CRITICAL INQUIRY

Uitgegeven door:

The University of Chicago Press,
5801 S. Ellis Avenue,
Chicago, Illinois 60637
ISSN 0093-1896.

Vol. 8, nr. 3, Spring 1982.

Frank KINAHAN, *An Interview with Seamus Heaney, Artists on Art*, 405

Robert VON HALLBERG, *Donald Davie and "The Moral Shape of Politics"*, 415

Paul ALPERS, *What Is Pastoral?*, 437

James K. CHANDLER, *Romantic Allusiveness*, 461

Stanley CORNGOLD, *Error in Paul de Man*, 489

Paul DE MAN, *A Letter*, 509

Françoise MELTZER, *Laclos' Purloined Letters*, 515

Jean RICARDOU, *Proust: A Retrospective Reading*, 531

Carolyn BURKE, *Gertrude Stein, the Cone Sisters, and the Puzzle of Female Friendship*, 543

Gary TOMLINSON, *Music and the Claims of Text: Monteverdi, Rinuccini, and Marino*, 565

Hans Robert JAUSS, *Poieses*, 591

Vol. 9, nr. 4, Summer 1982.

W.J.T. MITCHELL, *Critical Inquiry and the Ideology of Pluralism*, 609

Michael FRIED, *Painter into Painting: On Courbet's After Dinner at Ornans and Stonebreakers*, 619

Robert L. CARRINGER, *Orson Welles and Gregg Toland: Their Collaboration on Citizen Kane*, 651

Jacques DERRIDA, *The Linguistic Circle of Geneva*, 675

Stanley E. FISH, *With the Compliments of the Author: Reflections on Austin and Derrida*, 693

Steven KNAPP and Walter Benn MICHAELS, *Against Theory*, 723

John Paul RUSSO, *I.A. Richards in Retrospect*, 743

Paul DE MAN, *Sign and Symbol in Hegel's Aesthetics*, 761

Michel FOUCAULT, *The Subject and Power*, 777

Jane GALLOP, *Writing and Sexual Difference: The Difference Within*, 797

Carolyn G. HEILBRUN, *A Response to Writing and Sexual Difference*, 805

Vol. 9, nr. 1, september 1982.

Edward W. SAID, *Opponents, Audiences, Constituencies, and Community*, 1

Donald A. DAVIE, *Poet: Patriot: Interpreter*, 27

Wayne C. BOOTH, *Freedom of Interpretation:*

Bakhtin and the Challenge of Feminist Criticism, 45

Julia KRISTEVA, *Psychoanalysis and the Poils*, 77

Stephen TOULMIN, *The Construal of Reality: Criticism in Modern and Postmodern Science*, 93

Hayden WHITE, *The Politics of Historical Interpretation: Discipline and De-Sublimation*, 113

T.J. CLARK, *Clement Greenberg's Theory of Art*, 139

Stanley CAVELL, *Politics as Opposed to What?*, 157

Ronald DWORKIN, *Law as Interpretation*, 179
Stanley FISH, *Working on the Chain Gang: Interpretation in the Law and in Literary Criticism*, 201

Michael FRIED, *How Modernism Works: A Response to T.J. Clark*, 217

E.D. HIRSCH, Jr. *The Politics of Theories of Interpretation*, 235

Walter Benn MICHAELS, *Is There a Politics of Interpretation?*, 248

Gayatri CHAKRAVORTY SPIVAK, *The Politics of Interpretations*, 259

RUNDFUNK UND FERNSEHEN

Wissenschaftliche Vierteljahreszeitschrift

Uitgegeven door:

Hans-Bredow-Institut für Rundfunk und Fernsehen an der Universität Hamburg.

Heimhuderstrasse 21, D-2000 Hamburg 13

ISSN 0035-9874

Jg. 30, Heft 3, 1982.

Siegfried WEISCHENBERG/Horst RÖPER, *Rationalisierung und Regionalisierung. Publizistische Aspekte einer Elektronisierung der Fernsehproduktion*, 265

Margret WITTIG-TERHARDT, *Zum Entwurf für ein Gesetz über neue Medien: Landesmediengesetz (LMG) Baden-Württemberg*, 284

Michael KUNCZIK, *Internationale Kommunikationsströme und soziologische Analyse. Zur Diffusion internationaler Nachrichten unter besonderer Berücksichtigung der 'Nord-Süd-Kommunikation'*, 294

Georg-Michael LUYKEN, *Internationalisierung der Medien: metropole Standards - periphere Wirklichkeit*, 312

Christian SCHWARZ-SCHILLING, *Anmerkungen zu den "Thesen zur Fortentwicklung des Rundfunksystems"*, 327

Claus DETJEN, *Individualrecht und Wettbewerb vernachlässigt. Anmerkungen zu den "Thesen zur Fortentwicklung des Rundfunksystems"*, 331

Ulrich LANG/ Eberhard SCHWARZ, *Das Baden-Württembergische "Landesmediengesetz" - Modellentwurf oder Muster ohne Wert?*, 334

Harry BOUWMAN, *"Cultural Indicators": Die Gerbnische Konzeption der 'Message Sy-*

stem Analysis' und erste empirische Befunde aus den Niederlanden, 341

Wolfgang GAST, "Holocaust" und die Presse, 355
Entwurf eines Gesetzes über die Durchführung eines Modellversuchs mit Breitbandkabel (Kabelversuchsgesetz NW - KabVersGNW) 363.

Hans-Peter SCHNEIDER, Rundfunkvielfalt und Gruppenrelevanz im Kulturstaat, 425.

Dorothea JANSEN, Helmut KROMREY and Heiner TREINEN, Bildschirmtext: Fernmelde-dienst oder neues Medium? Ergebnisse der Begleitforschung, 447.

Hendrik SCHMIDT, zur Fortentwicklung des Rundfunksystems. Anmerkungen zu den Thesen der Kritiker, 466.

Dieter STAMMLER, Thesen zu Fortentwicklung des Rundfunksystems, Resümee der eingegangenen Stellungnahmen, 469.

Friedrich-Wilhelm VON SELL, Bundeskompetenz zur Regelung kommerziellen Rundfunks? 474.

Axel ZERDICK, Ökonomische Interessen und Entwicklungslinien bei der Durchsetzung neuer Informations- und Kommunikationstechniken, 478.

Burkhard NAGEL, Dienstleistung Videotext - Eine Frage der Qualität, 491.

Wolfgang SETTEKORN, Wolfgang J. MEYER, Probleme der Präsentation politisch-institutioneller Ereignisse in Frankreich für ein deutsches Fernsehpublikum, 497.

Carl BOEHM, Das deutschsprachige Rundfunkwesen in Ostbelgien - Tradition und Perspektiven, 510.

Entwurf für ein Niedersächsisches Landesrundfunkgesetz, 515.

Beschluß des Bundesverfassungsgerichts vom 13. Januar 1982, betr.: Rechtsstellung der freien Mitarbeiter beim Rundfunk, 526.

Beschluß des Bundesverfassungsgerichts vom 5. Mai 1982, betr.: Vertretung kultureller Gruppen im Rundfunkrat, 535.

MEDIEN + ERZIEHUNG

Zweimonatsschrift für audiovisuelle Kommunikation

Uitgegeven door:

Leske Verlag + Budrich GmbH.

Fürstenbergstrasse 23, Postfach 300406,

D-5090 Leverkusen 3

ISSN 0341-6860

Jg. 26, Heft 2, 1982.

Internationale Filmfestspiele Berlin 1982. Berichte und Kritiken von Edwin Elliker, Margret Köhler, Rainer Meier und Erwin Schaar, 66

Klaus GIETINGER, Ideologie im nationalsozialistischen Spielfilm, 84
Filme über die Emigration. Eine Zusammenstellung von Fernand Jung, mit einer Besprechung von Fred Schell ("Das Boot is voll"), 93
Winfried SCHULZ, Vorbemerkungen zur Semiotik des Fernsehens, 101

Jg. 26, Heft 3, 1982.

Rupert NEUDECK, "Ohne viele Klagen und Prozesse". Die Fernseh-Show. Politische Meinungsbildung durch die Hintertür, 130
Werner HERZOG, Fitzcarraldo (Klaus Schmidt) Hans W. Geibendörfer: Der Zauberberg (Ortwin Thal), 143

Werner HERZOG, Fitzcarraldo (Klaus Schmidt), 143

Hans W. GEIBENDÖRFER, Der Zauberberg (Ortwin Thal), 151

Politische Dokumentarfilme beim 12. internationalen Forum des jungen Films, Berlin 1982, El Salvador: ein neues Vietnam / El Salvador - Die ersten Früchte / Keine Startbahn West - Eine Region wehrt sich / Unsere Stimme von Erde, Erinnerung und Zukunft / Von Richtern und anderen Sympathisanten / Wer soll leben und wer soll sterben? / Der lange Atem (Fred Schell, Helga Theunert), 155

Detlef BLUEMLER, Hellmuth ZWECKER, Kult oder Kunst? Restaurative Ausstellungspolitik am Beispiel "Von Greco bis Goya. Vier Jahrhunderte spanische Malerei", 162

Jg. 26, Heft 4, 1982.

Hans-Dieter KÜBLER, Medienbiographien - ein neuer Ansatz der Rezeptionsforschung?, 194

Knut HICKETHIER, Medienbiographien - Bausteine für eine Rezeptionsgeschichte, 206
Klaus SCHMIDT, Jean-Jacques Annaud: Am Anfang war das Feuer, 216.

Georg HARTWAGNER, Heidi Genée: Kraftprobe, 219.

Wolfgang J. FUCHS, Warren Beatty: Reds, 222.

Hendrik DE BOER, Der Frieden und seine Bedrohung. Neuere Medien und Materialien zur Friedensarbeit, 225.

Klaus DUMRAUF, Zwischen Klamauk und Information. Acht Wochen bundesdeutsches Kinderfernsehen beobachtet, 234.

PRESSE ACTUALITE

La revue de l'information écrite, parlée, télévisée.

Uitgegeven door:

Bayard-Press,

5, rue Bayard, F-75393 Paris

ISSN 0032-7832

Nr. 166, Septembre-Octobre 1982.

Henri DELIGNY, Entretien avec André Laurens, 12

Patrick DARDE, "Prima", un nouveau magazine féminin, 18

-Entretien avec Axel Ganz, 21

- La diffusion des quotidiens, 26

Charles MEIROVICI, Entretien avec Richard Liscia, 38

Vincent TOLEDANO, Les radios locales du service public, 42

François QUENIN, Entretien avec Catherine Nay, 48

Bernard POIRETTE, La presse en Australie, 53
Eric SAULNIER, Entretien avec Jacques Gonet, 59

Nr. 167, Novembre 1982.

Christian HERMELIN, Les journaux de mon grenier, 6.

Jean-Jacques FRESKO and Claude MORIN, Ca bouge à Montpellier, 10.

Philippe CATALANO, Entretien avec Casamayor, 17.

René PUCHEU, Entre Liban et Monaco, 23.

Pierre-Bernard SOULIER, Entretien avec Bernard Langlois (Antenne 2), 30.

Frédéric LAMBERT, Photo et Information, 34.

François QUENIN, Entretien avec Marcel Huart, 38.

Frédéric CROTTA, Entretien avec Alain Gillot Pétré, 42.

Jean-Claude SERGEANT, Grande Bretagne: les médias face aux Malouines, 44.

Jacques JOSSELIN, L'Antenne de Burda (RFA) à Paris, 51.

Miguel URABAYEN, Les changements en Espagne, 60.

Yves GUILLAUMA, Le répertoire de la presse française, 62.

JOURNAL OF BROADCASTING

Uitgegeven door:

Broadcast Education Association,

Department of Communication,

The Ohio State University,

205 Derby Hall, Columbus, Ohio 43120

ISSN 0021-938X

Vol. 26, nr. 2, Spring 1982.

Bradley S. GREENBERG, Kimberly NEUENDORF, Nancy BUERKEL-ROTHFUSS and Laura HENDERSON, The Soaps: What's On and Who Cares?, 519

Alan M. RUBIN, Directions in Television and Aging Research, 537

Hohn MATTES and Joanne CANTOR, Enhancing Responses to Television Advertisements via the Transfer of Residual Arousal from Prior Programming, 553

Leonard N. REID and Lawrence C. SOLEY, Effects of Imagery-Eliciting on Recognition and Recall for Radio Commercials, 567

Ronald J. FABER, Richard M. PERLOFF and Robert P. HAWKINS, Antecedents of Children's Comprehension of Television Advertising, 575

Nancy SIGNORIELLI, Marital Status in Television Drama: A Case of Reduced Options, 585

OTTO F. WAHL and Rachel ROTH, Television Images of Mental Illness: Results of a Metropolitan Washington Media Watch, 599

Marvin R. BENSMAN, Selected Legal Decisions of 1981, 609

Juliet LUSHBOUGH, Media and the Russian Public, Ellen Propper Mickiewicz; Media Power Politics, David L. Paletz and Robert M. Entman, 616

Index, spring 1982.

Author and Topic Index to Volume 1 through 25 (Winter 1956/57 through Fall 1981)

Author Index	1
Topic Index	63

CAHIERS DU CINEMA

Revue mensuelle du Cinéma
Uitgegeven door:
Editions de l'Etoile, s.a.r.l.,
9, passage de la Boule-Blanche,
F-75012 Paris.

nr. 336, mei 1982

A. BERGALA, S. DANAY, S. TOUBIANA, *Propos de Jean-Luc Godard autour de «Passion»*: *Le chemin vers la parole*, 9-15/57-67
Serge LE PERON, Guy-Patrick SAINDERLICHIN, *Entretien avec Jack Gajos*, 21
Serge LE PERON, Alain PHILIPPON, «*Le village sur la colline*». *Entretien avec Yves Laumet*, 25-30
Oliver ASSAYAS, *Jean-Pierre Mocky. Un auteur-artisan*, 30-34
Yann LARDEAU, *Situation du cinéma hongrois*, 35-39

Nr. 337, juni 1982.

Bill KROHN, *Entretien avec Michael Cimino*, 4
Serge DANAY, *Entretien avec Wim Wenders*, 12
Michel CHION, Serge LE PERON, *Entretien avec Milos Forman*, 22
Olivier ASSAYAS, *La ligne de fuite perdue*, 28
Michel CHION, *L'hystérie du facteur*, 33
Bill KROHN e.a., *Ils ont fabriqué 'Les Oiseaux'*: *Albert Whitlock, Robert Boyle, Harold Michelson, Richard Edlund*, 36
John LANDIS, *Deux cinéastes chez Universal*, 50
Bill KROHN, *Robert Flaherty-Jack Arnold-John Landis: une chronologie*, 58
Michel CHION, Serge LE PERON, *Portraits pour treize acteurs*, 68
David EHRENSTEIN, *Splendeur et misère de la critique américaine*, 78

Nr. 338, juli-augustus 1982.

Alain BERGALA, *Deux questions (graves) à quelques films en compétition*, 5
Charles TESSON, *Tant qu'il y aura des îles*, 17
Pascal BONITZER e.a., *Le cinéma dans sa diversité*, 22
Alain BERGALA, Charles TESSON, *Horizons perdus*, 29

Alain BERGALA e.a., *Images du monde et points de vue*, 35

Nr. 339, september 1982.

Jean-Claude BIETTE e.a., *Entretien avec Claude Chabrol*, 5
Olivier ASSAYAS e.a., *Entretien avec John Carpenter*, 15
Jonathan ROSENBAUM, *Tournage de 'The Thing': Mêlez-vous des imitations*, 24
Bill KROHN, *Le cinéma et ses masques*, 30
Bérénice REYNAUD, *Petit dictionnaire du cinéma indépendant New-Yorkais*, 35

Nr. 340, Oktober 1982.

Serge TOUBIANA, *L'esprit de Venise*, 5
Olivier ASSAYAS, *Fin d'été au Lido*, 8
Serge TOUBIANA, *Films d'est, du sud et de l'ouest*, 16
Pascal BONITZER, *Déjà, jadis*, 22
Olivier ASSAYAS, *L'enfer de Brest*, 26
Bill KROHN, *What's up Doc?*, 31
Bérénice REYNAUD, *Petit dictionnaire du cinéma indépendant New-Yorkais*, 35
Yann LARDEAU, *Cinéma de racines, histoires du ghetto*, 48

Nr. 341, november 1982.

Serge DANAY and Jean NARBONI, *Entretien avec Jacques Demy*, 5.
Serge TOUBIANA and Pascal BONITZER, *La chambre ardent*, 14.
Alain PHILIPPON, *Entretien avec Chantal Akerman*, 19.
Alain PHILIPPON, *Nuit torride*, 24.
Jean-Paul FARGIER, «*Allan'n Allen's Complaint*», 28.
Yann LARDEAU, *Méiodrames Soviétiques*, 35.

Nr. 342, december 1982.

Serge DANAY and Serge TOUBIANA, *La méthode de Michelangelo Antonioni*, 5.
Alain BERGALA, *L'exercice et la répétition*, 8.
Bill KROHN, *Spielberg, E.T. et le dessin animé: L'été de E.T.*, 16.
Jean NARBONI, *Peut-on être et avoir E.T.*, 25.
Jean Louis SCHEFER, *Monsieur Tati*, 31.
Pascal BONITZER and Serge TOUBIANA, *Le cinéma double de Paolo et Vittorio Taviani*, 36.
Raymond BELLOUR, *Quand s'écrit la photo de cinéma*, 44.

JOURNALISM QUARTERLY

Uitgegeven door:
Association for Education in Journalism,
School of Journalism, Ohio University,
Athens, Ohio 45701
ISSN 0022-5533

Vol. 59, nr. 3, autumn 1982.

Douglas A. ANDERSON, *How Newspaper Editors Reacted to Post's Pulitzer Prize Hoax*, 363.

Harry W. STONECIPHER, *Neutral Reportage Privilege Faces an Uncertain future*, 367.

Leonard N. REID, Herbert J. ROTFELD and Gary WILCOX, *Effect of Age of Models in Print Ads on Evaluation of Product and Sponsor*, 374.

Keith R. STAMM and Robert J. WEIS, *Toward a Dynamic Theory of Newspaper Subscribing*, 382.

William B. BLANKENBURG, *Newspaper Ownership and Control of Circulation to Increase Profits*, 390.

Carl BYBEE, *Mobilizing Information and Reader Involvement: An Empirical Test*, 399.

Joye PATTERSON, *A Q Study of Attitudes of Young Adults about Science and Science News*, 406.

David S. MYERS, *Editorials on the Economy in the 1980 Presidential Campaign*, 414.

Camille ELEBASH and James ROSENE, *Issues in Political Advertising in a Deep South Gubernatorial Race*, 420.

Philip A. DUCAN, *Slovo - A Russian Periodical That Helped Kindle the Revolution*, 424.

Gilbert Len FOWLER, Jr. and Edward J. SMITH, *Readability of Delayed and Immediate Reward Content in Time and Newsweek*, 431.
Steve M. BARKIN, *Changes in Business Sections, 1931-1979*, 435.

Walter B. GANTZ, *Redundancy and Accuracy of Television Station Weather Forecasts*, 440.
Sam G. RILEY, *Specialized Magazines of the South*, 447.

R. Arnold GIBBONS and Dana R. ULLOTH, *The Role of the Amsterdam News in New York City's Media Environment*, 451.

Junetta DAVIS, *Sexist Bias in Eight Newspapers*, 456.

RESEARCH IN BRIEF

Robert A. PETERSON, George KOZMETSKY and Isabella C.M. CUNNINGHAM, *Perceptions of Media Bias Toward Business*, 461.

Wayne S. MOORE, David R. BOWERS and Theodore A. GRANOVSKY, *What Are Magazines Telling Us About Insects*, 464.

Eugenia ZERBINOS, *Analysis of the Increase in Weekly Circulation, 1960-1980*, 476.

Robert L. BLEDSOE, Roger HANDBERG, William S. MADDOX, David R. LENOX and Dennis A. LONG, *Foreign Affairs Coverage in Elite and Mass Periodicals*, 471.

Fred FEDLER and Deane JORDAN, *How Emphasis on People Affects Coverage of Crime*, 474.

Stuart J. KAPLAN and Leslie A. BAXTER, *Anti-social and Prosocial Behavior or Prime-Time TV*, 478.

David L. ALTHEIDE, *Three-in-One News: Network Coverage of Iran*, 482.

COMMUNICATION RESEARCH

Uitgegeven door:
School of Journalism and Mass Communication,
University of Minnesota
bij:
Sage Publications, 275 South Beverly Drive,
Beverly Hills, CA 90212
ISSN 0093-6502

Peter Gilbert CHRISTENSON, *Children's Perceptions of TV Commercials and Products: The Effect of PSAs*, 491.

Gregory G. BRUNK and James Andrew FISHKIN, *Media Coverage of Presidential Candidates: A Study of Popularity Prior to the 1976 National Nominating Conventions*, 525.

Lawrence A. WENNER, *Gratifications Sought and Obtained in Program Dependency: A Study of Network Evening News Programs and 60 Minutes*, 539.

Philip PALMGREEN and J.D. RAYBURN II, *Gratifications Sought and Media Exposure: An Expectancy Value Model*, 561.

R. Eugene PARTA, John C. KLENSIN and Ithiel DE SOLA POOL, *The Shortwave Audience in the USSR: Methods for Improving the Estimates*, 581.

J. David JOHNSON, *The Dimensionality of Readership Measures*, 607

Chin-Chuan LEE, *The International Information Order*, 617.

JOURNAL OF BROADCASTING

Uitgegeven door:

Broadcast Education Association,
Department of Communication,
The Ohio State University,
205 Derby Hall, Columbus, Ohio 43210
ISSN 0021-938X

Vol. 26, nr. 3, summer 1982.

James MILLER, *The President's Advocate: OTP and Broadcast Issues*, 625.

Ronald GARAY, *WRNO Worldwide: A Case Study in Licensing Private US International Broadcast Stations*, 641.

David E. TUCKER and Jeffrey SAFFELLE, *The Federal Communications Commission and the Regulation of Children's Television*, 657.

Joseph M. FOLEY and K. Sue FOLEY, *Broadcast Profitability: A Comparison of Profits from Broadcast and Non-Broadcast Segments of Public corporations*, 671.

Calvin PRYLUCK, Charles TEDDLIE and Richard SANDS, *Meaning in Film/Video: Order, Time and Ambiguity*, 685.

Carl BYBEE, Danny ROBINSON and Joseph TUROW, *Determinants of Parental Guidance of Children's Television Viewing for a Special Subgroup: Mass Media Scholars*, 697.

Jacob J. WAKSHLAG, *Stability in the Popularity of Television Programs among Children and Adolescents*, 711.

Nien-sheng LIN and Michael PRESNELL, *Shortwave News: An Exploratory Study*, 717.

Dwight BOLINGER, *The Network Tone of Voice*, 725.

Sydney W. HEAD, *Mass communication in China, John Howkins*, 728.

Sydney W. HEAD, *Television and Radio in the United Kingdom, Burton Paulu*, 730.

Barbara MOORE, *Mass Media and Social*

Change, ed. Elihu Katz and Tamas Szecsko, 733.

Leonard L. CHU, *Electronic Colonialism: The Future of International Broadcasting and Communication*, Thomas L. Mc Phail, 734.

Phyllis ZABANO, *The First Amendment Under Seige: The Politics of Broadcast Regulation*, Richard E. Labunski, 737.

SIGHT & SOUND

International Film Quarterly

Uitgegeven door:

Britisch Film Institute,
127 Charing Cross Road,
GB-London WC2H 0EA

Simon PERRY, *Cannes, Festivals and the Movie Business*, 226.

Richard ROUD and Ken WLASCHIN, *London 25: the evolution of the London and New York film festivals*, 233.

David PUTTMAN, Jeremy ISAACS, Peter SAINSBURY and Bill FORSYTH, *Britisch Cinema 1981 to...*, 238.

Penelope HOUSTON, *A Minor Mayor. That's the way the money goes: Mamoun Hassan talks about NFFC commitments*, 244.

QUINCANNON, *Double takes: Quincannon reports on a John ford phantom and a right-wing critic, alive and swinging*, 249.

Romaine HART, Peter DALLY and Sheila WHITAKER, *Independent Audiences (LFF symposium papers)*, 254.

Alexander SESONSKE, *Discovering America: Renoir 1941*, 256.

Derek MALCOLM, *Guerilla fighter: Mrinal Sen*, 262.

Richard COMBS and John PYM, *Prodigal's Progress: interview with Bob Rafelson*, 266.

E. RUBINSTEIN, *Sturges 'Folly: the fate of «Unfaithfully Yours»*, 268.

Jerry KUEHL, *Truth Claims: a stand against TV drama documentaries*, 272.

Vol. 51, nr. 1, winter 1981/82.

Elisabeth SUSSEX, *Getting it Reight: Granada's Strike and the drama-documentary case*, 10.

Tom MILNE and Gilbert ADAIR, *London Festival 25*, 16.

John PYM and James IVORY, *Almost Anarchy: Afterthoughts (not all bad) on Heaven's Gate*, 20.

Vicent PORTER, *Copyright or Copywrong? Teh Green Paper on copyright law*, 25.

QUINCANNON, *Double Takes: John Wayne cut-outs, an ill-considered snub to The Aviator's Wife, and some distinguished pseudonyms*, 28.

Gustaw MOSZCZ, *Wajda, august '81*, 31.

Robert BROWN, *Peter Greenaway's The Draughtman's Contract (the BFI's most ambitious project)*, 34.

John PYM, *Chris Petit's An Unsuitable Job for a Woman*, 38.

Gilbert ADAIR, *The Rubicon and the Rubik Cube: Exile, Paradox and Raul Ruiz*, 40.

David BADDER, *Eduardo de Gregorio's adap-*

tation of The Aspern Papers, 45.

Michel CIMENT, *Francesco Rosi's Three Brothers*, 46.

Tim PULLEINE, *Richard Quine. What became of mainstream Hollywood?*, 50.

David THOMSON, *All our Joan Crawfords. The cannibalisation of a star*, 54.

Nick RODDICK, *Brideshead Revisited. The significance of television's most ambitious serial*, 58.

AVERTEREN IN DIT NUMMER

CeCoWe 5

CeCoWe 8

Standaard Boekhandel 24

Het Belang van Limburg 45

Gemeentekrediet 46

uit de literatuur

MASSACOMMUNICATIE

J. G. STAPPERS (red.),
Massacommunicatie en samenleving,
Van Gorcum, Assen, 1982, 222 blz.

De hier gebundelde bijdragen werden gelicht uit de door L. Rademaker samengestelde en door Het Spectrum reeds in 1981 uitgegeven readers *Sociale kaart van Nederland en Toegepaste sociologie*. Afgezien van de inleiding van redacteur J. Stappers is deze publikatie in drie delen opgesplitst. In een eerste deel wordt, onder de hoofding 'centrale problemen', uitvoerig stilgestaan bij de 'vertrossing' van het Nederlandse omroepbestel (door C. Boef), en de maatschappelijke, economische en technologische implicaties op het vlak van de persconcentraties (door G.W. Noomen). Vervolgens komen de 'alternatieven' aan de beurt. G.J. Kemme handelt over de toekomstige ontwikkelingen, binnen de media, maar ook aan de ontvangers- en aanbodsijde. E. Hollander gaat in op de problematiek van de kleinschalige massacommunicatie. In het derde deel inventariseert L. Boone de literatuur i.v.m. de sociologie van de massacommunicatie, en heeft H. Manders zo veel mogelijk cijfergegevens over de Nederlandse pers, omroep, film en reclamesector bijeen gesprokkeld.

Met uitzondering van de meer theoretische stukken van Hollander en Boone, hebben de overige auteurs hun blikveld nagenoeg volledig op de Nederlandse mediamarkt gericht. Ook vertrekken allen impliciet of expliciet van het laswelliaanse zender — boodschap — ontvanger model (wie zegt wat tot wie, via welk kanaal of medium, en met welk effect?). In het beste geval wordt dit in een maatschappelijke context geplaatst.

J.S.

ANALYSETECHNIEKEN

A.A. BERGER,
Media Analysis Techniques,
Sage Publications, Londen, 1982, 159 blz.

Het voorwoord van een wetenschappelijk werk wordt vaak gekenmerkt door twee beperkende opmerkingen: het is 'slechts' de bedoeling van de auteur geweest om een inleiding tot het betreffende studiegebied te geven en de lezers die hij probeert te bereiken worden verondersteld weinig of niets van het onderwerp af te weten. Deze uitgangsstrategie kan zich in positieve zin ontwikkelen als de schrijver

beseft dat het brengen van inleidende werken een precare bezigheid is, waarbij voortdurend moet worden gewaakt voor simplificatie, reductie, overaccentuering, etc., zodat een minimale reflectie over zijn eigen schrijven een onderdeel van zijn betoog zou moeten vormen. Precair vooral ook, omdat het inleidende werk voor velen vaak een eerste en laatste kennismaking met het vakgebied zal zijn. In deze zin zouden we kunnen gaan spreken van de ethiek van het inleidende werk.

Berger schijnt zich van dit alles niet veel aangetrokken te hebben. Het inleidende karakter van zijn boekje stond voor hem blijkbaar gelijk aan een vrijbrief om de chaos toe te laten slaan. In een razend tempo biedt hij een aantal semiotische, psychoanalytische, marxistische en sociologische instrumenten aan om alle mogelijke 'teksten' (van televisieprogramma's tot voetbalwedstrijden) te analyseren. Ieder hoofdstukje wordt keurig afgerond met een lijstje van 'checkpoints' of een samenvatting, zodat de lezers die haast hebben of het voorafgaande te inspannend vonden daar hun toevlucht kunnen nemen.

Op basis van de annexatie van enige moderne probleemgebieden heeft Berger zichzelf het recht toebedeeld om links en rechts wat losse begrippen te selecteren en ze tot een 'methode' aaneen te smeden. Het inleidende verwoordt hier tot het misleidende, waarbij het blijkbaar aan anderen overgelaten wordt om de brokstukken te lijmen.

Gelukkig dat de studenten van Berger (want voor hen is het werkje in eerste instantie geschreven) in Amerika bij anderen terecht kunnen om zich 'in te laten leiden' (Henderson, Nichols, het tijdschrift 'Camera Obscura').

W.H.

RECLAME

John O'TOOLE,
The Trouble with Advertising,
Chelsea House, New York, 1981, 245 blz.

De internationale reclamewereld wordt gedomineerd door een groot aantal Amerikaanse en ook een enkel Japans bureau. Deze Amerikaanse bureaus opereren ook vaak op de Europese markt. Hun denkbeelden dringen dan ook hier door. Vandaar dat dit boek van de hand van een van de kopstukken van Foote, Cone & Belding Communication (FCB) interessante lectuur is voor degene die meer wil weten over de filosofie van een bepaald agentschap.

En die filosofie wordt duidelijk, al moet wel telkens in het achterhoofd gehouden worden

dat het gaat over een reclameman die natuurlijk zijn eigen werk verdedigt. Maar die visie op zich is al belangrijk voor de oordeelsvorming over deze sector die vooral in de jaren zestig veel kritiek kreeg te inkasseren.

Het is bij deze kritiek op reclame dat O'Toole zijn goed geschreven boek begint. De kern van die kritiek ligt volgens hem in een onjuiste beoordeling van wat reclame in feite is. Reclame is eigenlijk het verkopen van betaalde ruimte en tijd in de massamedia. Bij het waarden van reclame gaan de consumenten uit van een impliciet contract dat inhoudt dat de reclame niets anders is dan wat een verkoper probeert te doen. Ook in zo'n situatie weet de potentiële koper dat alleen de positieve kanten aandacht krijgen. Wel, bij het kijken naar reclame weet de consument dat ook. Hij houdt daar dan ook rekening mee. Vanuit dit gezichtspunt wordt dan het functioneren van een reclamebureau besproken.

Een benadering die voor de leek inzicht biedt in de keuken van het bureau. Het gehele traject van een klant verwerven, een campagne voor hem ontwikkelen en tenslotte de klant verliezen wordt besproken vanuit die visie van FCB.

Het is juist daarom een uiterst leerzaam boek. Weinig boeken verschijnen er namelijk over de organisatie en het functioneren van reclamebureaus. Weinig reclameboeken zijn ook zo leesbaar geschreven als dit. Voor iedereen die iets meer wil weten over de filosofie van het 12de bureau in de wereld, maar ook iets over de reclamevoering, een erg interessant boek.

U.J.

NIET VERBALE COMMUNICATIE

A. KENDON (ed),
Nonverbal Communication. Interaction and Gesture,
Selections from Semiotica,
Mouton Publishers, Den Haag, 1981, 549 blz.

M.R. KEY, (ed.)
Nonverbal Communication Today. Current Research,
Mouton Publishers, Berlijn, 1982, 319 blz.

D. DRUCKMAN, et al.
Nonverbal Communication. Survey, Theory and Research,
Sage, Londen, 1982, 264 blz.

Zoals aangegeven in de ondertitel brengt Kendon een aantal artikels over niet-verbale communicatie samen die reeds vroeger versche-

nen waren in *Semiotica*, een tijdschrift dat vanaf zijn begin steeds veel ruimte geboden heeft aan de studie van de NVC. Of van dergelijke compilaties de uitgever dan wel de lezer beter wordt, hangt niet alleen af van het feit of deze laatste al dan niet makkelijk toegang heeft tot het desbetreffende tijdschrift, maar ook van de opzet van de verzameling en de intelligentie waarmee deze is gemaakt. Het belang van onderhavig boek lijkt ons vooral te liggen in het feit dat Kendon in een interessante inleiding aan de hand van de gekozen artikels de problematiek schetst waarmee de studie van de NVC worstelt. Uit deze uittekening van de problemen — die voor een belangrijk deel rond de definitie en de afbakening van de NVC draaien — kan men alleszins leren dat de studie van de NVC een aantal (nauwelijks door haar opgeloste) vragen oproept die van rechtstreeks belang zijn voor de communicatiewetenschap in het algemeen (bv. het probleem van de intentionaliteit in de communicatie) en voor de studie van de verbale communicatie in het bijzonder (functieverdeling van NVC en VC; wat is een «taal»...).

Wat eveneens uit de «reader» van Kendon blijkt, blijkt ook uit de originele opstellen (behalve één) die Mary Ritchie Key heeft verzameld: de studie van de niet-verbale communicatie is een domein waar vaak sterk uiteenlopende disciplines — gaande van de sociale psychologie over de linguïstiek tot de zoölogie — elkaar vinden. Men treft in deze verzameling dan ook artikels aan over de manier waarop de mens zijn omgeving als communicatief ervaart, over de betekenis van emotionele expressies; over het niet-verbaal gedrag bij dove kinderen en chimpansees enz. Aangezien het hierbij om «current research» gaat, is het boek van Key (nog) minder inleidend te noemen dan dat van Kendon.

Een globaal overzicht van de stand van zaken op het domein van de NVC-studie trachten Druckman et al. te bieden, alhoewel de lezer hierbij rekening moet houden met de sociaal-psychologische vorming van de auteurs. Dit laatste komt tot uiting in het feit dat, na een globaal overzicht van domeinen, theorieën en concepten, het grootste gedeelte van het boek is voorbehouden aan een opsomming van gedane (laboratorium-) experimenten.

P.C. Bij de «reader» van Kendon dient nog gezegd dat, alleszins in het recensie-exemplaar, uit het ondertussen klassiek geworden artikel van Ekman en Friesen, «The Repertoire of non verbal Behavior» een stuk is weggevallen. Vermits de paginering doorloopt in het besproken exemplaar, doet dit vragen rijzen i.v.m. de gehele druk.

L.V.P.

PERSUASIE

K.K. REARDON,
Persuasion. Theory and Context,
Sage, London, 1981, 283 blz.

Zowel in het voorwoord van G.R. Miller als in de inleiding van de auteur wordt toegegeven

dat de laatste tien jaar de (sociaal psychologische) studie van de persuasie stilgevallen is, kapotgeëxperimenteerd in contextloze laboratoriumsituaties, waar een deterministisch behaviorisme er maar niet in geslaagd is «attitude» en «behavior» voldoende te correleren.

De auteur tracht uit deze impasse te raken door een beroep te doen op twee «nieuwere» theorieën, die ook in de communicatiewetenschap binnengehaald zijn, nl. de «rule theory» en het «constructivism». Hierbij dienen de noties van de «regels» (die van de intersubjectiviteit organiseren en op die manier de zelfconceptie constitueren) en de «constructs» (communicatief verworven interpretatieschema's van de werkelijkheid) de notie «attitude» te vervangen.

Beide theorieën leggen meer de nadruk op persoonlijke en interpersonele verwachtingspatronen, zodat het zwaartepunt nu meer zal liggen op de intersubjectieve dialectiek en context bij de persuasie, dit ten koste van de vroegere lineair-causalistische benadering van het fenomeen.

Dit alles klinkt veelbelovend, doch Reardons theoretische creativiteit valt helaas te vroeg stil, zodat het grootste deel van het boek gevuld is met wat zij zelf «a rigorous exercise in eclecticism» noemt, waarbij eenheid in onderwerp en benadering soms (erg) ver te zoeken is. Niettegenstaande deze kritiek blijft het boek een aanrader, al was het maar omdat de auteur, zowel door haar eigen poging tot vernieuwing als door het signaleren van pogingen van anderen in die richting, alleszins een verfrissende wind door het persuasie-onderzoek laat waaien.

L.V.P.

AUTEURSTHEORIE

John CAUGHIE (ed.),
Theories of Authorship: A Reader,
Routledge & Kegan Paul, London, Boston and Henley, 1981, 316 blz.

De kritische bloemlezing bestrijkt de evolutie van de auteurtheorie in de film: van auteur in de betekenis van zelf-expressief kunstenaar, naar auteur als structuur of patroon dat de film vorm geeft, tot auteur-'sporen' op het expressieniveau van de filmtekst. De vraag is of de laatste stap nog wel gerekend kan worden tot de theorie van het auteurschap in de oorspronkelijke betekenis van het woord. Maar dit is juist Caughies opzet: het nu reeds afgekoelde hangijzer, dat de auteurtheorie tot voor een paar jaar was, in een bredere context plaatsen. Zo vertrekt hij bijvoorbeeld van een artikel dat de betekenis en functie van de auteur in de literatuur behandelt (M.H. Abrams' artikel: «Literature as a revelation of personality»). Zijn keuze gaat vervolgens uit naar de meest representatieve artikels rond 'la politique des auteurs' in de film, bijvoorbeeld de artikels uit Cahiers du Cinéma, Andrew Sarris en ook het blad *Movie*. Tenslotte belandt Caughie bij de meest recente kritiek over de auteurtheorie, die de dood van de filmauteur aankondigt om plaats te maken voor de kijker.

De geselecteerde artikels, waarvan sommige erg werden ingekort, brengt Caughie onder drie hoofddelen en leidt ze kritisch in. Uiteindelijk heeft de lezer een klaar beeld over de theorie van de auteur en zet het boek tevens aan tot verdere uitdieping van het onderwerp.

L.M.

COMMUNICATIE-AGOGIEK

Henk HOEKSTRA en Karin ZÖCHHAUER,
Massamedia en communicatie-agogiek. Theoretische en praktische grondslagen,
H. Nelissen, Bloemendaal, 1980, 121 blz.

ID.,
Trainingsboek communicatie. Persoon, groep en massamedia,
H. Nelissen, Bloemendaal, 1981, 122 blz.

ID.,
Trainingsboek massamedia. Informatie, amusement, reclame,
H. Nelissen, Bloemendaal, 1981, 231 blz.

Zich beroepende op de in Duitsland erg in trek zijnde media-pedagogische denkbeelden, opteren de auteurs voor een geïntegreerde communicatie-agogiek. De massamedia mogen m.a.w. niet geïsoleerd van andere communicatievormen, als de interpersoonlijke communicatie en de communicatie van de mens tot zichzelf bestudeerd worden. Vanuit dit perspectief pogen de auteurs een op de dialogische participatie gericht communicatie-agogisch model uit te bouwen.

In de trainingsboeken worden deze theoretische grondslagen in reflectie- en oefenmodellen gegoten voor gebruik in onderwijs en vormingswerk. De klemtoon ligt vrijwel uitsluitend op de 'traditionele' massamedia.

J.S.

INTERNATIONALE COMMUNICATIE

Jörg BECKER (Hrsg.),
Free flow of information. Informationen zur Neuen Internationalen Informationsordnung,
Gemeinschaftswerk der Evangelischen Publizistik, Frankfurt am Main, 1979, 318 blz.

De samensteller wil de internationale communicatieproblematiek voor het Duitstalige publiek toegankelijk maken. Na zijn inleiding zijn enkele onderhand 'klassiek' te noemen analyses van de internationale communicatiestructuur opgenomen, m.n. artikels van Read, Schiller, Varis en Mattelart. Daarna wordt de

ideologische 'ondermijning' van het Allende-regime in Chile, en de rol die de massamedia hierbij speelden, als typevoorbeeld voor het Noord-Zuid konflikt geanalyseerd. Het laatste deel bevat de belangrijkste internationale en Westduitse standpunten en resoluties m.b.t. de Nieuwe Internationale Informatie Orde, evenals een uitgebreide bibliografie.

J.S.

Jim RICHSTAD and Michael H. ANDERSON (eds.), **Crisis in international news. Policies and prospects**, Columbo University Press, New York, 1981, 473 blz.

Tot nog toe werd de internationale communicatiediscussie m.b.t. mediaproducten voornamelijk beheerst door de nieuwsthematiek. Dit is ook hier het geval. De samenstellers willen bovendien een evenwichtig beeld ophangen en zowel de Eerste als Derde Wereldstandpunten evenredig aan bod laten. Bovendien een aantal reeds elders gepubliceerde artikels en analyses van o.a. Righter, Masmoudi, Merrill, Schiller, Harris, Gerbner, Schramm, Tunstall, Rosenblum, Sussman en Mankekar, zijn papers opgenomen die oorspronkelijk op aanvraag van de *International Commission for the study of communication problems*, beter bekend als MacBride-commissie, geschreven werden. Ook komen de nieuwsagentschappen zelf aan het woord (AFP, AP, Visnews, UPITIN en de nieuwspool van niet-gebonden landen). De appendix bevat de voornaamste internationale resoluties betreffende de internationale nieuwsproblematiek, evenals een geselecteerde bibliografie.

J.S.

Göran HEDEBRO, **Communication and social change in developing nations**, The Iowa State University Press, Ames, 1982, 142 blz.

Algemeen wordt aangenomen dat het denken over communicatie en ontwikkeling twee decennia geleden gestart is, m.n. met het verschijnen van de boeken van D. Lerner, *The passing of traditional society* (1958), en W. Schramm, *Mass media and national development. The role of information in the developing countries* (1964). Toch is de discussie pas goed op gang gekomen in de loop der jaren zeventig. Het werd tijd voor een terugblik. De Zweed Göran Hedebro dacht er net zo over. Hij start met een systematisch overzicht van de verschillende paradigma's op het vlak van de internationale communicatie. Hierbij heeft hij niet enkel oog voor de theorie, maar poogt hij terzelfdertijd, aan de hand van exemplarische praktijkvoorbeelden, de redenen voor het falen te achterhalen. Vervolgens biedt hij een aanzet tot een alternatieve theorie ten aanzien van communicatie en maatschappelijke verandering, waarbij de begrippen 'another development', 'self-reliance' en 'participation' centraal staan. Ook nu wordt zijn visie aan de realiteit getoetst, door een evaluatie van het communicatiebeleid in China, Tanzania en Cuba.

In het slothoofdstuk worden enige suggesties gedaan voor verder onderzoek.

J.S.

SHOWBISS

M. KAPLAN (ed.), **Variety, International Showbusiness Reference**, Garland Publishing Inc., New York, 1981, 1135 blz.

Voor de eerste maal is er een naslagwerk samengesteld uit de archieven van Variety. Het resultaat is een enorme hoeveelheid gesystematiseerde informatie over verschillende gebieden van de showbusiness. De kracht van het werk is vooral gelegen in de veelzijdigheid en minder in de volledigheid. Dat laatste geldt dan vooral de biografietjes van personen uit de wereld van theater, dans, film, muziek en pers. Je zult niet gauw tevergeefs naar een naam zoeken, de gevonden informatie is echter zeer beknopt, zodat je je afvraagt of het niet zinvoller is om hiervoor meteen een meer gespecialiseerd naslagwerk te raadplegen. Volledig binnen een bepaalde tijdspanne (1976-1980) zouden moeten zijn de credits voor films, toneelstukken en televisieprogramma's. Vooral de TV credits lijken te voorzien in een behoefte, al kan hier zeker geen aanspraak op volledigheid gemaakt worden. Verdere data: compleet overzicht van winnaars van en genomineerden voor de Oscar, Emmy-, Grammy- en Tonyonderscheidingen, alle Pulitzerprijzen, een lijst van festivals, een lijst van distributeurs, de best verhuurde films aller tijden en nog meer van dergelijke gegevens. Dit alles overzichtelijk ingedeeld en gemakkelijk na te slaan. De Variety Reference is daarmee niet alleen een naslagwerk over mensen uit de showbizz, maar vooral ook een naslagwerk voor mensen uit de showbizz.

W.H.

COMMUNISTISCHE MEDIA

Paul LENDVAI, **The bureaucracy of truth. How communist governments manage the news**, Burnett Books, London, 1981, 285 blz.

De auteur is een in 1957 naar het Westen geëmigreerd Hongaars journalist die sindsdien voor *The Financial Times* Oost-Europa verslaat. Aan de hand van een lange reeks voorbeelden over manipulatie, censuur, corruptie e.d. wil hij de structuur en werking van de Oosteuropese nieuwsmedia blootleggen. Daarvoor baseert hij zich op het Laswelliaanse model: wie zegt wat, tot wie, via welk kanaal, en met welk effect, in een zgn. socialistische maatschappij? Zijn centrale stelling is dat de Oosteuropese media niet informeren, maar, aangezien informatie een staatsmono-

polie is, ten dienste staan van de heersende communistische partij. Om dit aan te tonen vertrekt hij van de vroegleninistische visie, door Lenin in 1902 neergeschreven, dat de media als een collectieve propagandist, agitator en organisator dienen op te treden. Hierbij heeft Lendvai o.i. te weinig oog voor de politieke, sociale, economische, maar vooral technologische ontwikkelingen die zich sindsdien óók in Oost-Europa hebben voorgedaan. Verder analyseert hij de Oosteuropese media-praxis vanuit een geïdealiseerde westerse visie op de berichtgeving. Het is bv. opvallend dat hij maar weinig begrip kan opbrengen voor de in Oost-Europa, ook trouwens in de Derde Wereld, sterk benadrukte maatschappelijke context van het nieuws.

Zich baserend op de westerse nieuwswaarden ligt het enigszins voor de hand dat de *Pravda* een 'krant zonder nieuws' is. Ondanks deze bezwaren blijft het boek waardevol omwille van de tot dan onbekende of ontoegankelijke bronnen en gegevens, die Lendvai dankzij zijn vertrouwdheid met de Oosteuropese samenleving en talenkennis, bij elkaar heeft kunnen sprokkelen.

J.S.

Paul ROTH, **SOW-inform. Nachrichtenwesen und Informationspolitik der Sowjetunion**, Düsseldorf, Droste Verlag, Journalismus Band 14, 1981, 252 p.

Na zijn lezers door de vrij complexe structuur van het informatiesysteem in de USSR geleid te hebben maakt Roth de slotbemerking dat: «Alhoewel de topleiders in de USSR een enorme en haast onbetamelijke hoeveelheid aan informatie verzamelen, ze niet meer in staat zijn de gebeurtenissen in eigen land en in het buitenland realistisch te beoordelen». Meer nog, het informatiesysteem is zelf een gevaar geworden voor het goed functioneren van het Sowjetsysteem.

Wellicht zouden lezers die enige kennis bezitten over het informatiesysteem in de USSR er niet over gestruikeld zijn indien de auteur zijn publikatie met deze bemerkingen zou begonnen zijn in plaats van ermee te besluiten. Maar juist het gegeven dat ze een logisch besluit vormen van Roths speurtocht in de relatie tussen politiek en informatie in de USSR en geen Westerse subjectieve impressies zijn geeft aan zijn publikatie een wetenschappelijke waarde.

Aan de hand van talrijke Westerse publikaties en — al dan niet openbare — publikaties in de USSR schetst Roth hoe politiek en informatie hand in hand gegaan zijn vanaf Peter de Grote tot de huidige bewindvoerders. De politieke functie van de informatie en de wijze waarop de communicatie- en informatiepolitiek in de USSR bedreven wordt, worden in profiel gebracht. Eerder dan een mislukte samenvatting te geven van dit profiel opteren we ervoor de geïnteresseerde lezer aan te raden «SOW-Inform' ter hand te nemen om een uitgebreider beeld over het informatiesysteem in de USSR te bekomen.

C.L.B.

FILM

Jaarboek Film 1981,

Het Wereldvenster, Bussum, 1981, 240 blz., geïll.

Dit eerste Nederlandse Jaarboek op filmgebied geeft niet alleen een overzicht van de films uitgebracht in 1980 in de Nederlandse bioscopen, maar behandelt ook enkele actuele onderwerpen i.v.m. het filmisch produkt.

Hans Beerekamp stelde de rubriek «Alle films» samen. De voorwaarde voor de opname van een film in het Jaarboek is een openbare vertoning in Amsterdam en een speelduur van 60 minuten. Beerekamp rangschikte de films alfabetisch op titel en ging voor de beschrijving ervan hoofdzakelijk uit van de maandelijkse filmlijst, verschenen in het tijdschrift «Skoop». Naast de credits bevat elke titel ook een korte samenvatting van de film inhoud.

Afzonderlijke artikelen over het wel en wee van de film in Nederland vinden ook hun plaats in het Jaarboek. Hiertoe behoren de animatiefilm, een historisch stukje over de bioscoopketens in de tweede wereldoorlog, een uitvoerige documentatie rond het Plan Filmcentrum en tenslotte een artikel over de Nederlandse filmhuizen. De schrijvers zijn achtereenvolgens Henk Camping, Karel Dibbets en Jan Heijs.

Enkele filmmakers uit verschillende landen (Kurosawa, Godard, Antonioni, Tarkovski en De Hert) kregen ook speciale aandacht in het boek omdat ze volgens de samenstellers (Hans Beerekamp, Peter van Bueren en Jan Heijs) sterk in de belangstelling stonden in het jaar 1980.

Als naslagwerk bevat het Jaarboek veel nuttige informatie over verschillende films en de artikelen zijn een goede inleidende lectuur op bepaalde onderwerpen waarvoor filmliefhebbers zich wellicht zullen interesseren. Het werk is een initiatief dat elk jaar verder gezet mag worden.

L.M.

Dutch Film 1979-1980,

Staatsdrukkerij-/uitgeverij, Den Haag, 1981, 71 blz., geïll.

Sinds geruime tijd brengt het Nederlands Ministerie van CRM via de informatiedienst een overzicht uit van de Nederlandse filmproductie. Dat gebeurt in de vorm van een boekwerk, waarin alle films van een bepaald jaar (of jaren) een plaatsje krijgen: wat foto's, enige produktiegegevens en een korte bespreking. De films worden ingedeeld in de rubrieken: speelfilms, experimentele films, korte films en documentaires. De informatie is in eerste instantie voor het buitenland bedoeld en als zodanig is dan ook gekozen voor de Engelse taal. In droge en nuchtere bewoordingen bespreken Ch. Boost en P. Terreehorst de films en vertellen eventueel wat meer over makers en produktieomstandigheden. Dit alles echter in zo'n kort bestek, dat niet meer dan een impressie kan ontstaan. In de meeste gevallen is er meer ruimte ingedeeld voor de foto's dan voor de tekst. Een werk moet echter beoordeeld worden naar zijn functie en die ligt in dit geval dicht bij de 'promoting'.

Tot vóór het verschijnen van het eerste nederlandstalige jaarboek(1981) zal het echter ook gediend hebben als één van de weinige naslagwerken over de nederlandse film, een situatie die tekenend is voor het gehalte van de nederlandse filmcultuur. Het verdwijnen van deze (onbedoelde) bijfunctie maakt deze uitgave louter nog tot een luxe brochure, waarvan men mag hopen, dat die haar vruchten af zal werpen. In die zin zou het geen kwaad kunnen om eens wat meer aandacht te besteden aan de vertaling, die in haar huidige vorm een stroeve synthese van Engelse en Nederlandse zinsopbouw vertoont.

W.H.

G. WEAD, G. LELLIS,

Film: Form and Function,

Houghton Mifflin Company, Boston, 1981, 502 blz., geïll.

Wead en Lellis hebben de bedoeling gehad om een 'leerboek' te schrijven, dat gebruikt kan worden voor de talloze filmopleidingen in de U.S.A. Hun globale aanpak verhindert echter een diepgaande behandeling van de aangebrachte problemen. Men vertrekt vanuit een vorm/functie-onderscheid. Onder de noemer 'vorm' worden aspecten als kleur, geluid, beweging, ruimte, etc. behandeld. De functionele analyse onderscheidt tussen de (narratieve) Hollywoodtraditie (bestudeerd op haar sociale, artistieke en komische componenten) en de alternatieven (onderverdeeld in realistische, persuasieve, persoonlijke en esthetische cinema), een oppositie, die uiteindelijk vertaald wordt in termen van een uitgebalanceerde versus een accentuerende cinema. Zo eenvoudig ligt dat dus.

Het zal wel tevergeefs en vooral naïef zijn om te klagen, dat dergelijke boeken (waarin de discussie niet wordt verdiept, maar verschoven door telkens andere klassifikaties) een te groot deel van de Amerikaanse markt uitmaken. Een alternatief, zoals het goedkoop uitgeven van de tientallen interessante thesen en dissertaties, die (blijkbaar in weerwil van dit soort 'lesmateriaal') jaarlijks aan de Amerikaanse universiteiten geschreven worden, is financieel niet aantrekkelijk. Daardoor blijft het volgen van de meer theoretisch-academische benaderingen van film in Amerika een moeizame en vooral kostbare aangelegenheid.

W.H.

D. BORDWELL, K. THOMPSON,

Film Art: An Introduction,

Addison-Wesley, Reading, 1980, 339 blz.

De grote hoeveelheid literatuur over film, die de laatste jaren verschenen is, kenmerkt zich voor een deel door een relatief kompleks karakter (een gevolg van het refereren aan hulpdisciplines als psycho-analytische theorie, linguïstiek, verhaaltheorie, ideologietheorieën), voor een ander (groter) deel door een populair karakter. Niet vaak verschijnt er een boek, dat het midden houdt tussen werk, dat een serieuze, intellectuele investering vereist en het min of meer kant en klare produkt. Dit onderscheid manifesteert zich o.a. ook op het gebied van de 'algemene inleidingen',

waar het aantal mislukte pogingen tot 'inzicht' helaas veel groter is dan de geslaagde.

Bordwell en Thompson proberen te schippen tussen theoretische gestrengheid en oppervlakkige vanzelfsprekendheid. Op een heldere en tamelijk originele wijze proberen zij in te leiden tot de speelfilm. De kracht ligt in hun beperking. Zij bepalen zich tot het esthetische aspect; het begrippenapparaat is eenvoudig en vereist geen specialistische voorkennis. Natuurlijk werkt deze eenvoud op sommige momenten vervlakkend, maar vanuit hun beperking weten de auteurs toch een beter instrument aan te reiken dan J. Monaco in het al bijna klassieke 'How to Read a Film', waar de poging om alles uit te willen leggen omslaat in het tegendeel. Maar de eerlijkheid gebiedt te zeggen, dat ook Bordwell en Thompson hun formeel-esthetische benadering niet helemaal momenten hebben doorgevoerd en in het laatste hoofdstukje proberen om tachtig jaar filmgeschiedenis te reduceren tot enige pagina's gedrukte tekst.

W.H.

R.T. WITCOMBE,

The New Italian Cinema,

Secker & Warburg, Londen, 1982, 294 blz. (geïll.), \$ 6.95.

De auteur beschouwt zijn werk als een chronologische aanvulling op Pierre Leprohons klassieker "Le cinéma italien". Witcombe concentreert zich op de jaren zestig en zeventig. Ofschoon hij moet constateren, dat de geringe financiële mogelijkheden voor de produktie en distributie van hun films het de Italiaanse meesters steeds moeilijker maken, meent hij toch in het midden van de jaren zeventig een kleine renaissance te kunnen ontdekken.

In zijn analyse beperkt Witcombe zich tot de grote namen uit de Italiaanse film. Het is zijn werkwijze om ze paarsgewijze aan elkaar te koppelen op basis van thematische en stilistische overeenkomsten. Dit levert enige interessante combinaties op, zoals Pasolini en Fellini en Visconti en Wertmüller.

Deze 'vondst' dient beschouwd te worden als een soort van methodologisch surrogaat voor het volledige gebrek aan theoretische diepgang: "the aim has been to write a popular study, using the traditional critical tools - analysis, description, recall and common sense". Misschien is dit een goede manier om een aantal gegevens op een rijtje te krijgen of om een beeld te schetsen; het leidt echter niet (zoals de auteur graag had gewild) tot een nieuw hoofdstuk in de Italiaanse filmgeschiedenis.

W.H.

Theresa HAK KYUNG CHA (ed.),

Apparatus. Cinematographic Apparatus: Selected Writings,

Tanam Press, New York, 1980, 437 blz.

In de subtitel van het boek wordt verduidelijkt, dat het hier gaat om een aantal geselecteerde artikelen. Helaas wordt in het summier en onduidelijke voorwoord van de samensteller niet duidelijk gemaakt op grond van welke criteria deze bundel is samengesteld. Het resultaat is, dat de lezer wordt geconfronteerd met

een aantal geschriften van uiteenlopende strekking en datering, waarbij het aan hemzelf wordt overgelaten om het verband te construeren (de BFI Readers in Film Studies laten zich in dit opzicht positiever lezen).

Desalniettemin bevat de bundel een aantal interessante stukken, waarvan enkele zich laten ordenen rondom het begrip van het cinematografisch apparaat, een term die centraal staat binnen meer recente theorievorming rondom film en waarin gepoogd wordt om film te begripen vanuit de totaalconstructie tussen auteur, tekst en toeschouwer. Zo zijn daar bijdragen van R. Barthes over het hypnotiserend effect van de bioskoopsituatie, van J.-L. Baudry over de ideologische effecten van het technisch-cinematografische apparaat en over de parallellen tussen het cinematografisch apparaat en het psychische apparaat tijdens de slaap. Eenzelfde problematiek toegespitst (een vergelijk van de filmische en onirische toestand) wordt aangeraakt door C. Metz in een minder gekend artikel. Minder algemeen van opzet, maar nog steeds nauw aansluitend bij deze thematiek zijn de bijdragen van Kuntzel, Augst en Vernet.

Aan de andere zijde dan een disperse reeks: werk van Vertov, een verward artikel van Maya Deren, bijdragen van en over Straub/Huillet en een (foto)grafische inbreng van de samensteller zelf.

Al met al maakt het geheel een onsamenhangende indruk. I.p.v. zijn geld in deze reader te steken doet de geïnteresseerde lezer er beter aan de waardevolle artikelen (waarvan de meeste recentelijk nog zijn gepubliceerd) zelf te verzamelen.

W.H.

RONALD HAVER, designed by THOMAS INGALLS,

David O. Selznick's Hollywood,

Secker and Warburg, London, 1980, 425 blz., geïll.

Een blik op veertig jaar Hollywood met als leidraad het werk van één van de begaafde Amerikaanse producenten. Veel informatie, die als aanvulling kan worden beschouwd op twee eerdere werken, die over Selznick verschenen zijn. Vanaf 1954 is Haver bezig geweest het materiaal te verzamelen, aanvankelijk niet vanuit een professionele instelling, maar vanuit een obsessievolle relatie met één film: 'Gone With the Wind'. De auteur is in navolging van Rudy Behlmer ('Memo from David O. Selznick') opnieuw in het Selznick-archief gedoken heeft en daar blijkbaar de onderste steen boven gehaald. Aangevuld met de verklaringen van diegenen, die deel uitmaakten van zijn omgeving heeft dit een veelzijdig en grondig gedocumenteerd beeld opgeleverd van Selznicks produktie. In de eerste helft van het boek staat zijn relatie centraal met MGM, Paramount en RKO. Het tweede deel bevat zeer uitgebreide informatie over de grote films, die hij als onafhankelijk producent gemaakt heeft.

Wellicht aangestoken door de bezetenheid van Haver heeft uitgeverij A. Knopf het mogelijk gemaakt het boek geheel in Selznicks stijl uit te brengen. Ontwerper Thomas Ingalls heeft kosten noch moeite gespaard om in ie-

der geval qua vormgeving het definitieve Selznickboek te produceren.

W.H.

PERS

J.W. FREIBERG,

The French Press. Class, State and Ideology (Foreword by Ernest Mandel),

Praeger Publishers, New York, 1981, 320 blz.

Freiberg is een Amerikaan die gedurende verschillende jaren sociologisch onderzoek heeft verricht in Parijs (o.m. met Alain Touraine). Het resultaat van zijn verblijf in Frankrijk is o.a. het voorliggend boek.

The French Press biedt in meer dan één opzicht kwaliteit. De specifieke kenmerken en de belangrijkste cases van het perswezen in Frankrijk komen er 'uiteraard' in voor: de anti-trustordonnanties van 1944 (en wat er van geworden is), de publiciteitsholdings (Havas en Publicis), het unieke experiment Le Monde, de ontmanteling der arbeidsintensieve drukkerijen (en meteen de doodsstreek voor een der laatste anarcho-syndicalistische bastions in Frankrijk), de langste en meest sensationele staking in de Franse persgeschiedenis (Le Parisien Libéré), de politisering der journalistenorganisaties, 11 middelen om een vrije pers aan banden te leggen, de rol van de staat, de teloorgang van de partijpers, enz.

Maar er is meer. In plaats van zich te beperken tot een descriptieve aanpak van voornoemde fenomenen toont Freiberg aan welke ideologische functie de massamedia in Frankrijk, en de geschreven pers in het bijzonder, vervullen. Ofschoon hij zich inschakelt in de neo-marxistische traditie van ondermeer Poulantzas en Althusser, verwerpt hij elke opvatting die een bepaalde mate van autonomie voor de massamedia t.o.v. de industriële bourgeoisie en t.o.v. de staat miskent. Aan Poulantzas kent hij de verdienste toe komaf te hebben gemaakt met de orthodox-marxistische visie op de staat als gewillig instrument in handen van de heersende klasse. Poulantzas trekt echter zijn redenering niet door, waar het de autonomie betreft van bepaalde instituties van de bovenbouw (waaronder de massamedia). Deze laatste opmerking geldt ook voor Althusser, die om niet voor de hand liggende redenen van 'ideologische STAATSapparaten' spreekt.

Freiberg meent dat de huidige constructie der (Franse) media op een andere wijze de (economische) machthebbers dient. Bijvoorbeeld door het overvloedig gebruik van de human interest- en entertainment-rubrieken en de daarmee verbonden 'depolitiserings' van het leesen kijkpakket. Precies de lagere bevolgingsklassen (en de meerderheid der linkse kiezers) blijken de gretigste afnemers te zijn van deze intrinsiek conservatieve lectuur.

Het instandhouden van het maatschappelijk status quo wijt Freiberg o.a. aan de tweeslachtige rol die de massamedia spelen ('The Two-Tier Media System'). Voor de intellectuele en leidinggevende bevolgingsstrata bestaat een eigen krantenmarkt (Le Monde, Le Matin,

Le Figaro, L'Humanité,...). Geheel geïsoleerd daarvan (cfr. de kenniskloof) opereert het leesoer voor de massa der burgers: France-Soir, Le Parisien Libéré, L'Aurore en de meeste regionale dagbladen (die - tussen haakjes gezegd - over een monopoliepositie beschikken). 'The French Press' is een werk dat thuishoort in de boekenkast van elke rechtgeaarde mediofiël. Als het aan mij lag, mocht Freiberg onmiddellijk een boek schrijven over 'The Belgian Press'.

W.S.

BEWUSTZIJNSINDUSTRIE

J. SERVAES (Red.),

Van ideologie tot macht - doorlichting van de bewustzijnsindustrie in Vlaanderen 2,

Leuven, Kritak, 1981, 186 blz.

De ideologiediscussie blijft tot op heden tal van auteurs, ook niet-marxistische, boeien. Op de vraag hoe het komt, dat de machtsverhoudingen in onze maatschappij zo merkwaardig stabiel blijken, werd, sinds Marx het concept van de 'bovenbouw' ontwikkelde, uiteenlopend geantwoord, maar de meeste auteurs zijn het erover eens dat de macht van de heersende ideologie uiteindelijk bepalend is. Wie zijn ideologie kan 'opleggen' aan de hele samenleving, verwerft of behoudt meteen de macht over die samenleving. Desnoods zonder één schot te lossen.

Vandaar ook de titel van het boek: 'Van ideologie tot macht', een poging om de rol der verschillende ideologiedragers of -producenten nader te onderzoeken. Het betreft hier deel 2 van de 'doorlichting van de bewustzijnsindustrie in Vlaanderen', volgend op 'Het web van de mediabusines' (Kritak, 1979). Kwamen in laatstgenoemde publikatie vooral de massamedia in de enge zin (pers, TV, radio, film, boek,...) aan bod, dan gaat het ditmaal om minder als dusdanig herkende, maar daarom niet minder effectieve bewustzijnsproducenten: taal, mode, godsdienst, politiek, onderwijs, reclame, popmuziek, toerisme.

Servaes deed voor de behandeling van deze thema's opnieuw een beroep op verschillende gastschrijvers. Achteraf bekeken was dit wellicht beter niet gebeurd. Uit de diverse bijdragen blijkt in elk geval niet dat alle auteurs zich achter een zelfde invalshoek hebben geschaard, namelijk: hoe draagt elk fenomeen (afzonderlijk of in samenhang met andere) bij tot het instandhouden en verstevigen van de bestaande ideologische consensus? Sommige auteurs wijzen immers deze militante uitnodiging van de hand of ondoen het probleem van zijn scherpte via descriptieve en semi-wetenschappelijke beschouwingen. Het resultaat voor de lezer is, dat hij uiteindelijk het bos (de ideologie, en de daarmee verbonden macht) niet meer dreigt te zien tussen de op zichzelf al veelkleurige bomen (de in het boek behandelde ideologieproducenten).

De stukken zelf zijn echter van een behoorlijk gehalte, met als uitschieters de bijdragen van

Daniël Robberechts ('Taal en heersende ideologie') en Anton Constandse ('De macht van de leugen' - politieke mythologie). Beiden pikken in op de centrale vraagstelling en doen dit in een levendig en begrijpelijk proza. Eveneens opvallend is het stuk van Gust De Meyer over popmuziek, waarbij hij een bepaalde 'linkse' (en 'rechtse') visie op popmuziek als achterhaald verwerpt (linkse popmuziek, rechtse popmuziek, allemaal popmuziek) en dan een 'tegencultuur-model' ontwikkelt ('popmuziek tussen kunst en kitsch'), waarmee hij op zijn beurt in 'links' vaarwater terechtkomt. Het besluit komt van Servaes zelf. 'Notities voor een materialistische ideologie-theorie' bevat een overzicht van - en waar nodig, een polemieken met - enkele inmiddels tot klassiekers uitgegroeide ideologietheorieën: het ideologiebegrip bij Marx, de theorie der 'ideologische staatsapparaten' van Althusser, Gramsci's opvatting over 'hegemonie', het Poulantzas-Miliband debat (o.m. over de autonomie van de staat). Samen met Therborn ('The ideology of power and the power of ideology') ontwikkelt Servaes een meer verfijnde versie van de apparaten-theorie van Althusser (waarbij vooral de band met de staat minder hard aangespannen wordt) en exploreert hij de ruimte, waarbinnen zich eventueel maatschappelijke veranderingen kunnen voordoen via ideologische processen. Aan het boek werkten mee: Jan Servaes, Daniël Robberechts, Jaak Billiet, Rudy Doom, Koen Raes, Luc Heyerick, Anton Constandse, Paul Depondt, Gust De Meyer en Raymond Willems.

W.S.

CONSUMENT EN INFORMATIE

J.R. BETTMAN,
An information processing theory of consumer choice,
Addison-Wesley, Reading, 1979, 402 blz.

Over het keuzegedrag van de consument bestaan een groot aantal theorieën. Elk komen ze uit een gespecialiseerde discipline en vertonen ze ook de specifieke kenmerken ervan. Bekend zijn de psychologisch getinte theorieën en de economische. De theorie die Bettman beschrijft is in feite moeilijk in een bepaald kader te plaatsen, vandaar dat er dan ook wel van de Bettmansiaanse aanpak wordt gesproken. Daarmee wordt al meteen de waarde van zijn werk onderstreept. Het boek betekent een innovatie in het denken over consumentengedrag.

Op een zeer systematische manier wordt het proces van informatieverwerking besproken. Daarbij wordt uitgegaan van een vijf-stapsmodel.

Het model begint in feite bij de fysiologische beperking van ieder individu; de verwerkingscapaciteit. Dit punt is van invloed op de hier na te bespreken fase.

De eerste fase is de motivatie. Motivatie is een bepalende factor in het totale keuzeprocess van de consument. (We kunnen in plaats van consument ook lezen ontvanger, omdat deze theorie handelt over de verwerking van informatie, dus niet alleen van reclameboodschappen.)

Samen met motivatie wordt ook de doelhiërarchie bepaald. Welke doelstellingen moeten worden nagestreefd op basis van deze motivatie? Deze twee factoren bepalen, samen met de verwerkingscapaciteit het niveau van de attentie die uitgaat van de consument/ontvanger. Dit leidt dan tot de bemerking dat er verschillende niveaus van attentie mogelijk zijn en dat elk niveau afzonderlijke consequenties heeft op het vlak van verwerking. Er bestaat namelijk een belangrijke uitwisseling tussen informatieverwerking en evaluatie enerzijds en attentieniveau anderzijds. Bestaande informatie, die is opgeslagen in het geheugen, is hierbij van groot belang.

Dan komt het uiteindelijk tot een keuzeprocess, dat onder invloed staat van deze vorige stap. Voor het doen van een keuze gebruikt de consument/ontvanger bepaalde strategieën, die hij niet bewust kan verklaren, maar toch toepast. Eenmaal de keuze gedaan gaat hij over tot consumptie en leert hij nog informatie uit dit proces.

Bettman besluit zijn boek met een aantal implicaties van deze theorie voor informatievervaarders van de publieke opinie en de marketing.

De grote waarde die de denkbeelden van Bettman hebben kan niet worden uitgedrukt in een aantal alinea's. Er kan enkel worden aangespoord tot het lezen van dit boek, dat ook buiten de marketingpraktijk aandacht verdient.

U.J.

J.M.F. BOX,
Konsument en informatie,
Delft University Press, Delft, 338 blz.

Consumentisme is een begrip dat nog relatief recent is. Volgens de auteur van dit proefschrift zijn er zeven redenen te geven die eraan ten grondslag liggen. De belangrijkste daarvan is ongetwijfeld de groeiende kloof die er bestaat tussen de producent en de consument. Als reactie op deze tendens onstonden dan consumentenorganisaties die de algemene belangen van de consumenten gingen behartigen. Zij hebben hierbij drie doelstellingen: informatie, opvoeding en bescherming. In dit proefschrift wordt de rol van de consumentenorganisaties nagegaan, vooral dan hun publicaties van vergelijkend warenonderzoek. Dit kan beschouwd worden als een middel om de macht van de consument op de markt te verbeteren. Maar in feite is dat een vorm van tegenmacht. Proberen te knagen aan bestaande machtsverhoudingen van de aanbieders, maar wil dit mogelijk zijn dan moet de consument geïnformeerd zijn.

Hoe het informatiegedrag van de consument verloopt zet de auteur in het zogenaamde "expectancy x value" model uiteen. Het is via dit model dat duidelijk wordt wat de marktmacht van de consument is. De verschillende

beïnvloedende factoren van het informatiegedrag geven goed aan met welke moeilijkheden informatievervaarders te maken heeft. Een belangrijke determinant in dit gedrag is de motivatie. Een lage motivatiegraad leidt tot een laag niveau van informatiebehoefte en een idem verwerking.

Het derde hoofdstuk behandelt de onderzoeksoepzet en de steekproeftrekking voor het meten van de effecten van vergelijkend warenonderzoek. Deze vorm van tegenmacht is een van de vormen waarmee de consumentenorganisaties druk kunnen uit oefenen.

Het vierde hoofdstuk geeft dan de operationaliseren en de analyseoepzet.

Hoofdstuk 5 bespreekt dan in detail de resultaten van dit onderzoek. De belangrijkste daarvan zijn: bijna de helft van de leden van de Consumentenbond richten zich bij de aankoop van duurzame produkten op de aanbevelingen van deze bond in de Consumentengids. Dit betekent al een belangrijke tegenmacht tegen de marketingstrategieën van aanbieders. Het belangrijkste argument dat de consumenten hiervoor geven is de risicoverkleining. Desondanks blijft er een grote discrepantie tussen het bereik en het gebruik van de Consumentengids bestaan. De leden van de bond zijn verder ook voor een belangrijk deel meer georiënteerd op de z.g. print media. Dit zijn slechts een aantal van de vele conclusies.

Hoofdstuk 6 gaat dan dieper in op de conclusies die hieruit zijn te distilleren. Het zijn vooral de lagere inkomensgroepen die minder gebruik maken van de consumenteninformatie zoals die door de bond wordt gegeven. Hiervoor zijn een aantal maatregelen te initiëren. De effecten van vergelijkend warenonderzoek kunnen zeker nog worden vergroot, vooral door het gebruik ervan te stimuleren. Vooral wat betreft de tevredenheid van de consument valt er nog veel te verbeteren. Naast deze effecten zijn er ook nog de reacties van de overheid en het bedrijfsleven op de consumentenacties. Zo kan het leiden tot overheidsmaatregelen, maar ook technische verbeteringen aan de produkten uitgevoerd door de bedrijven.

Dit boek maakt in feite duidelijk wat georganiseerde consumenten kunnen doen. Het is een van de eerste studies op dit gebied in het Nederlandse taalgebied en het is niet alleen daarom aan te bevelen aan iedereen die zich met informatievervaarders aan de consument bezighoudt.

U.J.

NIEUWE MEDIA

Hans BISMARCK,
Neue Medientechnologien und grundsätzliche Kommunikationsverfassung,
Duncker und Humblot, Berlin, 1982, 202 blz.

Na een beknopt overzicht van de nieuwe media-technologieën en een analyse van hun mo-

gelijke invloed op het meningsvormingsproces en andere democratische functies, scheidt de auteur klaarheid in de grondwettelijke bepalingen over de pers, omroep en film. Het eigenlijk opzet van dit boek is na te gaan of de nieuwe audio-visuele en andere media in het gangbare juridische begrippenkader — meer bepaald in het grondwetsartikel dat de persvrijheid garandeert — kunnen ingepast worden. Hierbij heeft de auteur oog voor de verhoudingen tussen bestaande en nieuwe media; hoe ze elkaar aanvullen en vervangen en welke rechtsgevolgen dat heeft. Zijn conclusie luidt dat nieuwe media als informatie- en meningsdragers in juridisch opzicht niet van de gangbare media verschillen. Daarom pleit hij ervoor in het artikel 5 van de West-Duitse grondwet het ruimere begrip 'Medienfreiheit' te introduceren.

R.A.

Serge GAUTHRONET,
La télématique des autres,
La Documentation Française, Parijs, 1982,
164 blz.

De bedoeling van dit werk uit de reeks 'Informatisation et Société' uitgegeven door 'La Documentation Française', een onderzoekinstelling van de Franse regering, bestaat erin bij te dragen tot de publieke discussie over de economische, sociale en culturele gevolgen van de informatisering.

De auteur gaat vooreerst in op de rol van de telecommunicatie-administraties in Groot-Brittannië, West-Duitsland, Zweden en Finland bij de videotax-experimenten. Na een goed gestoffeerde analyse besluit hij dat communicatienetwerken in Europa lang geen zaak van koperkabels alleen meer zijn maar geleidelijk evolueren tot dragers van een informatiepolitiek die uitgewerkt en gedirigeerd wordt vanuit centra die zich plegen te beschermen achter de neutraliteit van de techniek. M.a.w. de telecommunicatie-administraties overstijgen bij de experimenten met videotex het niveau van 'common carriers'.

Volgt een geactualiseerd overzicht van de evolutie van het videotexgebeuren in de respectieve landen en een vlotte beschrijving van de rol en de houding van de pers hierin. Deze houding schippert tussen 'verleiding tot participatie', 'defensieve participatie' en 'concurrentiestrijd'!

Hoe het politieke debat en de institutionele controle over videotex opgevat wordt, vormt het onderwerp van het vierde hoofdstuk. De auteur waagt zich niet aan een uitspraak over de wenselijkheid en modaliteiten van overheidscontrole.

Tot besluit handelt Gauthronet over de relatie 'groot publiek en nieuwe media'. Hierin ziet hij drie knelpunten: de economische vraag welk budget de gebruikers willen investeren, de discrepantie inhoud van het medium en verwachtingen van de consument en tenslotte de invloed van de computerachtige media op cul-

tuur en samenleving. Ook hier beperkt de auteur zich tot enig luidop denken en steekt andermaal de manende vinger naar de telecommunicatie-administraties die in hun taak van promotor van nieuwe media eerder op de motor remmen met autoritair of onsamenhangend gedrag dan de rijke en vloeiende communicatiemogelijkheden op de goede weg te helpen. Alsof zij organisatoren zijn van een Echernachprocessie.

R.A.

Sam FEDIDA en Rex MALIK,
De Viewdata Revolutie,
Academic Service, Den Haag, 1981, 180 blz.,
geïll.

Dit boek is een vertaling van 'Viewdata Revolution', het oorspronkelijke werk uit 1979 van de uitvinder van viewdata Sam Fedida. Het medium viewdata wordt in de inleiding in de context van technologische ontwikkelingen geschetst. In de volgende hoofdstukken worden de eigenschappen en mogelijkheden van het medium in vlot leesbare taal op een rijtje gezet.

De zoekstructuur in een viewdatabestand wordt aan de hand van een voorbeeld uit het Nederlandse Viditel-systeem voorgesteld. De mogelijkheden van elektronische post en gieren, viewdata en onderwijs, viewdata als rekenmachine, spelletjesleverancier of elektronische agenda krijgen met voldoende praktijkvoorbeelden en illustraties hun beslag. In het tweedelige hoofdstuk 'Toekomst van Viewdata' krijgen we eerst een overzicht van de economische, sociale en andere problemen die bij de invoering van het nieuwe medium komen kijken. Het tweede deel biedt een toekomstoverzicht per jaar over de ontwikkeling van het medium (specifiek het Engelse Prestel) in de tachtiger jaren. Enige typische Engelse relativerende humor maakt dit stukje bijzonder lezenswaard. Na een zoveelste conclusie en een klein appendix schetst vertaler Willem Waterreus de situatie van Viewdata in Nederland. Een kritisch stuk gesitueerd in de context van de strijd om een nieuw medium tussen de NOS en de PTT onder het argus oog van de elektronische industrie. Enige scepsis tussen de lijnen van het overzicht van de gevoerde praktijkproef en over het 'voortvarende anticorerende beleid' van de PTT zijn niet vreemd. Concrete informatie over 'Wie is wie in viewdata-land?' sluit dit vlot vertaalde werk af.

'De Viewdata Revolutie' is een goed boek als kennismaking met het medium en de achterliggende ideeën van de ontwerper en schep- per ervan. Omdat de vertaler zich strikt aan zijn tekst hield en (wellicht opzettelijk) weinig moeite deed om sommige informatie 'up te daten', zijn bepaalde tekstgedelen door de feiten reeds achterhaald. Een bewijs te meer dat een medium in volle evolutie zich niet zomaar laat 'inkaderen'.

R.A.

Alan J. MAYNE
The Videotex Revolution,
The October Press, Londen, 1982, 282 blz.

Dit is een standaardboek over Videotex. Het recapituleert en actualiseert elk aspect van Videotex: geschiedenis, technologie en toepassingsmogelijkheden.

In de vier grote delen komen aan bod: een breedvoerige analyse van de bestaande systemen, specifieke voorbeelden van bestaande en evoluerende technologische nieuwigheden, de verschillende toepassingsvormen en de sociale, economische, politieke en menselijke implicaties van het nieuwe medium op de hedendaagse en toekomstige samenleving. De delen over technologie zijn bijzonder volledig en gefundeerd; dit kan echter niet gezegd van de analyse van de maatschappelijke implicaties van videotex-systemen. Mayne kan inderdaad een imposant academisch visitekaartje voorleggen maar een mathematicus kan bezwaarlijk de kwaliteiten van een goed maatschappij-analyst combineren. Dat dit de 'Videotex-bijbel' is lijkt ons wat overdreven. De bibliografie is zeer volledig; de indexering erg keurig verzorgd. Geen bijbel maar een volledig en up-to-date referentieboek over videotex.

R.A.

Frederick WILLIAMS,
The Communications Revolution,
Sage, Beverly Hills/Londen, 1982, 292 blz.

We leven in het midden van een communicatie-explosie. Hoe ontwikkelingen op gebied van televisie, kabeltechnologie, telefoon, satellieten, radio computer en hun elektronische toepassingen de samenleving en meer bepaald het menselijk gedrag beïnvloeden vormt het thema van dit vlotte boek.

Naast een goed gedocumenteerde beschrijving van de nieuwste technologische ontwikkelingen met aandacht voor mogelijke verdere evoluties, schetst Williams een beeld van hoe de 'communications future' er zal uitzien. Geen futuristisch 'glazen-bol-staarderij' maar een reeks van mogelijke scenario's over werken, wonen, leven, onderwijs en gezondheid in een milieu van elektronica.

De nieuwe post-industriële samenleving ziet de auteur met optimisme tegemoet. Technologie kan leiden tot 'goede communicatie' d.i. communicatie die voldoet aan noden en behoeften. Voor het eerst in de geschiedenis van de menselijke soort zullen communicatietechnieken ons toelaten onze omgeving te controleren en meer specifiek die elementen die ons psychologisch beïnvloeden. Communicatietechnologie is geen oorzaak van sociale verandering maar een katalysator en stimulans voor verandering. De komende eeuw van technologische verandering kan een elektronische renaissance teweegbrengen die de mens verder helpt op de weg naar zelf-actualisering.

'The communications Revolution' biedt een luciede kijk op ontwikkelingen in de communicatiewereld. In een luchtige stijl geschreven en met realiteitszin wat de toekomst betreft,

kan het zowel een leek als een vakman boeien.

R.A.

Peter COULMAS,
Radio ohne Zukunft? Wiederkehr und Wandel eines Mediums,
Verlag A. Fromm, Osnabrück, 1982, 64 blz.

Een boekje uit de losse pols met weinig academische pretenties over een medium in concurrentiestrijd met televisie.

Beschouwend nadenken vanuit een weloverwogen liefde voor het medium over toekomst (her)oriëntatie ervan in de geest van de Duitse Publizistik.

R.A.

MARKETING

G.A. BEKOOY en J.W. RUTH,
Marketing en exposeren in de praktijk,
Kluwer, 1980, 146 blz.

Exposeren is een vorm van communicatie die niet erg veel besproken wordt in de literatuur. De auteurs wijzen echter op het hoge bedrag dat er aan wordt besteed: 300 mln gulden, ofwel 10% van de totale reclamebestedingen. Toch is dit waarschijnlijk het eerste boek over dit onderwerp in het Nederlandse taalgebied. De eerste 50 bladzijden van dit boek zijn gewijd aan de geschiedenis van het exposeren en aan richtlijnen voor het doelbewust exposeren. Wat er namelijk ontbreekt is een strategie voor het voeren van een expositie.

De historie van het exposeren kan in kort bestek worden verteld. Deze vorm van marketingcommunicatie is ontstaan onder invloed van activiteiten van handelaren en importeurs. Al naar gelang de initiatiefnemers worden dan ook handelsbeurzen en vakbeurzen onderscheiden. In Vlaanderen worden beide meestal onder dezelfde noemer gevat: salon.

Om de beslissing over en het deelnemen aan een expositie rationeler te maken stellen de auteurs een zeven-traps methode voor. Exposeren moet dan gezien worden tegen de achtergrond van de totale communicatiemix. Het is een vorm van niet-persoonlijke massacommunicatie, met eigen voor- en nadelen.

Na deze geschiedenis en theorievorming worden een aantal voorbeelden gegeven van geslaagde en professioneel uitgevoerde exposities.

Het eerste praktijkvoorbeeld behandelt de introductie van Viewdata in Nederland. Daarbij werd gebruikgemaakt van de specifieke kwaliteiten die exposeren in zich heeft. Duidelijk uit dit voorbeeld blijkt dat de beslissing om te gaan exposeren niet een kwestie is van "natte vinger werk", maar op een rationele manier moet gebeuren. Het tweede voorbeeld, de expositie van Peugeot op de Personenauto RAI is in feite een toonbeeld van bewuste communicatiemix-keuze. Op een beredeneerde wijze wordt het totale gebeuren rond de stand besproken.

Ook over diensten kan geëxposeerd worden. Het voorbeeld van de KLM toont dat aan. Dit voorbeeld is daarenbinnen nog van belang omdat wordt aangetoond wat op drie weken tijd nog gerealiseerd kan worden.

Het laatste praktijkvoorbeeld, Heineken op de vakbeurs voor de horeca toont aan wat de consequenties zijn van het voeren van verschillende produkten. Op het niveau van exposeren kan dat specifieke problemen opleveren, doordat elke productgroep een bepaalde benadering vereist.

Voor die functionarissen die te maken hebben met exposeren is dit een nuttig boek, en het kan, mits de goede raadgevingen worden opgevolgd, leiden tot een professionalisering van de keuze van exposanten.

U.J.

Th. POIESZ,
Een konsument is ook maar een mens,
Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen, 1980, 223 blz.

Het kijken naar bepaalde programma's, het lezen van bepaalde tijdschriften of publikaties kan in vele gevallen beschouwd worden als een manier van informatieverwerving over produkten of diensten. Maar consumentengedrag is ruimer dan dat. Hoe ruim blijkt wel uit dit boek. Poiesz geeft op gestructureerde wijze weer uit welke verschillende fasen informatieverwerving bij de consument verloopt. Zonder hem te vernoemen steunt hij daarbij voor een belangrijk deel op de informatieverwervings-theorie van Bettman.

Elk besluitvormingsproces start met een behoefte; wat wil ik? Poiesz geeft bij elke fase een aantal interne en externe psychologische factoren die hierbij van belang zijn.

De tweede fase betreft het verzamelen van informatie. Deze fase heeft belangrijke raakvlakken met de communicatiewetenschap. Zij kan namelijk door onderzoek naar mediagebruik een hulpmiddel zijn bij het verder inzichtelijk maken van deze fase.

De beoordeling van de informatie is dan de derde fase uit het proces. Als dat ook is voltooid kan worden overgegaan tot de uiteindelijke beslissing.

Consumenten zijn niet altijd even tevreden over een eenmaal gedane beslissing, vandaar dat Poiesz ook spreekt over een na-aankoop-fase. Het resultaat van dit informatieverwerkingsproces is dan het consumeren van het product.

Poiesz heeft volgens de inleiding de bedoeling gehad meer inzicht te geven in de psychologische processen die aan de grondslag liggen van de koopbeslissing. Hij doet hierbij op zowel de rationele als de minder rationele. In die opzet is hij zeker geslaagd en wel vanwege de volgende redenen: 1. hij geeft zeer systematische de verschillende beïnvloedende factoren weer die van belang zijn in de afzonderlijke fasen; 2. er wordt aandacht geschonken aan de implicaties voor de consument/lezer. De praktische toepasbaarheid van het boek wordt groter, hij brengt de theorie dicht bij de praktijk; 3. de toegankelijkheid van het boek is goed, het is vlot en op een interessante manier geschreven.

Een boek dat zeker de moeite van het lezen waard is, ook voor hen die slechts zijdelings met het behandelde onderwerp in aanraking komen.

U.J.

A. VAN DER ZWAN en J. VERHULP,
Grondslagen en techniek van de marktanalyse,
Bedrijfseconomische monografieën, Stenfert Kroese, Leiden, 1980, 792 blz.

Voorafgaand aan het denken en schrijven voor marketing loopt dat over markt(ing)onderzoek. Marktanalyse, zoals dat ook wel wordt genoemd is een bepaalde discipline die aan de grondslag behoort te liggen van een marketingstrategie. Daarnaast is het tamelijk identiek over verschillende landen zodat gemakkelijk bepaalde methoden en technieken overgenomen kunnen worden. Toch is er in elk land behoefte aan een standaardwerk dat alle «ins» en «outs» diepgaand behandelt. Het boek van Van der Zwan en Verhulp is zo'n werk, een standaardwerk zonder meer. Het boek is opgebouwd uit twee delen: Grondslagen van marktanalyse en Techniek van de marktanalyse.

Het eerste deel handelt over de omgeving waarbinnen de onderzoeker werkt: de markt, de marktconstellatie, het onderzoek naar de marktsituatie en naar de marktontwikkeling. Dit deel omvat ongeveer de helft van het boek. Het geeft op een wijze, eigen aan een monografie een inzicht in de problematiek die zeker door de vele toepassingen op Nederlandse situaties zeer duidelijk en bevattelijk is. Het is zeker wat het kwantitatieve aspect betreft ook voor de minder goed geschoolde op dit gebied nog steeds te volgen.

Het tweede deel, techniek van de marktanalyse, vraagt op dat vlak duidelijk meer van de lezer. Eerst wordt een duidelijk schema opgezet van het ontwerpen en voorbereiden van een onderzoek. Daarna komen al die technieken aan bod die gebruikt kunnen worden om gegevens te verzamelen en interpreteren. Voor de interpretatie kunnen een groot aantal statistische methoden en technieken toegepast worden, die worden dan ook zeer uitgebreid behandeld. Hiervoor is een meer dan modale kennis van wiskunde nodig, om ze te begrijpen.

Nochtans proberen de auteurs door veel te voorbeelden te werken dat begrijpen te vergemakkelijken. Het voorspellen op basis van deze gegevens wordt dan in het laatste hoofdstuk behandeld.

Het is altijd moeilijk een dergelijk lijvig boekwerk inhoudelijk te bespreken. Voor dit boek was dat in feite ook niet in detail nodig: het is een standaardwerk dat zeker bij elke markter in de kast behoort te staan. Het zou evenwel niet misstaan in de boekenkast van een sociale wetenschapper vanwege de overzichtelijke en diepgaande wijze waarmee de verschillende methoden en technieken besproken worden. (Deze lenen zich er namelijk toe ook buiten de bedrijfseconomische sector gebruikt te worden).

U.J.

OPNIEUW VERKRIJGBAAR (2de DRUK) :

TELETEKST

en

VIEWDATA

een exploratie in het domein van de telematiek.

Dirk DE GROOFF
o.l.v. Prof. dr. G. FAUCONNIER

645 blz.

1475 BF

INHOUD:

Technische achtergronden — Bestandsopbouw en zoekprocedure — Terminologie — Andere nieuwe media — Typologie van de nieuwe media — Belangengroepen: motieven en problemen — Ontwikkeling in een aantal landen — België: aspiraties en perspectieven — Functies en toepassingsmogelijkheden — Redactie: kosten en beleid — Relatie met de traditionele media — Sociale implicaties

Bestelbon

GRAAG ONTVANG IK.....EXEMPL. VAN "TELETEKST en VIEWDATA".

NAAM

ADRES

CeCoWe
K.U.Leuven
E. VAN EVENSTRAAT 2A
3000 LEUVEN

tel.: (016)22.10.70
storting bankrekeningnr. 431-0370172-87

Sinds zijn oprichting in 1860 is het Gemeentekrediet een spaarinstelling met bank- en financiële diensten.

Het spaargeld dat bij het Gemeentekrediet geplaatst wordt, draagt bij tot het welzijn van iedereen aangezien het gebruikt wordt voor de financiering van plaatselijke gemeenschapsvoorzieningen.

De belangrijke plaats die het Gemeentekrediet in de financiële structuur van het land inneemt, kan men afleiden uit de spaargelden die eraan worden toevertrouwd. Hierdoor behoort het Gemeentekrediet tot één der allergrootste financiële instellingen van het land.

1.400 agenten staan ter uwe beschikking, hun adres vindt u in de Gouden Gids onder de rubriek "Banken".

Gemeentekrediet